



La problemàtica del sector de la
Conservació-Restauració a Catalunya.
Revisió i anàlisi de la documentació existent i
entrevistes amb experts i professionals.

Encàrrec de la Diputació de Barcelona -Oficina de Patrimoni Cultural.

Margarida Loran Gili. Museòloga i consultora independent.

Amb la col·laboració i assessorament de CRAC (Conservadors-Restauradors Associats de Catalunya).

Desembre 2018

Document elaborat per Margarida Loran (consultora independent).
Amb la col·laboració de Laura Gausa, i el suport de Teresa
Schreibweis (sòcies CRAC). L'acompanyament de Ruth Bagan
(vocal CRAC) i Marta Gabernet (presidenta CRAC).

Continguts:

INTRODUCCIÓ	4
Necessitat, oportunitat i propòsit de l'estudi.	4
Metodologia.	5
1. CONTEXT	6
La Conservació-Restaureció com a disciplina professional. Cap a la professionalització, estandarització i regulació.	6
La definició del conservador-restaurador i l'activitat conservadora avui en dia.	8
2. ELS PRINCIPALS PROBLEMES	10
2.1. Falta de reconeixement social.	11
2.2. Falta de legislació que reguli la conservació-restaureció.	13
2.3. Formació desordenada i no homogènia.	16
2.4. Dèficit de conservació-restaureció en les institucions patrimonials: el cas dels museus.	20
2.5. L'activitat professional en condicions adverses: la pràctica pública i la privada.	27
3. ELS REPTES	39
3.1. Legislar: regular l'activitat professional per obtenir reconeixement i garantir la qualitat de les intervencions.	40
3.2. Unificar i millorar la formació en conservació-restaureció.	43
3.3. Consolidar la figura professional i ampliar el mercat de treball.	47
3.4. Conscienciar la societat sobre la professió i la conservació del patrimoni.	52
3.5. Cohesionar el col·lectiu professional i col·laborar amb altres professions.	55
4. LES SOLUCIONS I PROPOSTES	59
4.1. Iniciatives envers la regulació legal de la professió.	60
4.2. Integració de l'oferta formativa i mapa homogeni de titulacions i competències.	68
4.3. Iniciatives per regular el punt d'accés a la professió i per a la igualtat d'oportunitats.	73
4.4. Aplicació de bones pràctiques en la contractació externa.	76
4.5. Visibilització per conscienciar de la importància de la conservació-restaureció.	79
5. CONCLUSIONS	82
ANNEXOS	85
Bibliografia	85
Llista de persones entrevistades	88

INTRODUCCIÓ

Necessitat, oportunitat i propòsit de l'estudi.

A Catalunya, la professió de conservació-restauració, malgrat ser fonamental i imprescindible per a la preservació del patrimoni, es troba en una situació delicada. Actualment té poc reconeixement administratiu i una nul·la presència en la legislació. Hi ha poca presència de conservadors-restauradors titulats en els equips estables de les institucions patrimonials, i en algunes institucions, la funció de conservació-restauració és exercida per professionals que provenen d'altres titulacions. Molts especialistes, per altra banda, exerceixen per lliure, en unes condicions que sovint són de vulnerabilitat i precarietat laboral. La seva situació, feble en origen, per tractar-se d'una professió jove, s'ha agreujat durant els darrers anys de crisi econòmica.

Des de l'associacionisme professional que representa el col·lectiu a Catalunya (Conservadors-Restauradors de Catalunya des de 2013, resultat de la fusió de les associacions Grup Tècnic i ARCC), es treballa, des de fa deu anys, pel reconeixement i regulació de l'activitat de conservació-restauració, centrant-se sobretot en la seva incorporació en la legislació catalana de patrimoni cultural. Actualment s'està fent un esforç important, coordinadament amb la Direcció General de Patrimoni Cultural, per elaborar una proposta de decret específic que reguli les intervencions de conservació-restauració en el patrimoni, per garantir la qualitat tècnica i el rigor científic necessaris, i que especifica la formació i les funcions dels professionals que les han de dur a terme.

Aquest és un context d'oportunitat favorable per al reconeixement i enfortiment del sector, al que s'hi suma l'elaboració recent del document estratègic Museus 2030. Pla de Museus de Catalunya, per part de la Direcció General de Patrimoni, que cal aprofitar. En un terreny ja més hipotètic, la futura redacció d'una nova Llei de Patrimoni Cultural, que fa temps està sobre la taula, si s'arriba a emprendre, hauria també de tenir un impacte positiu en el sector. Per aprofitar aquest nou context més favorable, a més de la tasca legislativa, és imprescindible estudiar bé el sector per obtenir una bona base de coneixement i comprensió de tots els problemes que l'afecten. La problemàtica és complexa, els reptes són múltiples i per tant és necessària una estratègia en múltiples fronts.

Aquest estudi és un primer exercici per radiografiar el sector i així poder formular estratègies efectives de canvi per millorar la situació. Recull i relaciona la documentació existent, generada sobretot per l'associacionisme professional d'àmbit català, però també d'altres àmbits geogràfics (europeu, de la federació d'associacions professionals E.C.C.O. i la xarxa europea per l'educació en conservació-restauració ENCoRE, i també espanyol, de l'associació professional ACRE), ja que bona part dels problemes són comuns i cal alinear-se i ajuntar esforços amb les estratègies que s'estan empenent internacionalment. Enriqueix, amplia i complementa aquesta informació amb consultes a professionals i experts. Com a resultat final identifica i argumenta els principals problemes, reptes i propostes de solució formulades fins el moment.

Metodologia:

L'estudi combina dos mètodes de recerca:

1. La revisió de la informació existent, principalment la documentació generada per l'associació CRAC en la seva activitat de debat i propositiva en favor del sector, però també estudis i anàlisis realitzats per altres parts i d'altres àmbits geogràfics.
2. La realització d'entrevistes amb profunditat a experts, responsables, líders d'opinió i representants de professionals del sector per, a partir del coneixement obtingut en l'anàlisi de la documentació, contrastar, enriquir i ampliar la llista de problemes i possibles solucions.

Els documents revisats i les entrevistes realitzades estan recollides en els Annexes.

Entre els documents n'hi ha de dos tipus:

- Documents que recullen les reivindicacions del sector, en l'àmbit català, espanyol i internacional, des d'una perspectiva reivindicativa i propositiva.
- Articles i documents que tracten sobre els principals reptes del sector, de forma global o per àmbits d'activitat, tant en l'àmbit català, com espanyol i internacional.

Les persones entrevistades (8) recullen les perspectives de:

- els diferents agents del sector: les institucions formatives, els museus, les empreses, els autònoms, un servei tècnic i de suport especialitzat i l'associació professional de referència,
- les diferents especialitats (pintura, patrimoni arquitectònic, arqueologia, paper), àmbits d'activitat (conservació preventiva, intervenció, assessorament, manipulació en el muntatge d'exposicions).

Malgrat ser una mostra petita les entrevistes han permès recollir opinió sobre les problemàtiques del sector des de diferents angles, i el plantejament qualitatiu d'entrevistes en profunditat, semi-estructurades, ha permès comprendre aquestes problemàtiques en la seva complexitat.

Els entrevistats han aportat reflexió en resposta, principalment, a quatre preguntes:

1. *Quines són les principals necessitats, reptes o dificultats que afronta el sector i la professió de la conservació-restauració a Catalunya?*
2. *Quins d'aquests reptes són compartits per la comunitat professional internacional i quins són específics o més acusats a Catalunya?*
3. *Com la comunitat professional de la conservació-restauració hauria de respondre a aquests reptes i problemàtiques? Què s'està fent o s'hauria de fer?*
4. *Quins canvis voldries veure en els propers 5 anys que portarien a una millora significativa de la situació actual?*

1. CONTEXT

Antecedents de la Conservació-Restaureació com a disciplina professional. Cap al reconeixement, professionalització, estandarització i regulació.

La cura i preservació del patrimoni cultural té una llarga història i la tasca del que avui s'ha convertit en el professional anomenat "conservador-restaurador" ve de molt antic, atès que parteix de la necessitat de fer perdurar els objectes artístics el màxim possible. Tot i que és una tasca que al principi desenvolupaven els mateixos artistes o artesans propers a la tècnica de cada objecte, des de principis del s. XX s'ha convertit en una autèntica disciplina professional.

El primer document internacional de referència que introdueix el **concepte de conservació-restaureació** va ser la Carta d'Atenes l'any 1931. A partir d'aquesta data van sorgir un seguit de documents en forma de Cartes, Recomanacions o fins i tot Convencions d'obligatori compliment, elaborades per organismes tan importants com UNESCO, ICOM o ICCROM, tant en l'àmbit internacional, com europeu.

La **legislació de patrimoni cultural**, a Espanya, s'inicia l'any 1933 quan es crea la Llei de Defensa, Conservació i Acreixement del Patrimoni Artístic nacional, el qual és un reflex de la carta d'Atenes de 1931, i que es manté vigent fins que es redacta la Llei 16/1985 del Patrimoni Històric Espanyol, i el Reial decret 64/1994, de 21 de gener, pel qual es modifica el reial decret 111/1986 de 10 de gener, de desenvolupament parcial de la Llei 16/1985 del Patrimoni Històric Espanyol, vigents encara a l'actualitat, i que transfereixen la majoria de les competències de cultura a les comunitats autònomes. D'aquí se'n deriva la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català, també vigent a l'actualitat. Cal remarcar que malgrat que en la llei estatal i en la catalana, així com en la normativa que se'n deriva i la relacionada, es parla de conservació i de restaureació, no hi apareix la figura del conservador-restaurador, una mancança encara no resolta.

La necessitat de **formació de professionals experts** en intervencions de conservació-restaureació es fa palesa també a principis del s. XX.

Pel que fa a la **creació de serveis i institucions**, un pas molt rellevant i que va suposar un precedent per als països europeus, va ser la creació l'any 1922 al British Museum del primer laboratori experimental, creat per tal d'estudiar el deteriorament de les obres patit durant l'emmagatzematge de les peces en els túnels del metro durant la primera guerra mundial (1914-18).

Aquesta creixent preocupació per la salvaguarda del patrimoni, va afavorir la creació de l'Oficina Internacional de Museus que l'any 1930 organitzarà a Roma la Conferència Internacional per a l'estudi dels **mètodes científics aplicats a l'examen i la conservació d'obres d'art**. I l'any 1931 es crea a París el laboratori científic del Museu del Louvre.

Trenta anys després, concretament el 16 de novembre de 1961 es crea el primer organisme espanyol dedicat a la conservació del patrimoni, el Instituto de Conservación y Restauración de Obras de Arte (ICROA), inspirat en el Istituto per il Restauro de Roma (ICR) i en l'Institut Royal du Patrimoine Artistique de Brussel·les (IRPA).

En l'àmbit català, el primer taller de restauració oficial es va crear l'any **1932**, al Museu d'Art de Catalunya, i formava part del Servei de Restauració de la Generalitat republicana. Gairebé mig segle després, amb la recuperació democràtica, l'any **1980**, el Govern de la Generalitat va crear la Secció de Conservació, Restauració i Instal·lacions, dins del Servei de Museus, i la va ubicar al monestir de Sant Cugat del Vallès. Amb la creació de la Direcció General de Patrimoni Artístic, l'any **1987**, la secció es va transformar en el Servei de Restauració de Béns Mobles. L'any **2001** el Govern de la Generalitat va iniciar la construcció d'una nova seu a Valldoreix, en un terreny cedit per l'Ajuntament de Sant Cugat, que passarà a ser l'actual **Centre de Restauració de Béns Mobles** de la Generalitat de Catalunya, depenent de la Direcció General del Patrimoni Cultural.

El moment actual: definició dels estàndards professionals i impuls al reconeixement legal en l'àmbit europeu.

És evident que **a finals del s. XX i principis del XXI creix de forma important la conscienciació que la conservació-restauració ha de ser forçosament una tasca professional específica i reglada.**

En aquest sentit, des dels anys 90, **E.C.C.O.** (Confederació Europea d'Organitzacions de Conservadors i Restauradors) ha anat elaborant documents que estableixen uns **estàndards homogenis per a la formació i la qualificació dels conservadors-restauradors**, essent les versions de 2002 i 2004 les més recents. El seu objectiu és determinar una **conducta professional comuna a Europa** i establir una **estratègia per aconseguir el reconeixement legal** d'una professió necessària en la preservació i gestió del patrimoni cultural.

- El document "*E.C.C.O. Professional Guidelines I*" s'aprovà el març de 2002 i està dedicat a l'exercici de la professió: defineix la figura del professional de la conservació-restauració, responsabilitat i funcions, a més d'aconsejar un grau de màster.
- El document "*E.C.C.O. Professional Guidelines II*" s'aprovà el març de 2003 i es tracta d'un codi ètic de la professió del conservador-restaurador.
- El document "*E.C.C.O. Professional Guidelines III*" s'aprovà l'abril de 2004 i és més concret pel que fa a criteris d'admissió, durada i acreditació de la formació del conservador-restaurador.

Evolució de la formació especialitzada.

Seguint en aquesta línia de regulació de la professió, cal fer atenció en l'aspecte de la docència en conservació-restauració. Des de 1949 a 1978, els Plans d'Estudis de les **Escoles Superiors de**

Belles Arts van incloure l'**Especialitat de Restauració**, amb l'expedició d'un diploma com Restaurador d'Obres d'Art.

En el marc espanyol, cal dir que l'ICROA tenia assignades les tasques d'investigació, assistència i docència, fins que el 1969 es va crear l'Escola de Conservació i Restauració de Madrid. Aquesta escola es mantindrà vinculada a l'ICROA fins el 1977, quan se'n desvincularà davant la creació del Ministeri de Cultura d'Espanya.

A partir de l'any 1978 **les Escoles Superiors de Belles Arts es transformen en Facultats de Belles Arts i s'adscriuen a les universitats**. En els seus plans d'estudis es contemplen diferents especialitats que, en el cas de la Facultat de Belles Arts de Sant Jordi de la Universitat de Barcelona, inclou la de Restauració d'Obres d'Art (Ordre, 1982).

També en l'àmbit català, l'any **1991** es va crear l'**Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya (ESCRBCC)**, depenent del Departament d'Ensenyament, amb una titulació de diplomatura que posteriorment es va transformar en **estudis superiors equivalents a Grau universitari a partir de l'any 2010**.

El **creixent establiment de centres formatius de conservació-restauració** arreu va dur a la creació l'any **1997** d'**ENCoRE** (European Network for Conservation-Restoration Education), una xarxa d'institucions d'ensenyament superior en l'àmbit de la conservació-restauració que té com a objectiu principal promoure la investigació, l'educació i la formació en l'àmbit del patrimoni cultural. La seva fundació es basa en les directrius professionals d'ECCO de 1993/94, i demostra la **necessitat de assentar uns criteris i directrius bàsics i comuns a Europa**, també en el camp de l'educació en conservació-restauració.

La definició del conservador-restaurador i l'activitat que fa, avui en dia.

Tal com ho expressen documents de les organitzacions professionals del sector **els conservadors s'ocupen de garantir la preservació dels béns culturals tangibles mitjançant la intervenció en la seva estructura material, ja sigui actuant directament sobre ella (intervenció curativa), ja sobre l'ambient que l'envolta (conservació preventiva)**. Aquesta responsabilitat **abarca tant els béns mobles com immobles**, i en aquest darrer cas l'encàrrec pot i ha de ser compartit amb altres professionals.

En paral·lel a això, **la vessant més coneguda (socialment) de la professió, la restauració, abarca les accions que tendeixen a millorar la legibilitat dels objectes**, mutilats en la seva integritat cultural com a conseqüència de la degradació material.

E.C.C.O. (la Confederació Europea d'Organitzacions de Conservadors-Restauradors), defineix el conservador-restaurador com:

*“Un **professional que té la formació, el coneixement, les habilitats, l'experiència i la comprensió per actuar amb l'objectiu de preservar el patrimoni cultural** per al futur, i d'acord amb les consideracions que es descriuen més endavant.*

El paper fonamental del conservador-restaurador és la preservació del patrimoni cultural per al benefici de les generacions presents i futures. El conservador-restaurador contribueix a la percepció, l'apreciació i la comprensió del patrimoni cultural en referència al seu entorn ambiental i a la seva significància i propietats físiques.

El conservador-restaurador assumeix la responsabilitat i el compliment de la planificació estratègica; l'exàmen diagnostic; l'elaboració de plans de conservació i de propostes de tractament; la conservació preventiva; els tractaments de conservació-restauració i la documentació d'observacions i de qualsevol intervenció.”

Destaca que es distingeix d'altres professions per l'objecte del seu treball, el patrimoni cultural, i per la seva formació específica:

*“La Conservació-restauració és diferent d'altres sectors (per exemple l'artesanía) en que **el seu objectiu principal és la preservació del patrimoni cultural, en comptes de la creació de nous objectes o del manteniment o reparació d'objectes en un sentit funcional**. El conservador-restaurador es distingeix d'altres professionals per la seva **educació específica** en conservació-restauració.”*

Una definició més breu, però inclusiva de la complexitat, de American Institute of Conservation:

*“La Conservació-restauració **engloba** les accions que s'emprenen envers la preservació a llarg termini del patrimoni cultural. **Les activitats de conservació-restauració inclouen l'exàmen, la documentació, el tractament, i la conservació preventiva, amb el suport de la recerca i l'educació.**”*

L'activitat conservadora: més enllà del caràcter tècnic, cap a la científicació.

És important la reflexió sobre el que engloba l'activitat restauradora avui en dia perquè s'entengui en la seva globalitat, que supera àmpliament el que es coneix com a restauració, i que demana una actualització en molts dels reptes que té avui dia la professió, com la formació, la normativa o el reconeixement social.

“La vessant de restauració demana un domini d'una àmplia sèrie de tècniques i habilitats, però l'activitat conservadora va més enllà d'aquesta faceta estrictament tècnica i demana un autèntic protocol científic en cada intervenció, el mètode característic del qual és el diagnòstic i l'estimació de riscos. Amb la col·laboració d'altres científics, el conservador ha d'abordar un profund coneixement de l'objecte i dels agents que interaccionen amb ell, estimant quins processos estan actius i quins es podrien activar en el futur, i proposant sempre accions correctores” (ACRE, 2018)

2. PRINCIPALS PROBLEMES

- 2.1. Falta de reconeixement social de la professió.
- 2.2. Falta de legislació que reguli la professió.
- 2.3. Formació desordenada i no homogènia.
- 2.4. Dèficit de conservació-restauració en les institucions patrimonials: el cas dels museus.
- 2.5. Condicions adverses per a l'activitat professional, tant pública com privada.

2. PRINCIPALS PROBLEMES

2.1. FALTA DE RECONeixEMENT SOCIAL.

És una professió poc coneguda i reconeguda socialment malgrat el seu paper vital, legitimat socialment, de preservació del patrimoni cultural.

Com ja s'ha explicat abans, si bé els fonaments de la conservació-restauració com a disciplina professional es posen a principis del segle XX, encara és una professió jove en procés d'estandarització i regulació, no només a Catalunya sinó arreu. La definició de la professió adoptada internacionalment és molt recent, de l'any 2015. En paraules d'E.C.C.O. **“El rol fonamental de la professió de Conservació-Restauroció és la preservació del Patrimoni Cultural en benefici de les generacions presents i futures. La professió de Conservació-Restauroció contribueix a la percepció, apreciació i comprensió del Patrimoni Cultural amb respecte al seu context ambiental i a la seva importància i propietats físiques”** - definició ratificada a la Declaració de Berlín de 2015 pels 22 països europeus representats en la confederació, i després a la Declaració de Nájera de 2015 per les associacions, entitats educatives, empreses i professionals de l'àmbit estatal, incloses les catalanes.

El reconeixement de la professió hauria d'anar de la mà del reconeixement social que té el patrimoni cultural. Perquè? Perquè el Patrimoni Cultural és el llegat de la nostra cultura. És irremplaçable. La seva pèrdua i deteriorament suposen la pèrdua del nostre passat, la nostra memòria i la nostra transcendència com a societat. **En tant que és la societat qui estableix el que ha de ser preservat, la preservació del patrimoni és, per tant, un mandat social.**

En coherència, la professió dedicada a la seva preservació, competent per garantir que aquesta preservació es faci amb la màxima qualitat, té un valor social que està legitimat, i hauria de tenir un reconeixement social important.

Per la falta d'aquest reconeixement professional, les condicions de mercat són molt desfavorables, i es produeix intrusisme.

La realitat, però, és una altra, i malgrat els esforços, aquest reconeixement social no s'ha assolit encara, **i això comporta tot tipus de problemes per al desenvolupament de l'activitat professional i per al correcte manteniment i conservació del patrimoni cultural.** Com s'argumenta en el manifest “Pel Patrimoni, per una professió necessària” (2018, promoguda pel grup espanyol de l'International Institute of Conservation i signada per la CRAC i altres associacions professionals, centres educatius i d'investigació, empreses, i més de mil professionals, sobretot de l'àmbit espanyol però també europeu), **aquesta situació comporta, a la pràctica, “condicions**

de treball insuportables als professionals, accions no desitjades, i sobretot, omissions en l'ineludible tasca de protegir el Patrimoni Cultural”.

Una professió que actualment està formada amb uns alts estàndards de qualitat, amb una metodologia exigent i amb un codi ètic molt estricte, es troba a Catalunya, i a tot l'Estat, amb **un mercat real i unes condicions en que les regles del joc no estan definides i en que les inversions es redueixen cada cop més**. Aquesta situació, diu el manifest de 2018, si persisteix, comporta el **risc que els professionals més preparats optin per emigrar per buscar horitzons més favorables**, com ha passat amb la Sanitat.

Falta consciència social àmplia del que implica una adequada conservació del patrimoni, i això es tradueix en les polítiques i els pressupostos públics.

Un altre problema vinculat a la falta de reconeixement és la poca consciència que hi ha al nostre país del que implica la conservació del patrimoni i de com s'ha d'abordar per fer-la amb garanties.

Això s'evidencia, com subratlla el manifest de 2018, en la **falta de criteri i de finançament de les actuacions de Conservació-Restaucació**, i en l'**absència de lleis adients i de plans coherents**. També en l'**escassa representació de professionals de la Conservació-Restaucació en el disseny de les polítiques de protecció, a les administracions públiques i als museus**. Des de l'administració, **falta ambició en la planificació de tot el que fa referència a la vessant de conservació dels recursos patrimonials**. Sovint els esforços es posen més en la vessant social o de dinamització turística d'aquests.

També és un indicador d'aquesta baixa consciència el fet de que **no es penalitzen les intervencions que clarament constitueixen delictes** contra el Patrimoni Històric Artístic, també apuntat en el manifest. **Les denúncies no prosperen perquè la Conservació es considera un exercici sobre el qual es pot opinar, relacionat principalment amb els criteris estètics**.

“El repte que té el conservador-restaurador en aquest segle és la seva visualització i la seva acceptació a nivell professional, de cara a la societat. Que la societat vegi al conservador-restaurador com una professió reglada, estabilitzada i regulada. Evitant els intrusismes i totes les altres derivacions. Jo crec que per aconseguir aquest repte fan falta varies coses”.

“Quan les situacions professionals estan confoses és que hi ha un històric al darrera, de professions que són pròximes, o desconeixement de la pròpia societat de que existeix aquesta especialització que és molt específica, tècnica, de coneixement.”

“La societat no està ben preparada. Ha d'entendre que la conservació del patrimoni no la pot fer qualsevol... no fa gràcia això de l'Ecce Homo!”

2.2. FALTA DE LEGISLACIÓ QUE REGULI LA CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ.

La regulació de la professió és necessària per garantir un treball de conservació del patrimoni amb alts estàndards de qualitat, evitant l'intrusisme i assegurant nivells d'exigència elevats en els projectes d'intervenció.

A Catalunya, com bé exposa l'associació CRAC en diversos documents preparats els darrers anys, encara és un assumpte pendent. **La professió del conservador-restaurador no està oficialment regulada, protegida i ni reconeguda en la legislació.** No es menciona ni en la Llei de Patrimoni Cultural Català (3/1993), ni en la Llei de Museus (17/1990), ni al decret de personal tècnic i directiu de Museus (232/2001). Aquesta absència es veu com **un obstacle fonamental a superar** per a poder millorar les condicions generals per al col·lectiu i la pràctica professional.

Al tractar-se d'una professió relativament nova, aquesta situació l'han patit molts països, motiu pel qual incorporar la figura del conservador-restaurador en la legislació ha estat la principal reivindicació de les associacions professionals i de la confederació europea d'aquestes (ECCO). Alguns països van per endavant i ja han legislat per regular (per exemple al País Basc, a Itàlia i a França). En l'àmbit català i en l'àmbit estatal espanyol darrerament s'està treballant, val a dir que amb una empenta forta, i tot fa pensar en un assoliment positiu a curt o mig termini.

“La professió no està ben regulada. És una qüestió de legislació. Això és molt important. Aquesta professió és relativament recent, com a professió definida. Ho complica que és una professió que està molt propera a altres similars: historiadors, arquitectes, gent que treballa en patrimoni, artistes... I això fa que les fronteres estiguin difuminades. Cal regular d'una forma més estricta. Donat que les competències en cultura estan traspassades a les comunitats autònomes, ha de ser el govern català qui reguli i legisli.”

Absència de la conservació-restauració i de la figura del conservador-restaurador en la Llei de patrimoni cultural català.

Com ja s'ha dit, la Llei de patrimoni cultural català (3/**1993**, de 30 de setembre) no fa esment de la conservació-restauració ni de la figura del conservador-restaurador. Aquesta situació existeix malgrat que la Llei afirma que “Els béns que integren el patrimoni cultural català constitueixen una herència insubstituïble, que cal transmetre en les millors condicions a les generacions futures”, i que el text afegeix que “la protecció, la conservació, l'acreixement, la investigació i la difusió del coneixement del patrimoni cultural és una de les obligacions fonamentals que tenen els poders públics”. I fins i tot, que en el text introductori, diu que “La Llei estableix també **l'exigència de**

qualificacions i titulacions professionals per a determinades actuacions i intervencions, amb la finalitat d'augmentar els nivells de protecció dels béns patrimonials.”

El cas és que el text de la Llei **no arriba a a precisar què es consideren actuacions de conservació-restauració en els béns culturals** del patrimoni cultural tangible, **no estableix criteris d'intervenció en els béns mobles** i, sobretot, **no determina quins són els professionals especialitzats i responsables d'aquestes actuacions** per garantir-ne una correcta preservació.

Així doncs, **la figura del conservador-restaurador no està mencionada en la Llei, ni per tant tampoc es requereix aquesta titulació en les intervencions en els béns culturals tangibles.**

Aquesta situació d'absència comporta un conjunt de conseqüències negatives, que comprometen seriosament la qualitat de les intervencions en els béns patrimonials:

1- No s'impedeix l'intrusisme professional.

Es permet que personal sense la qualificació, la titulació i les competències adequades actuï sobre els béns culturals que formen part del patrimoni. Com que no es requereix la titulació, el nom de conservador-restaurador pot ser usat tant per professionals com per aficionats. De cara a la llei, qualsevol persona pot intervenir sobre béns culturals protegits. No hi ha garanties, per tant, de que el tractament i la gestió del patrimoni es facin de manera correcta per professionals que assegurin un treball de qualitat.

Això comporta que **sovint s'actuï en els béns culturals prescindint d'una metodologia necessària:** sense tenir en compte el context i l'entorn, sense un estudi documental i bibliogràfic previ, sense una avaluació dels riscos del medi on ens trobem, sense un examen i anàlisi dels materials, les tècniques i les alteracions que han de permetre d'arribar a un diagnòstic i deduir les causes dels danys per proposar l'actuació preventiva, curativa o de restauració més adient.

Les intervencions realitzades per no-especialistes, que ignoren els criteris professionals i dels codis ètics aprovats internacionalment, tenen conseqüències com la **tergiversació**, la **degradació irreversible**, l'**aplicació de tractaments inadequats** que poden hipotecar d'altres posteriors, la **dissociació d'elements** o la **pèrdua d'informació** i, fins i tot, la mateixa **destrucció** -a curt o llarg termini- dels béns culturals intervinguts.

2- No es pot mesurar objectivament la qualitat del treball de conservació-restauració.

En la situació actual, la qualitat del treball de conservador-restaurador que hagin d'intervenir en béns culturals protegits no es pot mesurar amb criteris objectius, **perquè les habilitats, coneixements i competències dels professionals no estan clarament definides normativament.** Com que no hi ha cap normativa que obligui que els serveis i productes del sector de la conservació-restauració hagin de tenir unes mínimes qualitats i característiques, els titulars i usuaris dels béns culturals es troben, per tant, desprotegits, ja que els resulta difícil jutjar la qualitat de les prestacions

que reben. En aquest sentit, els perjudicis al patrimoni cultural protegit perjudiquen, de fet, al conjunt dels ciutadans.

3- Gairebé nul·la representació d'aquests professionals en els consells assessors, comissions d'experts i tasques d'inspecció sobre el patrimoni.

L'absència de la figura del conservador-restaurador en els textos normatius ha comportat l'absència d'aquests professionals en els consells assessors, a les comissions d'experts i a les tasques d'inspecció. Ni en el Consell Assessor del Patrimoni Cultural Català, ni en les Comissions Territorials del Patrimoni Cultural, ni en els Patronats Municipals, ni en la Junta de Museus de Catalunya es requereix que hi hagi representants de la conservació-restauració. Actualment, i per mitja del CRBMC, ja hi han conservadors-restauradors que participen en les comissions territorials de patrimoni, el que ha donat una altra visió a les seves resolucions i que ha enriquit molt el diàleg a l'entorn del patrimoni. Si més no ha donat un contrapunt que no es veia fins al moment. És un primer pas, però **en la resta d'àmbits els conservadors-restauradors estan fora de la presa de decisions i de les inspeccions.**

4- Els conservadors-restauradors tenen un estatus inferior que el d'altres professions del patrimoni.

Altres professions de l'àmbit del patrimoni, com els arqueòlegs i els arquitectes, tenen una regulació, que encara que potser sigui incompleta, és molt superior a la dels conservadors-restauradors. Això els dona un estatus superior, i queden millor reflectides en la legislació patrimonial. A la pràctica això es tradueix, per exemple, en que arquitectes i arqueòlegs poden dirigir projectes de conservació-restauració en el patrimoni immoble, mentres que els conservadors-restauradors no poden, encara que el projecte tracti principalment dels béns mobles que formen part d'aquest patrimoni immoble. Els arquitectes en concret, dirigeixen en solitari els projectes d'intervenció, no només els arquitectònics sinó els integrals. En aquests projectes el conservador-restaurador no està igualat professionalment, ni en responsabilitats ni en presa de decisions, i en molts projectes de restauració arquitectònica queden obviats, ja a nivell de projecte, quan realment és a qui li pertoca executar professionalment la feina sobre els elements escultòrics i ornaments del'edifici.

5- Com que les competències no estan ben definides ni repartides en la legislació, altres professions properes a la conservació-restauració cada cop més abarquen i invadeixen competències que serien pròpies dels conservadors-restauradors.

A més del cas dels arquitectes i arqueòlegs, ja comentat, també és el cas dels conservadors de museus, col·leccions, galeries i altres entitats públiques i privades que gestionen patrimoni.

6- Es fa difícil complir amb les directrius i normatives europees de lliure mobilitat de professionals, per la falta d'equiparació amb els països on la professió sí que està regulada.

2.3. FORMACIÓ DESORDENADA I NO HOMOGÈNIA

Una professió dividida en dues vies formatives i doble titulació: una més generalista i l'altra amb especialització.

L'oferta formativa de conservació-restauració a Catalunya (com a tot l'Estat espanyol), actualment està organitzada en una doble via: la universitària i la d'escola superior. Ambdúes tenen una qualitat comparable i la mateixa durada (4 anys, 240 ECTS).

- La Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona imparteix una titulació de *Grau Universitari*, amb un primer cicle de formació en conservació-restauració compartit amb assignatures d'altres branques de coneixement d'Art i Humanitats –Belles Arts, Història de l'Art, Arqueologia i Biblioteconomia i Documentació– i de Ciències –Química i Biologia–, i un segon cicle d'especialització en conservació-restauració.
- L'Escola Superior de Conservació i Restauració de Béns Culturals de Catalunya ofereix un títol equivalent, però amb la denominació de *Títol Superior*, amb una formació especialitzada en conservació-restauració des de l'inici.

A més, existeix des de l'any 2008 una oferta de màster a la UB, i n'hi haurà una altra a l'ESCRBCC l'any vinent. Actualment, però, molts titulats que es volen especialitzar se'n van a un altre lloc de l'estat o de fora. A la UB també hi ha la possibilitat de fer un doctorat, tot i que pocs alumnes el fan.

Malgrat que no hi ha una via única, es pot afirmar que tots els professionals formats actualment a Catalunya en l'especialització de Conservació-Restauroció, durant com a mínim 4 anys, sigui a l'Escola o la Facultat, surten ben preparats per exercir la professió, amb uns estàndards reconeguts internacionalment. Tenen l'obligació de complir amb un codi ètic molt estricte, i de conèixer els processos de deteriorament per donar-los resposta amb accions complexes que garanteixin la perdurabilitat dels béns culturals.

El problema, per tant, no és de qualitat de la formació, sinó de les conseqüències negatives que comporta que hi hagi aquesta doble via. Entre les més importants es troben les següents:

- Les competències adquirides no són del tot homogènies entre titulacions: l'Escola proporciona especialitzacions i la Universitat dóna una formació més generalista.
- La falta d'encaix ha creat històricament conflictes, i en certa manera ha dividit el col·lectiu professional segons la procedència formativa.
- La falta d'una titulació única com a punt d'accés a la professió no ajuda en la necessària clarificació dels requeriments i exigències en els concursos i l'oferta pública de l'administració.
- Cada institució formativa té uns requeriments de nombre de matriculacions anuals elevat per seguir existint i això crea un excés de titulats que és excessiu per la realitat del mercat.

"No s'ha buscat un encaix entre Universitat i Escola. Això ha creat conflictes importants, a Catalunya i a tota Espanya. Una cosa que està clarificada i unificada és molt més potent que una cosa que està bifurcada amb uns interessos i unes lluites."

En positiu, cada institució té les seves forteses i en certa manera es complementen: l'Escola és forta en l'especialització (té menys traves normatives per crear especialitats) i en la formació tècnica dels alumnes; la Facultat en possibilitar la recerca, amb els doctorats i amb els projectes de recerca concrets, un aspecte important per fer avançar les tècniques, els materials, el coneixement de la disciplina avanci, així com també en facilitar el recolzament tècnic i tecnològic per tirar endavant màsters específics.

No hi ha límit en el nombre de titulats, massa gran per la realitat del mercat.

No hi ha dades exactes sobre el promig de titulats per any a Catalunya però cada any, entre Universitat i Escola, es titulen un mínim de 50 persones en conservació-restauració. L'oferta de matriculacions és encara més alta. Cada any comencen els estudis uns 90 alumnes, perquè la Facultat de Belles Arts necessita 50 matriculats l'any (un requeriment de la Universitat per mantenir el Grau), i l'ESCRBMC en necessita 40. **El nombre de matriculats i graduats és excessivament alt per una realitat laboral on les ofertes són molt escasses, i està molt lluny del que recomanen les entitats europees professionals i formatives de conservació-restauració.**

“El panorama actual que veig és que hi ha quantitat de gent formada, molts amb tota una formació reglada i a vegades més que el grau, a nivell de màster, que van sortint anualment, però que després acaben intentant ser autònoms i no tenen cap més possibilitat que ser això. No hi ha la possibilitat ni d'optar a places locals, ni comarcals ni territorials, ni res de res, perquè no existeixen aquestes places. I de museus que tinguin places n'hi ha poquíssims.”

És una situació disfuncional que cal corregir, seguint l'exemple d'altres països més avançats en els que l'oferta de places formatives està regulada i és molt minoritària, i seguint les directrius de les organitzacions internacionals del sector (E.C.C.O. i ENCoRE) que acrediten les institucions formatives, i que en aquest aspecte fan una valoració molt negativa en els seus informes.

“Per ser membre d'ENCoRE, l'associació de tots els centres de formació específics de conservació-restauració d'Europa, cal complir una sèrie de requisits. Et visiten i revisen la qualitat de la formació que es dona. La seva opinió respecte a tots els centres formatius d'Espanya, que es mouen més o menys pels mateixos barems, els fa posar-se les mans al cap. Ho diuen en els informes que fan dels centres. “Cada any aquesta quantitat de professionals!!..” això no és bo ni per la qualitat de formació que es dona ni molt menys pel mercat professional. Molts no tindran feina directament, saturaran el mercat, amb les derivades que això pugui tenir.”

“Gairebé tots els països avançats ofereixen formacions de números minoritaris, on entren potser tres o cinc alumnes per curs.. . Aquí formem molta gent que després competirà per mitja plaça..”

Aquesta és una problemàtica que afecta el sector de forma molt central, i que encara no s'ha fet cap pas per abordar-la. Caldria quantificar la realitat del sector i conèixer amb precisió les implicacions d'aquest excés del nombre de titulats, i així demostrar la necessitat i la urgència d'un canvi amb les institucions catalanes responsables d'acreditar i regular les titulacions.

“Perquè hi hagi una formació universitària la Generalitat obliga que hi hagi una entrada mínima de 50 alumnes el 1er curs. Hi hauriem de lluitar a la contra. La nostra professió no pot absorbir de cap manera 50 graduats anuals de la Universitat. Després no diem ja si sumem els de l'Escola, que és més minoritari, però van sortint cada any i cada promoció.”

“No hi hem incidit gaire, i ho hauriem de fer. Hauriem de fer-nos escoltar per les organitzacions que ens acrediten, que ens regulen. Han de saber les característiques del sector. Fer valdre que aquestes organitzacions internacionals diuen que fallem molt en això.”

El desordre es manté en el postgrau. Proliferació d'estudis de postgrau i altres propostes formatives irregulars.

A banda de les dues vies oficials, prolifereren propostes formatives irregulars, que semblen legitimar persones sense la formació deguda per a l'execució d'uns treballs altament especialitzats.

És preocupant que en els últims temps s'ha produït un increment important d'estudis de postgrau relacionats amb el patrimoni cultural, en carreres d'Humanitats, Història de l'Art, Arquitectura i altres, en alguns casos invadint les competències professionals dels conservadors-restauradors. L'oferta de masters, a tot l'Estat espanyol, es diversifica molt, amb objectius molt diversos, generalment poc especialitzants. Preocupa també que en alguns dels màsters de conservació-restauració es permet la matricuació a persones provinents d'altres formacions que no són la conservació-restauració. Això contravé les recomanacions d'ECCO i ENCoRE, i genera greus problemes d'homologació i regulació professional. (No és el cas del màster de la UB (Facultat de Belles Arts), que no admet l'accés a estudiants que no tinguin estudis reglats previs en conservació-restauració, ni el màster que es fa a Madrid.

Falten especialitats. Algunes estan duplicades, altres no estan cobertes.

Les especialitats no estan ben resoltes. Dins l'oferta formativa també hi ha desordre en aquest aspecte. Hi ha duplicitats, per una banda, i mancances per l'altra, ja que hi ha especialitats que ningú cobreix, o que es cobreixen fora dels ensenyaments oficials i regulats. Paradoxalment, hi ha mancances en algunes especialitats de les que hi ha molta necessitat i són perfils de futur.

“Es va crear l'Escola amb les mateixes especialitats que hi havia a Belles Arts, la duplicitat és total (nota: tot i que a la facultat és generalista sense una especialitat diferenciada). Quan es va crear l'Escola, demanàvem que es dediqués a especialitats no cobertes, com les arts del foc, orfèbreria, esmalts. Faltava especialització en fotografia, en imatge digital... Hi ha moltes col·leccions que tenen problemes en això. També falta teixit. Només hi ha especialitats en materials gràfics, pintura en tots els suports: tela, mural, fusta, cavallet, escultura policromada, materials inorgànics: pedra, metalls en escultura, d'arqueologia... però (de tot això que he dit) ni l'escola ni la facultat. Tampoc l'art contemporani està cobert. Ni la conservació preventiva, fonamentalíssima.”

El desordre en la formació dificulta la tasca urgent de regular la professió i afecta a la igualtat d'oportunitats

La **falta d'un sistema d'habilitació regulat** ha portat a un **mercat laboral molt divers**, amb professionals de diverses titulacions, especialitats i trajectòries, nivells de coneixement i competèn-

cies molt variades, acumulades històricament per les diverses estructures paral·leles (diplomats, llicenciat, graduat, etc). Hi ha professionals amb titulació sense especialitat concreta, i també alguns professionals vinculats històricament per les diverses estructures paral·leles de formació, ja que són oficis en base a tècniques artesanals on no hi ha la formació reglada en restauració (vitral·ler, lutier, restaurador de mobles, ebenista, joier, orfebre, constructor gegants, maquetista, etc.) o que són de professions properes i que a vegades restauren (fuster, pintor, paleta, ferrer, ceramista, etc.).

ACRE (2019) sintetitza els diferents components d'aquest desordre que generen problemes per a l'objectiu de regulació, en l'àmbit de l'estat espanyol, i ja comentats:

- No hi ha una titulació de referència, ja que entre els professionals n'hi ha varies, a vegades ni tal sols equivalents a la referència de grau.
- Algunes titulacions no han estat validades per agències externes de verificació (ANECA i similars). A Catalunya les úniques reglades són dues: la que prové de la Facultat i la de l'Escola.
- Les competències adquirides no són homogènies entre titulacions, a nivell de grau, ja que algunes proporcionen especialització i altres donen una formació generalista.
- El desordre es manté en el postgrau.

Hi afegeix la falta lideratge i voluntat de reordenació, donada la diversitat d'entitats responsables i la indiferència administrativa.

A més de la dificultat de regulació, **la duplicitat formativa pot afectar la igualtat d'oportunitats en les convocatòries de treball i en la mobilitat internacional dels professionals**. Algunes convocatòries de treball estan afectades per aquest desordre: unes són per a titulats universitaris, altres per a no universitaris. (Val a dir que a la Generalitat (segons el 6è conveni) existeix la categoria A1 Conservador de Béns Culturals (grau) i B1 Restaurador de Béns Culturals (diplomatura), però la categoria B1 és a extingir ja que actualment tota la titulació de restauració es dona en nivell de grau; i aquells que tenen l'antiga majoritàriament fan el curs pont per obtenir-la. Ara per ara, al Departament de Cultura, totes les convocatòries de restauradors surten només en categoria A1).

Per altra banda, aquesta situació de duplicitat impedeix complir amb l'esperit de la Declaració de Bolonya, que reclama criteris com la compatibilitat i homologació en el disseny dels estudis superiors a Europa. Aquell que té una titulació reglada a Catalunya i Espanya, o el seu equivalent a Europa, hauria de tenir les mateixes possibilitats. El problema és sobretot quan una especialitat determinada no està reglada a Catalunya i Espanya (vitral·ls, orfebreria, fotografia, arts del foc, mobles, tèxtil, etc.) però sí en algun país europeu; o quan no existeix formació reglada enlloc.

El desordre també perjudica la cohesió professional i no afavoreix el reconeixement social, una situació comuna a tot l'àmbit espanyol. Com argumenta ACRE (2019), la multiplicitat de centres (dins i fora de les universitats) i de titulacions, així com la relativa feblesa de les estructures acadèmiques, ha perjudicat la cohesió professional, que només darrerament s'està corregint mitjançant les associacions professionals, cada cop més unitàries i representatives. La situació de la formació, diu, tampoc no ha afavorit el reconeixement social, una condició necessària per a la consolidació i regulació de la professió.

2.4. DÈFICIT DE CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ EN LES INSTITUCIONS PATRIMONIALS: EL CAS DELS MUSEUS.

Context: la situació deficitària de la gestió de les col·leccions als museus catalans.

Les anàlisis i consultes realitzades durant procés d'elaboració del Pla de Museus (consultes a experts i trobades presencials amb responsables dels museus des de finals de 2016 a principis de 2017) mostren una situació general de la gestió de les col·leccions als museus complicada i preocupant, i en alguns casos d'absoluta precarietat.

Hi ha dèficits que són crònics, però s'ha produït un empitjorament durant aquests anys de crisi, quan han confluït les retallades pressupostàries amb l'increment de demandes sobre els museus, sobretot de potenciar les activitats i els programes públics. Especialment en els museus locals on els equips són polivalents, s'han desviat els esforços dedicant menys temps a conservació i recerca. Els ajuntaments no prioritzen ni inverteixen en les col·leccions. Tampoc no ha ajudat la falta de polítiques actives en l'àmbit nacional per part de la Generalitat, situació que a 2018 s'està adreçant.

En termes generals es pot dir que les funcions de protecció i guarda dels objectes es compleixen, tot i que en alguns museus només en els mínims, però en opinió de tots els consultats, **la recerca, la conservació preventiva, la restauració i la documentació estan molt per sota del que seria desitjable**. La seguretat està més normalitzada gràcies a la legislació que exigeix dos vigilants en horari d'obertura al públic i per tant molts museus disposen d'aquests recursos humans.

L'emmagatzematge és insuficient en general, i molt especialment hi ha un problema amb les col·leccions arqueològiques que saturen molts museus locals. Per altra banda, hi ha moltes col·leccions infrautilitzades tancades en magatzems, que consumeixen recursos públics per al seu manteniment sense cap retorn, ni actual ni previsible.

Aquesta situació **afecta tot tipus de museus, des dels petits museus locals fins als museus grans**, i fins i tot en alguns dels nacionals. **Molts pocs museus tenen els recursos humans i materials adients per desenvolupar les funcions de gestió de les col·leccions i la recerca amb els estàndards professionals que s'haurien de complir**. Hi ha la sensació, a més, que **els equips estan minvant, amb la conseqüent pèrdua d'expertesa i de coneixement**. En molts museus, actualment, **les tasques de documentació i restauració estan externalitzades** i es realitzen **de forma discontinua** ("a batzegades"), en funció de la disponibilitat de subvencions.

Malgrat tot, els **professionals** que treballen en aquest àmbit estan **vocacionalment molt compromesos amb la seva feina**. Estan ben preparats, es van formant contínuament, motivats, i destinen hores i esforços més enllà de ls seus horaris laborals per tirar endavant projectes. S'han establert xarxes formals i informals de treball conjunt, per compartir problemàtiques i idees, i avançar solucions cooperatives. La seva disposició i implicació per millorar la situació global és alta.

L'activitat de les xarxes temàtiques i territorials està començant a incidir positivament en la millora de la situació, tant en documentació com en conservació preventiva. En documentació ho fa mitjançant la **dotació de professionals itinerants** i **l'establiment de criteris i estàndards.** En conservació preventiva s'està impulsant un **procés d'autoavaluació.**

La situació de la conservació-restauració

Segons les opinions recollides en les consultes a responsables de museus i a experts, realitzades durant el procés del Pla de Museus, la situació és la següent:

- En els museus, **els espais de reserves són insuficients** en general i pel que fa a les condicions de **magatzematge**, la **falta d'inversions en els equipaments** fa que molts museus no disposin dels espais amb les condicions adequades.
- **Molts pocs museus tenen definida una política de conservació preventiva.** A falta d'una planificació integrada, molts han implementat estructures de medició de les condicions climàtiques, però no poden després intervenir en el seu control efectiu.
- El **personal especialitzat en conservació-restauració és molt escàs**, sobretot en els museus petits i mitjans, i **pocs museus tenen tallers de restauració.** Si bé és difícil que els museus petits es dotin de funcions especialitzades, la mancança afecta també els museus grans.
- **No ajuda** a resoldre aquesta mancança **l'absència de la figura del conservador-restaurador en la legislació actual**, ni la de museus ni la de patrimoni, una falta de reconeixement que el sector fa temps que reivindica.
- Actualment, en molts museus, **la figura del conservador de museu** assumeix les **funcions de conservació preventiva.** Aquesta funció, si bé requereix la contribució de moltes parts, hauria de ser responsabilitat d'un professional expert que garanteixi els estàndards de qualitat.
- En la major part de museus **les tasques de conservació-restauració estan externalitzades.** En alguns es realitzen **de forma discontinua**, en funció de la **disponibilitat de subvencions.** En els més grans la contractació externa del **servei continuat** genera **conflictes laborals.**
- **Una tercera part dels museus registrats no informa de cap activitat de restauració en els darrers 4 anys.** Aquesta passivitat és molt acusada en els museus **més petits** (el 80% d'aquests museus no han restaurat cap objecte).
- És un àmbit, per tant amb **moltes mancances, tant en el compliment de les funcions com en el de la situació laboral dels professionals, amb un percentatge d'autònoms elevat i uns sistemes de contractació i licitació que agreugen una precarietat important.**

Situació dels **serveis de suport**:

Existeixen instruments de suport als museus catalans: el **CRBMC**, centre d'excel·lència que presta serveis especialitzats i fa una funció d'assessorament al territori i els **SAMs**. La **Diputació de Barcelona** disposa d'un laboratori i d'uns serveis centrals amb els que atén 67 museus petits. A la pràctica, però, **cap disposa de prou capacitat i les necessitats de conservació preventiva i de restauració dels museus catalans en el conjunt del territori s'atenen de forma insuficient**. Els serveis centrals del CRBMC només intervenen en casos de màxima prioritat. La Diputació de Barcelona finança els aparells de conservació preventiva però després no aporta l'acompanyament necessari per gestionar-los, tot i que ara comença a fer assessoraments. El personal dels SAMs està sobrecarregat.

Falta, per tant, una estructura efectiva d'atenció territorial, i el sector demana la figura d'un conservador-restaurador territorial, en l'àmbit dels municipis grans o en l'àmbit supra-municipal en els petits, que potser es podria cobrir mitjançant les xarxes territorials, per arribar a tots els museus.

La conservació preventiva als museus: algunes dades

Existeixen dades obtingudes amb les **auditories** realitzades recentment en els museus registrats en tot el territori català (amb l'excepció dels museus de la ciutat de Barcelona) per conèixer l'estat de les museografies de les exposicions estables (realitzades entre 2016 i 2018). Han avaluat **si els museus fan mesuraments de temperatura i d'humitat relativa en els espais museogràfics, si monitoritzen les dades, si tenen mecanismes de correcció**, i també en el cas de la demarcació de Barcelona, **si disposen de protocols d'actuació en la manipulació i el préstec d'objectes**.

Els resultats mostren que és una **àrea de treball molt millorable**:

- **No tots els museus registrats realitzen mesuraments de temperatura i d'humitat relativa**, malgrat ser un recurs fonamental per aportar les dades imprescindibles per a poder determinar les necessitats de correcció en matèria de conservació preventiva de les col·leccions.
- **Dels museus que mesuren no tots monitoritzen o registren les dades**. Un bon nombre, per tant, no poden subministrar dades corresponents a les oscil·lacions de temperatura i d'humitat relativa al llarg de l'any. I entre els que ho fan, les dades sovint són incompletes.
- **No tots els museus realitzen lectures freqüents** i els motius poden ser diversos, des de dispositius que no estan en bon estat, o que són obsolets, o que són tan antics que són complexos de manejar. Un exemple de bona pràctica a seguir és el del Museu de Ripoll, que disposa d'un sistema informàtic de medicació i correcció automatitzada dels nivells de temperatura i humitat.
- **Els mecanismes de correcció també són escassos i només de les necessitats més prioritàries**, com el gel de sílice o similar a les vitrines que contenen metalls o teixits, i algun deshumidificador.
- **Molts pocs museus disposen de plans de conservació preventiva** que parteixi d'una bona anàlisi de les condicions ambientals dels espais i de les característiques dels objectes exposats.

Cada cop hi ha més consciència en l'àmbit museístic que la conservació preventiva és una tasca fonamental, però, tot i ser un àmbit de treball que en alguns països ha assolit un alt grau d'especialització i maduresa, **a Catalunya encara és pràcticament inexistent, o està a les beceroles**. Per una banda, no existeixen encara gaires conservadors-restauradors especialitzats per exercir-la (perquè no és una especialitat encara ni a la Facultat de Belles Arts ni a l'Escola), i per l'altra **s'ha considerat que podia ser assumida per altres professionals de museus, malgrat no tenen els coneixements suficients per a fer-ho. Tampoc s'inverteixen partides pres-supostàries** adequades per al manteniment de les col·leccions que permetrien desenvolupar-la.

“La conservació preventiva, que és una metodologia de treball molt transversal que afecta a manteniment, seguretat, neteja, conservadors, registre de col·leccions... s'ha considerat que també la pot assumir qualsevol professional de l'àmbit dels museòlegs o dels museus, quan en realitat es requereix un coneixement del què són les alteracions i de les causes de degradació dels objectes que només es troba en la formació de conservació-restauració i per això l'haurien de dirigir els conservadors restauradors. Aquest és el problema. L'està assumint gent que no són competents per fer-ho, no tenen els coneixements suficients per fer projectes per establir protocols i prioritats en aquest àmbit. Ho dic sempre, que segons quina actuació facis en conservació preventiva perjudiques no una obra, sinó una col·lecció o un magatzem sencer. Pots fer un mal terrible si no tens els coneixements suficients. Aquí a Catalunya ha passat (...) durant anys s'han aplicat coses que han perjudicat molt a museus”.

“Els museòlegs han de saber molt de conservació preventiva, han de participar, han de col·laborar. Ara bé, no poden fer un pla de conservació preventiva ni decidir si s'ha de climatitzar o no un espai, ni com climatitzar-ho ni com tractar-ho... poden fer un seguiment, i prou.”

“La conservació preventiva també és la supervisió dels moviments dels objectes, els embalatges, la construcció de les vitrines, els materials d'exposició. Vol dir que has de tenir uns mínims coneixements de química i, quan sigui necessari, has de saber recórrer a un científic, un tècnic o un enginyer, perquè t'assessori si no tens els coneixements.”

El MNAC i el seu equip de referència. Hi ha risc de perdre expertesa amb les jubilacions.

El MNAC té un bon taller i equip de conservadors-restauradors format per una trajectòria històrica llarga i molt vinculada als inicis de la restauració professional a Catalunya a principis del segle XX i que en origen havia donat una cobertura territorial al país. El gran volum del fons del Museu, al voltant de les 300.000 obres, ha justificat mantenir aquest gran equip malgrat que va deixar de fer el paper territorial des de la restauració de la Generalitat. Actualment el paper de servei als museus pertoca al CRBMC. Tot i això, segueix restaurant obres de tot Catalunya a partir dels préstecs que sol·licita (molts museus deixen l'obra a condició de que es restauri).

L'àrea de restauració i conservació del MNAC és una referència per als especialistes perquè manté un arxiu de mostres de pigments, de preparacions, de teles, d'etiquetes que ajuden a identificar, datar i atribuir, i pel coneixement acumulat que de tot això té l'equip.

L'equip del MNAC reuneix grans experts i especialistes en diversos tipus i períodes artístics, que són capaços no només de restaurar sinó també de fer experteses, i que ho fan a demanda de la justícia, quan hi ha problemes per autenticar o atribuir obres d'art, i per ajudar als cossos policials fent informes, fent de pèrits o anant a judici si és necessari.

Actualment hi ha el risc d'anar perdent aquest nivell d'expertesa perquè l'equip es va reduïnt amb jubilacions d'experts que no es cobreixen i, per tant, la transmissió de coneixements no està del tot garantida.

"Aquí hi ha experts en les col·leccions majoritàries, per exemple pintura sobre tela del Renaixement i barroc, i dels segles XIX i XX. Grans experts, gent que fa molts anys que treballen i que coneixen molt bé les col·leccions, els materials i els seus comportaments quan envelleixen, les característiques tècniques dels diferents artistes. Col·leccions que viatgen i es presten molt. Hi ha experts que són capaços no només de restaurar, que per això pots trobar molts professionals fora del Museu que ho fan molt bé, sinó de fer experteses, perquè reuneixen l'experiència i la metodologia d'estudi específica, cosa bastant difícil. És fruit d'una acumulació de molts coneixements que es van passant de l'un a l'altre i que els especialistes del Museu han anat recollint, analitzant i documentant".

"La plantilla de restauradors ha anat canviant, ha anat minvant en els darrers temps. A una política de reducció d'aquest perfil de professionals s'hi ha unit la crisi econòmica; en els darrers anys hi ha hagut jubilacions i no sempre s'han convocat les places de nou."

Fins i tot al MNAC, amb un equip fort, doncs, la conservació-restauració va a menys. Hi té a veure no només la progressiva pèrdua d'expertesa si la plantilla es redueix, sinó també **el canvi d'orientació de l'activitat del museu, i dels museus en general: l'increment de l'activitat expositiva i pública que desplaça l'activitat dels conservadors-restauradors cap als moviments de les obres i deixa en segon terme la feina de fons i d'estudi de la col·lecció.**

"Cada vegada podem restaurar menys objectes emblemàtics, objectes que precisen un procés de restauració integral de gran recorregut. Aquesta particularitat en la dedicació dels conservadors-restauradors em va costar molt d'entendre quan vaig arribar. Vaig valorar en un 75%-80% les activitats dels restauradors centrades en préstecs, dipòsits i exposicions, moviments de les col·leccions en general. La feina que estan fent és del tot necessària per prestar una obra, per dipositar-la en algun museu o pel muntatge d'exposicions o desmuntatge, per acompanyar les obres com a correu en els préstecs, per instal·lar-les a la institució que les sol·licita i tornar-les a buscar. Diria que ara és possible que hagi augmentat el percentatge de temps en aquestes tasques."

"Actualment l'opinió predominant del que són els museus és que són centres d'exposicions i d'activitats. La col·lecció només té sentit si s'utilitza per això. No és tant una col·lecció que serveixi per l'estudi, per la interpretació dels objectes que la formen, ni per la documentació, la comparació i la recerca. Per tant, tot esforç dedicat a la col·lecció que no sigui estrictament de divulgació i comunicació es considera una rèmor, una càrrega, un obstacle. I la vessant pública és important, però la feina de fons s'està deixant de fer i a més sovint despreciant-la claríssimament. I si no s'inverteix temps en aquestes tasques, què es pot difondre? Tu parles amb la gent de museus i normalment no ho veuen així, sinó que ho perceben com una deficiència que els hi agradaria solucionar però no poden ... no tenen prou gent, prou diners per dedicar-s'hi. Crec que no és només això. És la visió política, una qüestió de prioritats."

Un sistema públic de conservació-restauració desestructurat i infradotat.

Si als museus falten conservadors-restauradors als equips interns, tampoc hi ha un sistema públic de suport i serveis de conservació-restauració a les institucions patrimonials que estigui prou dotat i funcionant de forma efectiva per cobrir les necessitats existents.

Molt especialment **falta la funció d'assistència primària en el territori, on hi hauria d'haver conservadors-restauradors dedicats sobretot a la conservació preventiva i capaços de valorar els criteris d'intervenció**, de saber quan cal recórrer a un especialista, fent un símil amb els CAPs del sistema de salut pública.

El **CRBMC és la capçalera d'aquest sistema públic, i compta des de 2003 amb un gran i novedós equipament**, i amb bons (però pocs) professionals dividits per especialitats (pintura mural, pintura tela, pintura i escultura en fusta, escultura en pedra, material d'origen arqueològic, material d'arxiu i gràfic, art contemporani i conservació preventiva) i els seus complements tècnics (anàlisi fisicoquímics, raigs X i fotografia analítica). **Però està tan infradotat, en personal i en recursos econòmics, que no pot, per tant, desenvolupar correctament el paper de centre d'alta especialització i lideratge que tot sistema públic necessita.** En recursos humans només disposa de 17 persones en plantilla, dels quals específicament només 6 són tècnics restauradors. El fet que hagi d'oferir el servei d'assistència al territori limita la seva dedicació en la recerca i investigació aplicada per a la millora de les tècniques d'intervenció. El Centre es dedica a mirar de cobrir amb els seus recursos aquestes necessitats del territori, tot i que tampoc són suficients per arribar a tot arreu. També pot oferir una alta especialització però no sempre és possible degut a la falta de personal per dedicar-s'hi plenament.

“Cal mentalitzar-nos que la conservació-restauració és molt semblant al tema de la sanitat, hi ha centres d'atenció primària i hi ha grans hospitals, com la Vall d'Hebron, Sant Pau o el Clínic. Per mi el Centre de Restauració de Béns Mobles hauria de ser el Vall d'Hebron o el Clínic. Ara fa una funció (d'assistència primària) que no li correspondria. Això passa perquè hi ha tota una llacuna, perquè en el territori no hi ha ningú que faci assistència primària. Almenys en arqueologia hi ha un arqueòleg territorial que pot desplaçar-se on calgui, o fins i tot un arqueòleg municipal, depenent de la grandària de la ciutat. En la conservació-restauració no! Hi ha un salt. El Centre de Restauració no pot fer trasplantaments de ronyó. Només molt puntualment. El MNAC fa de Sant Pau, amb la seva col·lecció, perquè l'ha anat mantenint sempre i s'ho pot permetre. El Centre fa aquesta altra funció arreu de Catalunya, i que mai s'ha plantejat ningú de resoldre: l'assistència primària, en la qual el teu metge et diu quin és el diagnòstic i si no ho pot resoldre o tractar, et deriva a l'especialista”.

Val a dir que **en l'àrea territorial de Barcelona les necessitats dels centres patrimonials d'àmbit local compten amb l'assistència del Laboratori de Conservació-Restauroció de la Diputació de Barcelona**, que dona servei a la xarxa de museus i arxius locals de tota la província, i que compta amb 4 tècnics.

“Al Centre de Restauració la realitat el supera. No pot donar cobertura a les necessitats reals del patrimoni del país. És impossible. Des de l’any 86 o 87 no hi ha hagut creixement de plantilla, només una persona més”.

“Al CRBMC No hi ha hagut un creixement de plantilla paral·lel a la demanda i a les necessitats reals del territori, que és molt gran i ple de patrimoni per conservar.”

“El CRBMC i el MNAC tenen models organitzatius diferents perquè tenen activitats i funcions que no són similars. Per què el MNAC té 15 restauradors i el CRBMC només 6? El MNAC en necessita 15 i més, perquè té una col·lecció que dona sentit a la seva existència, que ha de mantenir permanentment i que va augmentant. Com és que el Museu d’Art de Girona no en té cap en plantilla? Com és que al Museu de Lleida només hi ha una persona? Com és que el MNAT no té restaurador ni n’ha tingut mai? Com és que a la última plaça van posar un altre arqueòleg i no un restaurador?”

La vessant d’anàlisi científica és una de les grans mancances del sistema públic català de conservació-restauració, fins i tot dels grans serveis com el CRBMC i el MNAC, un aspecte en el que està molts anys endarrerit respecte a altres països capdavanters, sobretot en la dotació de personal i d’equipament.

Hi hauria d’haver un laboratori capaç de donar respostes a les necessitats dels museus, idealment dins el CRBMC. Ara s’envien les mostres per analitzar a laboratoris externs, siguin de la Universitat o privats, d’aquí o de Madrid, la majoria dels quals no estan especialitzats i que per tant no acumulen expertesa de referència.

“El tema científic és una mancança claríssima. Des del punt de vista d’examen científic i d’anàlisi en altres països tenen unes metodologies i unes instal·lacions i uns laboratoris que ja estan incorporats a les institucions des de fa molts anys i aquí estan molt poc dotats. L’aposta científica aquí és incomparable a la resta de països desenvolupats com els Estats Units, el Canadà, Anglaterra o França... estem a anys llum. 20 anys enrere potser. Sobretot per la dotació de personal i equipament.”

“A l’Estat l’únic laboratori que està ben dotat és el del Prado, que té un microscopi electrònic, per exemple, que té una biòloga, una química, un enginyer... I l’IPCE tampoc no està malament. Al Prado hi ha tot de gent dedicada només a l’exàmen tècnic, a l’anàlisi i a la documentació científica. El MNAC només té una química, i les radiografies i reflectografies les fan els restauradors a més de la seva feina habitual; el Centre té un químic i ara una biòloga de becària, a més d’una persona que fa radiografies. El CRBMC hauria de tenir un laboratori més ben dotat.”

2.5. L'ACTIVITAT PROFESSIONAL EN CONDICIONS ADVERSES: LA PRÀCTICA PÚBLICA I LA PRIVADA.

La pràctica pública: poca presència del conservador-restaurador en els equips de les institucions patrimonials públiques.

Com ja s'ha comentat en l'apartat anterior, la conservació-restauració té poca presència en les institucions públiques. **Hi ha molt poques places de conservació-restauració en els museus i en l'administració, i bona part de les que hi ha es van crear fa molts anys, i les noves generacions no hi han tingut accés. En l'àmbit públic el mercat està estancat des de fa molts anys.**

Si bé totes les institucions patrimonials amb col·leccions necessiten revisar i mantenir els seus fons, i aquesta és una tasca que correspon al conservador-restaurador, només els museus més grans en disposen en plantilla. Els petits han de recórrer a contractar autònoms i en funció de les subvencions de Generalitat i ajuntaments. Tampoc els arxius i biblioteques amb fons patrimonials disposen de conservadors-restauradors en els equips estables. Així doncs, **malgrat la necessitat de mantenir els fons patrimonials**, la realitat de la situació actual és que **molt poques institucions patrimonials públiques tenen integrada la tasca de conservació-restauració entre les seves funcions centrals i equips estables.**

“Jo ja tinc una edat, fa molts anys que estic en aquest terreny. Quan vaig començar a treballar a principis dels anys 80s. Era el moment en què començava la Generalitat. Hi va haver una mica d'explosió en aquest sentit laboral, tot i que alguns llocs de treball eren força precaris. Llavors es van crear places a les institucions i, de fet, hi ha molta gent de la meva generació que té el seu lloc de treball des d'aquell moment. A partir d'aquí s'ha mantingut així o ha anat empitjorant. Per res s'ha anat avançant.”

“Als centres patrimonials, de la mateixa manera que es contracta un bibliotecari, o un arxiver, o un historiador de l'art, s'hauria de contractar un conservador-restaurador. Perquè en el fons moltes d'aquestes altres professions ens demanen, necessiten assessorament o informes, però acaba sent una actuació externa molt puntual, quan moltes vegades és evident que la nostra tasca hauria d'estar integrada dins l'estructura de la institució.”

Aquesta mancança de conservadors-restauradors dins els equips de les institucions públiques porta una altra problemàtica associada, i és que deixa la professió fora de la presa de decisions que afecten el patrimoni. La inexistència de figures com el conservador-restaurador territorial, el conservador-restaurador municipal o la manca de professionals de la conservació-restauració a les plantilles mínimes de museus i Serveis d'Atenció a Museus fa que

habitualment no es recorri a aquests especialistes quan es prenen decisions en matèria de prevenció i conservació-restauració del patrimoni cultural tangible. **Aquesta situació contrasta clarament amb l'existència de les figures consolidades de l'arqueòleg territorial o l'arquitecte municipal**, que assumeixen el rol imprescindible d'assessorament i seguiment continuat en el territori. **Aquesta mancança comporta també que el CRBMC, l'únic equipament públic especialitzat, no arribi a poder donar resposta a tot el servei necessari.**

A banda de poques places de conservació-restauració vinculades a l'administració, de les que existeixen, **moltes no tenen la categoria professional que els correspondria**. d'acord amb els seus estudis i responsabilitats. Denuncia ACRE (2018) que la majoria de places vinculades a l'administració pública tenen categoria B (nivell diplomat), malgrat que les titulacions oficials són a nivell de grau, i també que en general són personal laboral indefinit en comptes de funcionari, ja que no existeix aquí el cos de funcionari de Conservadors de Béns Culturals (però si el de conservador de Museus). Molts desenvolupen tasques de més responsabilitat que les que reconeix el seu estatus laboral. **Així doncs, si bé la professió s'ha "professionalitzat" molt en els darrers anys, l'estatus laboral i realitat funcional dels conservadors-restauradors que treballen en el sector públic no s'ha actualitzat encara.**

Aquesta situació afecta a la capacitat i fins i tot legitimitat per fer la seva tasca. ACRE destaca el contrast amb l'existència d'un "cos de conservadors de museus", que tenen un estatus funcional i categoria superior.

La pràctica privada: un sector de microempreses i autònoms, per desenvolupar una activitat en gran part derivada de l'externalització en els centres patrimonials públics i de la restauració d'edificis.

Donada la falta d'oferta laboral pública, l'activitat professional de la major part de professionals de la conservació-restauració s'ha de desenvolupar en l'àmbit privat.

Per una banda, **l'actual model de gestió dels centres patrimonials demana, cada cop més, la participació de professionals i empreses per a tot un conjunt d'activitats que es fan principalment a través d'encàrrecs externs**, entre aquestes hi ha l'activitat professional de la conservació-restauració (altres són el disseny i producció d'exposicions, les activitats didàctiques o la neteja i la seguretat, per exemple).

Un altre àmbit d'activitat en el qual participen professionals i empreses és **tot el referent a l'adequació, remodelació o restauració d'edificis o d'elements del patrimoni immoble, un àmbit que també és propi dels restauradors però que se l'aproprien les empreses constructores**. Són projectes pluridisciplinars de restauració on hi participen arquitectes, enginyers, dissenyadors, arqueòlegs, científics, i també conservadors-restauradors. Aquí hi intervenen sovint professionals i empreses que no es dediquen exclusivament a la conservació del

patrimoni, com són les constructores, i que moltes vegades subcontracten als restauradors o empreses de restauració especialitzades, amb la rebaixa de preus que això representa.

El seguiment i l'avaluació d'aquestes empreses i professionals independents del sector no és fàcil, perquè la seva activitat està poc tipificada. No hi ha un codi oficial específic per als conservadors-restauradors a Hisenda o la Seguretat Social, i per tant s'han d'adscriure a altres codis que no són específics. Per exemple, molts dels professionals i autònoms de l'arqueologia estan adscrits a l'epígraf 776 (doctors i llicenciats en polítiques, socials i lletres), que és molt més ampli i inclou activitats que no tenen res a veure amb el patrimoni.

L'any 2008, just a l'inici de la crisi, l'Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural va realitzar un *Estudi econòmic del sector del patrimoni cultural a Catalunya. Anàlisi d'una mostra de vint empreses dedicades de manera exclusiva als serveis en patrimoni cultural* que va aportar-ne una valoració aproximada. Aquest estudi descriu les característiques de les empreses de conservació-restauració, la major part de les quals estan dedicades en exclusiva a aquesta activitat. Mostra com la situació d'aquestes empreses, a l'inici de la crisi, ja era molt feble:

- Les **empreses** de conservació-restauració tendeixen a tenir un **nombre molt reduït de treballadors i un baix volum de negoci**.
- Molt sovint estan formades per **una única persona**, i quan el volum de feina és més elevat, pot tenir **suport de treballadors autònoms**. Altres vegades són la **unió de dos o pocs més professionals que anteriorment havien sigut professionals autònoms**.
- Dins d'un sector, el del patrimoni, en el que la majoria de les empreses són microempreses, que no arriben als 10 treballadors, i que moltes no contracten personal fix, les dedicades a la conservació-restauració són les més petites.
- En les empreses del sector la resposta a pics de treball es recolza en la contractació d'autònom o la contractació per la durada de l'obra o servei, o a temps parcial.

Malgrat **no hi ha dades estadístiques disponibles sobre la situació laboral i el que representen econòmicament**, per la falta d'un codi específic, **es calcula que el percentatge de professionals que treballen com autònoms o en microempreses en el sector pot estar al voltant del del 70% com a mínim** (CRAC, 2016).

Es palès, segons l'opinió recollida, que el perfil dels professionals conservadors-restauradors és molt més vocacional i de servei públic que no pas empresarial. Això, i les males condicions derivades de la falta de reconeixement i de regulació, no faciliten que l'activitat empresarial del sector es desenvolupi i es consolidi.

“El restaurador no té esperit empresarial. Ni vol, ni li agrada, si ho fa és perquè no li queda més remei. El restaurador vol restaurar, si té una empresa és perquè no li queda més remei.”

“Qui vulgui fer diners mai a la vida ha de crear una empresa de restauració. És contradictori. És una fórmula que ens han obligat a fer servir per poder treballar, però no som empresàries.”

“La majoria de restauradors el que volen es restaurar, no ser empresaris”.

Les dificultats de treballar per al sector públic: externalitzacions que precaritzen.

Actualment **les relacions contractuals entre professionals i institucions públiques són problemàtiques, a conseqüència d'unes lleis de contractació pública molt restrictives.**

Aquest és un problema general, que afecta a més sectors, però en el cas del sector de la conservació-restauració és especialment **crític** ja que té una alta dependència del sector públic (el patrimoni cultural és principalment públic) i està conformat de forma majoritària per treballadors autònoms i microempreses en posició de feblesa i vulnerabilitat.

Es pot afirmar que **l'impacte negatiu de la Llei de contractació pública en el sector és tan gran que posa en perill la continuïtat dels professionals autònoms i les empreses petites que contracten directament amb l'administració.** El que els perjudica molt directament són les actuals exigències recollides en la Llei de Contractes del Sector Públic i del seu reglament, pel que fa als requisits de Capacitat Tècnica i Solvència Econòmica, ja que per a ells són de difícil compliment. L'aplicació de l'article 11 del reglament d'aquesta llei demana una "capacitat tècnica" que acrediti haver realitzat una obra similar en els darrers 5 anys, i una "solvència econòmica" que demostrï haver facturat una quantitat com a mínim 1,5 vegades el pressupost que oferta la licitació, en els darrers tres anys.

El sector ha denunciat, amb campanyes i altres vies, que aquesta situació comporta el **perill de desaparició gradual de la figura del conservador-restaurador autònom i de les petites empreses de conservació-restauració com a subjectes contractants de l'administració, en benefici de les grans empreses, normalment de l'àmbit de la construcció, que estan més centrades en les baixades de preu que no en la qualitat tècnica.** La paradoxa és que aquestes grans empreses han de contractar després a professionals autònoms o petites empreses per poder realitzar els treballs adjudicats per l'administració, però els contracten en condicions de preus molt baixos, significativament pitjors de les condicions que aquests haurien obtingut si haguessin pogut contractar directament. Això està passant cada cop més.

Aquesta és una situació que demana la màxima sensibilitat per part de les mesures de contractació, perquè sinó hi ha **un risc molt alt d'acabar concentrant tota l'activitat en les empreses grans, no dedicades exclusivament a la conservació-restauració, i eliminant el teixit d'empreses i autònoms realment vocacionals,** compromesos amb la qualitat, la innovació i la professionalitat.



change.org Inicia una petición Mis peticiones Más peticiones Programa de socios Q Entrar

LEY DE CONTRATOS DEL SECTOR PÚBLICO, UN DESASTRE PARA LOS RESTAURADORES Y EL PATRIMONIO

12.727 personas han firmado.
(Ayuda a conseguir 15.000!)

elena rincón rufe ha firmado esta petición
Michael Bryant ha firmado esta petición

Nombre:

Apellidos:

Correo electrónico:

Zaragoza, 50009 España

Quiero saber si esta petición gana y cómo puedo ayudar a otras peticiones ciudadanas

No quiero saber cómo avanza esta petición ni otras peticiones importantes

No mostrar públicamente mi firma y mi comentario en esta petición

Procesamos tus datos personales de acuerdo con nuestras Política de privacidad y Normas de uso.

Clara Aguilar ha iniciado esta petición dirigida a Albert Rivera y 3 otros/as

Si estás de acuerdo y eres consciente del desastre que suponen para el Patrimonio Histórico Artístico y para los conservadores-restauradores de bienes culturales (y en general para todos los profesionales autónomos y pequeñas-medianas empresas que contratan directamente con la administración) las actuales exigencias recogidas en la Ley de Contratos del Sector Público y su Reglamento, en cuanto a los requisitos de Capacidad Técnica y Solvencia Económica, FIRMA ESTA CARTA que presentaremos, además de al Presidente del Gobierno y al Jefe de la Oposición en el Congreso de Diputados, a los partidos políticos para que, conscientes del problema generado, actúen y modifiquen dicha Ley en beneficio de todos y, sobre todo, del Patrimonio Histórico Artístico Nacional.

Els projectes de conservació-restauració en l'àmbit arquitectònic: una relació desigual amb les constructores i l'arquitecte, i poc treball d'equip.

La indeterminació normativa de la competència per redactar i dirigir projectes de conservació-restauració en l'àmbit del patrimoni immoble, tant l'arquitectònic com l'arqueològic (la legislació no separa les competències entre tècnics), comporta que en la majoria de casos **la direcció s'atorga a arquitectes o arqueòlegs, i els conservadors-restauradors queden en un segon nivell de responsabilitat.**

En aquests projectes **el problema és la manca d'equips interdisciplinars que incloguin la figura del conservador-restaurador des de l'inici.** Aquest **no està present en el disseny del projecte**, i queda supeditat, per tant, al projecte d'altres professionals que no sempre detecten tots els problemes de conservació-restauració dels elements arquitectònics ni preveuen partides adequades i planificades per a tractar-los.

L'administració, que hauria de ser sensible a aquesta qüestió a l'hora de fer l'encàrrec, acostuma a deixar-ho en les mans d'empreses constructores o d'arquitectes, i desentendre's, i aquest comportament no ajuda a resoldre el problema.

“Arribes a un lloc que hi ha un arquitecte, que veu en el moment totes les esquerdes, tots els desprendiments... Quan arriba un restaurador veu les altres coses, els petits detalls que l'arquitecte no ha vist, tot i haver passat 50 vegades per davant. En el moment de fer un projecte hi ha d'haver tots els ulls per fer-lo complert. Sinó l'arquitecte fa el seu projecte, i després, a l'hora de treballar el conservador-restaurador, van apareixent altres coses. Aleshores l'arquitecte se'n dona compte, ha de posar-ho amb calçador, mai amb partides destinades plenament a aquesta feina... Això acostuma a passar. No se'ns té en compte des d'un principi, i després, esclar, les partides són petites perquè no estan previstes. I no només de diners, sinó també de temps. Si de cop i volta ens hi fem i ho parem tot, perquè normalment el nostre treball és molt lent... Has d'anar amb molta cura, perquè hi ha perjudici de diners i de temps. Som una nosa.”

“La institució demana pressupost a una constructora, o un despatx d'arquitectes. Allà aglutinen tot l'encàrrec. I aquí dins hi hauria d'haver un restaurador. Això és el que trobem a faltar.”

“Les institucions es desenten. Ho encarreguen a un extern i ja està. No es dediquen a agafar un enginyer, un arquitecte, un restaurador, i ajuntar-ho tot. Sinó que agafen una empresa perquè els presenti un projecte. Aquesta empresa hauria de tenir un equip interdisciplinari, i a vegades, pels marges econòmics o pels motius que siguin, falta gent, i sovint qui falta és el restaurador.”

“Això està canviant, però molt, molt lentament.” (...) “Depen de la sensibilitat que tingui l'arquitecte. Però el que pensa en que necessita un conservador-restaurador és l'excepció.”

La situació, per tant, és que **el conservador-restaurador té un paper marginal i supeditat als enginyers i arquitectes**, i aquest fet **sovint deriva cap a males pràctiques, d'ètica**

professional dubtosa i a vegades ‘abusiva’ en relació als conservadors-restauradors, que contribueix a precaritzar encara més la seva feina. Ben lluny de la que seria desitjable.

“Passa que a vegades surt una cosa imprevista. Es comença a veure que hi ha problemes. Aleshores et diuen que t’ofereixen una partida per resoldre puntualment aquest tema i estudiar el que passa. Tu fas gratis una proposta d’intervenció amb un pressupost, s’utilitza per sortir a concurs i nosaltres ja no podem fer un preu més baix perquè el preu que utilitzen és el que hem posat nosaltres. De cop i volta et trobes que has fet una feina i no hi pots ni participar perquè és el punt de partida des del qual tothom fa una baixa.”

“L’Ajuntament agafa l’equip d’enginyers. Els enginyers agafen a diferents especialistes, entre ells a nosaltres. I a nosaltres no ens paga.” (...) “Passa sovint que fem projectes (propostes) que no ens paguen. Si els dius, “jo cobro”, se’n van a la porta del costat, perquè sempre hi haurà algú que ho farà. És la manera de funcionar”.

“A vegades l’encàrrec ja demana interdisciplinarietat. Una obra perquè guanyi ha de presentar un equip interdisciplinari i a nosaltres ens fan presentar cartes de compromís. Ells diuen que es presenten amb nosaltres, però després ni ase ni bestia, no ens diuen res.” (...) També passa que saben que a l’administració li agrada que aquest tipus de restauracions les faci una empresa determinada, doncs la carta de compromís serà d’aquesta. Però l’empresa després te molts tractes amb un altre restaurador i hi acaben havent tripijocs.”

“Una altra cosa negativa són les suspensions de pagaments i aquestes coses, que les anem assumint i som la base de la base de la base... També els finançaments de treballs. Ara per sort l’administració ja paga als 30 dies, amb això ja no hi ha problemes. Si treballes per l’Ajuntament o la Diputació, tens garantia que cobraràs aviat. Però com treballis per una constructora, poden trigar tres mesos o fins i tot mig any en pagar-te. L’Ajuntament paga a la constructora a 30 dies, i aquesta ho reté i et paga de tres mesos a sis”.

“Estic en contacte amb un restaurador que venia de França i venia enfurismat, perquè deia que el que passa aquí amb les constructores a França no passa.”

En els projectes expositius falta la presència del conservador-restaurador, indispensable per a la conservació preventiva dels béns que s’exhibeixen.

En el treball de museografia i desenvolupament d’exposicions que incorporen béns patrimonials la figura del conservador-restaurador idealment hauria d’estar present des de la fase de projecte, perquè la conservació preventiva d’aquests béns cal preveure-la amb molta anterioritat. Això actualment, a Catalunya, és l’excepció i no la norma.

La realitat és que **les exposicions es conceben i desenvolupen sense un treball d’equip multidisciplinari que incorpori la figura del conservador-restaurador** que treballi, al costat del museòleg i el dissenyador, **per identificar problemes i proposar mesures ja des del principi.**

“La conservació preventiva entra en el moment en que entra un projecte. És com un xip que has de portar a dins. Quan tens un projecte en el qual hi ha algun bé patrimonial, automàticament aquest xip es dispara i has de preveure amb molta anterioritat. No és una cosa de quan anem a embalar, sinó ja en el moment en que es redacten continguts, aquests continguts tenen un suport museogràfic, i quan es dissenya aquest suport ja entra la conservació preventiva. Això és molt important perquè la gran majoria de vegades ens trobem amb problemes, s’ha d’arreglar el disseny de l’exposició perquè no s’adequa a cap criteri de de conservació preventiva.”

“...Sobretot no hi ha els equips necessaris per fer baixar de la trona els dissenyadors i fer-los veure que la seva feina té a veure amb molta altra. El museòleg que ha de decidir i ha d’ajudar al dissenyador a adequar-se al que considera que ha de ser el missatge, el contingut, la fórmula que arriba a l’espectador. Però és que a més hi hauria d’haver-hi algú amb formació de conservació-restauració perquè quan es dissenya una vitrina, un suport, una peanya, i no només això, sinó també el mateix disseny del flux dels visitants... Hi ha mil aspectes que un conservador-restaurador de seguida localitza, i et diu on hi haurà problemes. Això es pot evitar amb un treball previ en el propi concepte del disseny. Cal incorporar-ho ja des de l’inici de tot.”

Les raons d’aquest problema són moltes però una de base, molt decisiva, és que **els encàrrecs expositius que les institucions públiques fan als dissenyadors, no defineixen bé aquestes necessitats de conservació preventiva**. És, per tant, en gran part un problema de contractació.

“Els dissenyadors dissenyen i fan bé la seva feina, però resulta que no tenen ni idea del concepte de conservació preventiva ni de restauració. Dissenyen atenent a unes necessitats que no estan ben definides. El problema de que no estiguin ben definides és de qui fa l’encàrrec, que en aquest cas és la pròpia administració pública. Però no és tan fàcil, perquè hauria de tenir un pressupost per a fer aquesta definició. I com ho justifica davant l’interventor?”

Un altre problema associat és la falta de comunicació entre els diferents professionals que participen en la concepció i desenvolupament d’una exposició, perquè **no hi ha la pràctica de treballar amb equips pluridisciplinaris**. En aquest sentit el nivell de professionalitat és inferior al d’altres països més avançats on el treball en equip en les exposicions és una bona pràctica generalitzada.

“Bàsicament, al meu entendre, la carència del sector és la falta de comunicació entre les diferents parts que participen en un projecte, en aquest cas museogràfic. No hi ha comunicació, no es creen equips pluridisciplinaris, en els quals l’arquitecte o dissenyador, abans de començar a dibuixar, tinguin un petit informe del conservador que l’avisí de coses que ha de tenir cura.”

“En altres països més avançats és impensable que ningú vulgui fer o toqui res que no passi pel sedàs d’un equip de deu o dotze persones. Tot el que es dissenya passa per un procés que inclou l’equip de conservadors-restauradors. Tenen una força que poden aturar la direcció. Perquè és patrimoni. Sobretot quan venen peces de fora, filen molt prim. Tot passa per reunions i valoracions i queda tot absolutament documentat. (...) Tenen uns protocols de conservació que ja s’esmenten quan fan la contractació pública. Qualsevol cosa, començant pel disseny, s’ha de validar, i ho valida un equip”

Malgrat tot, la situació està començant a canviar **envers una major professionalització**, per exemple pel que fa a la **manipulació de les peces** en el muntatge d'una exposició. Aquesta és una tasca que fins ara la feien persones que havien adquirit l'ofici per experiència, però està augmentant la consciència de que requereix de la col·laboració, presència i expertesa de conservadors-restauradors per pautar, documentar i supervisar la feina. **Amb la nova visió més àmplia de la conservació-restauració que aporta la conservació preventiva, els conservadors-restauradors estan començant a entrar en els projectes expositius i museístics per ajudar en la presa de decisions.**

“A les empreses de museografia arriba un moment que els cal tocar la peça i manipular. Fins ara era un ofici que s'agafava per experiència. Es podien tenir uns protocols escrits, de com s'havia d'embalar una peça, l'actitud a tenir davant una peça, etc. Però la gent tocava les peces sense una formació de restauració, coneixements de si es podien embalar i tot això. Alhora, quan parlaves amb un restaurador, te n'adonaves que no tenia ni idea de com manipular l'obra. Sabia com intervenir si hi havia un problema, però no com traslladar-la, manipular-la o instal·lar-la. No li interessava. Ara això està fent un petit canvi.”

“A Tarragona, en la restauració de les portes de l'orgue, el CRBMC liderava el projecte però es va crear aquest equip pluridisciplinari entre conservadors-restauradors i museògrafs, que estaven per la manipulació. Amb moltes reunions prèvies, i molt documentar.”

El treball dels autònoms per les institucions patrimonials: una relació difícil malgrat el potencial de feina.

Bona part des conservadors-restauradors que treballen per institucions patrimonials actualment són “falsos autònoms”, és a dir que treballen per una sola institució un temps prolongat i durant jornades completes. Aquest fet **indica l'existència d'una necessitat de feina que, sinó hi haguéssin les actuals limitacions per contractar personal, es podria cobrir amb places.**

Aquest potencial de feina té a veure amb la **tendència positiva, sobretot als museus, de presa de consciència de la necessitat de treballar la conservació preventiva**. Està augmentant la consciència que cal anar més enllà de les intervencions i conservar globalment els fons patrimonials. La conservació preventiva comença a ser **un camp de treball per als conservadors-restauradors, i sembla probable que creixerà** en un futur.

“S'està agafant un bon camí perquè no només els museus i institucions demanen intervencions de restauració sinó que també s'està prioritant un treball que fa molts anys que es demana, que és la conservació preventiva. Moltes vegades vas a una institució o museu a fer un assessorament sobre conservació preventiva. O vas a fer un pressupost per una intervenció i potser abans de dur-la a terme veus que seria necessari mirar en quin espai tenen els objectes, com els tenen, si ho guarden amb material de conservació... crec que cada cop hi ha més consciència d'aquest tema.”

Malauradament, aquesta tendència de demanda als museus es troba obstacles importants en les contractacions. Per una banda les institucions no poden créixer en personal i per l'altra **cada cop hi ha més traves administratives per a la contractació de professionals autònoms**: només poden treballar per la mateixa institució durant un temps limitat (no més de tres anys, ja que per Llei s'haurien de contractar) i amb un pressupost reduït (inferior a 15.000€ l'any, contractes menors).

“S'està tirant cap a un bon camí perquè la gent de museus i institucions es va conscienciant, l'altra és com ho regules tot això, com contractes, o com realment li dones importància. A nivell administratiu, els autònoms cada vegada tenen més traves. Això és així. Més traves administratives per poder optar a projectes o a feines. Hi ha projectes que potser si no ets empresa ja no hi pots entrar.”

“Al final hi ha feines que realment la institució, el museu, l'arxiu, la biblioteca, té aquesta necessitat real de tenir set hores una persona, però no la pot contractar.”

Aquesta situació provoca inestabilitat, ingressos baixos i precarització en els autònoms (“Els autònoms estan cada cop més collats”), i com que **la Conservació-restauració “és una professió d'autònoms, i de falsos autònoms”**, com bé diuen alguns, **afecta al sector de manera molt important**, i ha contribuït a **empitjorar la situació global del col·lectiu**.

Encara hi ha un altre aspecte relacionat amb la contractació dels autònoms que cal abordar, i és **la falta de transparència: no totes les institucions públiques contracten amb transparència, i per tant no hi ha igualtat d'oportunitats. És el cas del CRBM, una institució de referència que vehicula una gran part de la feina de conservació-restauració del país**. El CRBMC, al tenir una plantilla tan escassa, sempre necessita contractar autònoms per als treballs que realitza, però ho fa sense convocatòries realment obertes al conjunt d'autònoms del sector. Amb aquesta manera de fer no contribueix, per tant, a ampliar les oportunitats de treball ni a millorar les condicions d'aquest segment de professionals.

“El CRBMC, que genera feina pel sector, no és prou transparent en la contractació externa de professionals. Tenen una sèrie de col·laboradors habituals, que poden ser molt valuosos, però que sempre són els mateixos. Hi ha gent que no hi ha restaurat mai a la seva vida, i són professionals excel·lents. Però no tenen l'opció. Això és preocupant perquè no tots els professionals estan en igualtat de condicions per accedir a les feines.”

La situació de les empreses especialitzades: una viabilitat difícil.

La dificultat dels autònoms per seguir treballant per una institució, quan ja no poden seguir contractats per aquesta, els condueix a convertir-se en empresa per a poder-ho seguir fent. Però diverses persones consultades afirmen que **crear una empresa no és una alternativa gaire viable en el context actual d'inestabilitat de feina, de pressupostos insuficients per a la conservació del patrimoni, i de predomini del criteri preu en els concursos**. Una empresa té

uns riscos molt grans que no tothom està en disposició d'assumir. **En aquestes condicions les empreses només sobreviuen, no poden invertir en créixer.**

“Darrere d'un autònom a nivell individual ja no hi ha res més. Potser estan obligant a ser empresa. Però ser empresa té uns costos molt grans, i en aquests moments hi ha una inestabilitat molt gran. “La inestabilitat de no saber mai què passarà, si només hi haurà feina per uns mesos, si es presentarà un pressupost més baix...” (...) “M’he de fer empresa? Si m’ho demanes ofereix-me un projecte a cinc anys vista, per tenir una estabilitat.”

“Com anem tan malament de diners en aquest país hi ha poca feina i les empreses no poden generar equips. No hi ha continuïtat de treball. Ara no es pot créixer en estructura perquè no hi ha continuïtat.” (...) “No es pot viure amb això. Els pressupostos que fem estan per sota del preu real de mercat, del que hauria de ser, Per sota.”

“Quan et trobes que l’únic criteri validant és el preu... treu totes les ganades de treballar, la il·lusió”.

A l'hora de contractar empreses sovint conflueixen dues condicions negatives: **en els plecs de contractació preval el preu sobre la qualitat, i no es demana el nivell d'exigència corresponent als estàndards professionals del sector.** En aquest darrer aspecte, la falta de conservadors-restauradors en els equips de les institucions no afavoreix que els requisits dels encàrrecs externs tinguin l'exigència que caldria, perquè no hi ha ningú que conegui els estàndards professionals a l'hora de redactar-los. Aquestes circumstàncies tenen clares derivades que afecten la qualitat del treball de conservació-restauració.

“Si van baixant els pressupostos, hi ha un altre tema que és: com es fa la feina?, i qui fa la feina? Entenc que a vegades la institució està lligada, però no perquè no vulgui fer les coses bé, sinó perquè administrativament només ho pot fer d'aquesta manera.”

“Partim de la base que l'administració pot contractar, però com allà dintre no hi ha ningú que hi entén, de conservació-restauració... Encara que hi hagi una persona que estigui treballant amb la col·lecció, aquesta no té el nivell d'exigència d'un professional de la conservació-restauració”.

El sector està en una cruïlla. Està en joc si la professió acaba en un model d'empresa de serveis o de professionals especialitzats.

En resum, les dificultats en que es troba la pràctica privada de la conservació-restauració estan conduint el sector a una cruïlla que pot canviar-ne el caràcter i composició. Aquestes condicions dels encàrrecs per part de l'administració, que no garanteixen alts nivells de qualitat i d'exigència, estan portant, cada cop més, a subcontractar grans empreses (generalistes, no especialitzades), i això té el risc d'acabar convertint la conservació-restauració al model d'empresa de serveis, com ho són altres serveis generals, com la neteja, per exemple. Pot acabar produint que una part important

dels conservadors-restauradors estiguin treballant (amb sous baixos) per unes empreses que no són del sector i que no tenen el mateix esperit i aspiració d'excel·lència professional.

Està en joc, per tant, si la professió acaba en un model d'empresa de serveis o manté el caràcter professional, d'autònoms i d'empreses especialitzades, altament qualificats i vocacionals.

“En el fons aquestes empreses externes el què fan és contractar conservadors-restauradors però a un preu més baix l'hora del que cobrava l'autònom. Potser algú que esta començant li interessarà de seguida. Al final tornem al mateix cercle, és l'administració la que hauria d'acotar els requisits o de demanar una certa experiència, per a la feina.”

“Si en el fons ho estem regulant a través de grans empreses, no sé si ens estem convertint en una empresa de serveis. Una empresa que ofereix un servei com pot ser el servei de neteja, com qualsevol. Una mica es va cap aquí.”

“És com si l'administració es treïés de sobre els autònoms per anar cap a serveis d'empreses, perquè l'autònom té una relació com a persona física i llavors et pot portar algun problema. En el moment que tens una elació amb una empresa ja és una relació jurídica, ja no és directe amb el treballador. Es marca una distància i ja és un servei. No crec que haguem d'anar cap aquí, hem d'anar cap a l'excel·lència a la feina, adaptant-nos i crec que no sent una empresa de serveis.”

És ben palès que **la situació de l'activitat professional en el sector és de molta feblesa**, per la **confluència de diversos factors, que afecten sobretot a la pràctica privada, on treballa la gran majoria dels professionals**. Aquesta problemàtica complexa no afecta només d'àmbit català sinó tot l'àmbit espanyol. L'associació ACRE les resumeix en els següents punts (2018):

- La indeterminació normativa de la competència per redactar i dirigir projectes de conservació-restauració.
- En l'àmbit del patrimoni immoble (arquitectònic, arqueològic) no s'han separat les competències entre tècnics. En la majoria de casos la direcció s'atorga a arquitectes o arqueòlegs, i els conservadors-restauradors queden en un segon nivell de responsabilitat.
- El predomini del criteri econòmic en les adjudicacions públiques produeix una baixada de preus insostenible.
- Els dos factors anteriors (ausència de normes, baixada de preus) fomenta l'intrusisme i la disminució de la qualitat de les intervencions.
- La legislació en contractació pública i les seves recents modificacions (Llei de contractes del Sector Públic) ha dificultat encara més un mercat que ja era desordenat. S'han potenciat uns criteris que perjudiquen a les PIMES que tradicionalment operen en el sector, afavorint a les empreses grans en les que sovint predomina el criteri de benefici i no el de la qualitat.
- La caiguda de la inversió pública en conservació del Patrimoni Cultural s'ha fet molt patent en els darrers anys.

- L'escassa planificació administrativa de la protecció del Patrimoni Cultural, en general, que segueix limitant-se molt a les obres singulars, puntuals, en comptes d'actuar planificadament a llarg termini sobre el conjunt del Patrimoni Cultural.
- La falta d'un Conveni Col·lectiu que reguli les relacions laborals entre empresa i treballadors, ha generat nombrosos desajustos i molt sovint injustícies en termes laborals o salarials.

De tots aquests factors, els problemes relacionats amb la contractació són crítics. Com s'ha vist, de feina per als conservadors-restauradors n'hi ha, i n'hi haurà més si la tendència a generalitzar la conservació preventiva es consolida, en els museus sobretot, però també en arxius i biblioteques que custodien fons patrimonials. Però **sinó es protegeix als professionals autònoms i de les empreses especialitzades millorant les condicions de contractació, les oportunitats i la millora derivada de la sortida de la crisi beneficiaran a les grans empreses i canviarà l'estructura del sector.**

Malgrat tota aquesta situació de feblesa i precarietat, la manca d'oportunitats per trobar una feina dignament remunerada o un lloc de treball estable, el sector es caracteritza per un treball vocacional, molta resiliència i capacitat de resistència, a més de la vocació i la voluntat d'actualització permanent dels coneixements, i d'innovació.

“Si alguna cosa té aquesta professió és que, la gent que realment s’hi ha mantingut i més o menys ha anat sobrevivint, ha tingut una capacitat per formar-se, tenir interès... és una vocació molt potent. Gent a Catalunya amb un nivell professional i de formació i experiència molt bo, i no han tingut mai l’ocasió de presentar-se a una plaça.”

“Els professionals de l’àmbit em mereixen la meua admiració, per l’assistència a cursos de formació especialitzada. A vegades veus professionals que són autònoms, que tenen unes carències econòmiques i van i es formen i si ho han de pagar ho fan, en aquest sentit crec que estem bé. Crec que el que falla és una base diferent: llocs de treball.”

3. ELS REPTES

3.1. Legislar: regular l'activitat professional per obtenir reconeixement i garantir la qualitat de les intervencions.

3.2. Unificar i millorar la formació en conservació-restauració.

3.3. Consolidar la figura professional i ampliar el mercat de treball.

3.4. Conscienciar la societat sobre la professió i la conservació del patrimoni.

3.5. Cohesional al col·lectiu professional i

3.1. LEGISLAR: REGULAR L'ACTIVITAT PROFESSIONAL PER OBTENIR RECONeixEMENT I GARANTIR LA QUALITAT DE LES INTERVENCIONS.

El repte de la definició, regulació i unificació de la professió.

El Manifest "Pel Patrimoni, per una professió necessària" (2018), signat per l'associació CRAC, representant del col·lectiu professional a Catalunya, junt amb altres entitats professionals, empreses i professionals del sector en l'àmbit espanyol i europeu, demana:

- *"Que es defineixi, reguli i unifiqui de forma immediata la professió de Conservació-Restauroació, els seus estudis i titulació, per acabar amb l'intrusisme professional que tants danys causa al Patrimoni Cultural.*
- *"Que es legisli de manera clara i es compleixi aquesta legislació, de manera que qualsevol actuació de conservació-restauroació en l'àmbit públic estigui projectada, dirigida i realitzada per professionals de la Conservació-Restauroació, amb la formació acadèmica i l'experiència necessària."*

El recolzament legal per al reconeixement professional.

Hi ha consens entre les persones entrevistades en l'estudi que el repte més important i prioritari és el reconeixement de la professió en la legislació, aconseguir la seva regulació legal. Aquest és el front principal en el que treballa l'associació CRAC des de fa uns anys. Pensen que a Catalunya la professió ha estat progressant positivament en molts aspectes, però que, per a ser reconeguda, li falta el recolzament legal. S'espera que el desplegament de normatives que recolzin la professió tingui un impacte positiu en la percepció, reconeixement i estatus del conservador-restauroador.

"Quins són els principals reptes que afronta el sector i la professió de la conservació i restauroació a Catalunya? Per mi la resposta és molt clara: cal que hi hagi una legislació que defineixi quina és la figura del conservador- restauroador, i marqui en quines situacions ha d'actuar."

"El primer problema per a mi important és que la legislació ha d'ampliar-se, ha d'aprofundir en el tema de què és un conservador-restauroador, sobre quin tipus de béns ha de treballar, qui pot intervenir en el patrimoni en el sentit de la intervenció de conservació-restauroació i qui no. Definir qui és que ho ha de fer. Per mi això és una cosa fonamental."

"Quins canvis voldria veure en els propers cinc anys? Doncs que la nostra legislació realment reflecteixi la figura del conservador-restauroador i reguli qui pot treballar en el patrimoni, en quines condicions... "

"Quan legalment la professió estigui reconeguda es reflectirà en la percepció que tindrà la societat del conservador -restauroador, que serà diferent. Ara ens consideren pintors, treballadors per amor a l'art, que la nostra feina no és important. Hem de capgirar això."

També s'espera que la regulació comporti l'assignació de **partides pressupostàries i places** per a la conservació-restauració,

“Mentre no hi hagi una despesa econòmica proporcional a les tasques que es poden fer tindrem una mancança. Aquesta mancança va en relació amb el prestigi propi de la professió, és com una roda, un peix que es mossega la cua. Hauríem d'intentar sortir d'aquest punt perquè totes les administracions locals, del tipus que siguin, entenguin que hi ha d'haver una partida determinada, igual que amb la qüestió dels museus, i els restauradors dins els museus. Hem de fer entendre que hi ha la necessitat de la figura del restaurador en segons quins llocs de treball, en segons quins espais, que ara no es contemplan”.

“Totes aquestes lleis van abocades no només a regular, sinó que ja comporten que des de les administracions tinguin en compten la figura del conservador-restaurador.”

Actualitzar i millorar la legislació actual, per incorporar-hi la conservació-restauració:

El primer a fer és actualitzar la legislació actual de patrimoni cultural per resoldre les absències en relació a la conservació-restauració descrites en l'apartat 2.2. del capítol anterior, o bé revisant la Llei o mitjançant un decret específic com es va fer amb els arqueòlegs.

Una legislació millorada hauria d'abordar moltes coses, però assegurar-se de garantir tres coses essencials, ben explicades en el manifest “Pel Patrimoni, una professió necessària” (2018), quan urgeix a l'administració a:

- Que es legisli de manera clara i es compleixi aquesta legislació, de manera **que qualsevol actuació de conservació-restauració en l'àmbit públic estigui projectada, dirigida i realitzada per professionals de la Conservació-Restauroació amb la formació acadèmica i l'experiència necessària.**
- Que en l'àmbit de la conservació del nostre Patrimoni Cultural **es treballi amb una visió a llarg termini i de sostenibilitat, contemplant sempre tres fases en qualsevol actuació:** primera fase, la **recerca i difusió**; segona fase, la **intervenció**; i tercera fase, el **manteniment del bé cultural** intervingut. I que es doti a l'Administració de **personal tècnic competent per a la vigilància d'aquesta normes.**
- **Que es distingeixi entre la redacció de projectes per a béns immobles i per a béns mobles, així com pel què fa a l'execució d'aquests.** En el cas de projectes monumentals, que s'exigeixi la distinció dels elements artístics vinculats als monuments i que l'elaboració del projecte d'intervenció d'aquests sigui feta per professionals especialistes en Conservació-Restauroació, que impliqui la contractació específica de professionals o empreses especialitzades en aquesta disciplina.

Més enllà de la legislació: un procés complex de concertació.

Cal tenir clar, tanmateix, que el repte de regular va més enllà d'actualitzar i millorar la legislació actual, i que s'ha d'acompanyar de mesures diverses i complementàries. ACRE (2018) explica el camí cap a la regulació com un procés multiforme que necessita, com a condicions de partida:

- Un treball concertat i cooperatiu dels diversos actors implicats, i molt especialment de les entitats representatives de la professió (les associacions professionals i les institucions educatives).
- Un treball gradual, que serà llarg en el temps i requerirà molta paciència i capacitat de diàleg i negociació.
- Recursos econòmics que haurà d'aportar la part afectada.

Com diu la Declaració de Nàjera (2015): *“Se necesita profundizar y mejorar los canales de diálogo y negociación en todos los ámbitos y con todos los interlocutores de nuestro entorno para conseguir la necesaria regulación profesional del Conservador-Restaurador”.*

3.2. UNIFICAR I MILLORAR LA FORMACIÓ EN CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ.

Hi ha una consciència clara que **falta homogeneïtat en l'oferta formativa, i que tota la situació de desordre que pateix la formació** (descrita en l'apartat 2.3.) **afecta a la problemàtica del sector i dificulta de manera molt important l'objectiu de regulació** de l'activitat professional. És un problema que afecta a Catalunya, tot l'estat espanyol i també en altres països europeus, tot que alguns més avançats ja l'han anat abordant seguint les directrius d'E.C.C.O i ENCoRE.

El **repte de regulació docent, d'unificar, ordenar i millorar la situació de la formació en conservació-restauració**, és el segon repte més citat pels entrevistats en l'estudi. Abordar aquest repte es veu important no només per homogeneïtzar i homologar, sinó també com un factor que contribuirà al reconeixement social, a la cohesió del col·lectiu professional i evitarà l'intrusisme.

“L'altra cosa que m'agradaria veure en els propers cinc anys és un panorama lògic i entenedor per a tothom en la formació. Això no està ben entès... és solucionable? No ho sé”

“La unificació de la formació... que es possessin d'acord per donar una formació unitària, bàsica, bona per a tothom, i a partir d'aquí començar l'especialització, que potser no cal que la faci tothom. És com els metges amb el MIR, uns anys d'especialització posteriors al grau.”

“Aconseguir que la societat accepti que som una professió passa per una regulació de l'ensenyament, passa per una qualificació tècnica dels professionals, un reciclatge constant.. Crec que des de fa uns anys anem millor, almenys aquí a Catalunya ho estem aconseguint, s'estan fent avenços importants. En avenços tècnics, tecnològics, de reciclatge... Això ha de continuar i aquesta és una de les vies per la qual hem d'aconseguir el reconeixement de la professió a tots els nivells: estaments administratius, polítics, etc.”

“Unificar és important també perquè tens un col·lectiu que està unit des de l'inici, que sempre surt del mateix lloc. És uniforme i fa pressió. Aquest col·lectiu es important que entengui que ha d'estar unit.”

Aquest tema és motiu d'una publicació centrada en el tema, de l'associació professional espanyola ACRE (2019), i ja va ser una de les demandes incloses en el manifest “Pel Patrimoni, una professió necessària” (2018), que parla de la regulació dels estudis i titulació com a part de la necessària regulació de la professió: **“Que es defineixi, reguli i unifiqui la professió de Conservació-Restaureació, els seus estudis i titulació, per acabar amb l'intrusisme professional que tants danys causa al Patrimoni Cultural.”**

El repte engloba tant la **integració de les dues vies existents actualment (la universitària i la d'escola superior) en una única titulació de nivell universitari**, com l'**acreditació de les titulacions antigues**. També inclou **la renovació dels plans d'estudis per unificar i homologar**

competències, augmentar la qualitat de l'aprenentatge, introduir noves especialitzacions i garantir un millor accés dels titulats al mercat de treball.

La necessària ordenació: unificació i homologació de competències i titulacions.

L'ordenació de la formació s'ha d'abordar mitjançant: **(1) una integració de l'oferta de les escoles superiors i les universitats, (2) la unificació de competències i (3) l'ordenació de tota la carrera acadèmica, des del grau fins el doctorat.**

Hi ha consens que el procés d'ordenació cal abordar-lo també des de la **necessitat d'homologar-se amb els estàndards internacionals**, donant resposta a les **directrius d'ECCO que assenyalen la conveniència d'establir la competència professional dels conservadors-restauradors en el nivell de màster (7 EQF, 3 MECES)** *"This should be achieved by a period of full-time study in conservation-restoration of no less than 5 years at a university (or at a recognised equivalent level)"*.

Aquests principis es van recollir en els punts 4 i 5 de la Declaració de Nájera de 2015, firmada per la majoria d'associacions i centres de formació de l'àmbit espanyol, inclosa l'associació CRAC:

- *"Toda la ordenación de la profesión debe abordarse desde la consideración de las competencias profesionales del Conservador-Restaurador, asumiendo que los documentos de E.C.C.O y ENCoRE son los referentes teóricos y pragmáticos a seguir.*
- *Como primer paso, resulta imprescindible reordenar y mejorar el mapa de titulaciones, los programas de formación y las homologaciones."*

La renovació dels plans d'estudis: les competències i les especialitzacions.

L'associació ACRE fa una **proposta de competències** (detallades en l'article sobre els reptes de la formació, 2019) per a un esquema formatiu unificat, basada en les directrius d'ECCO i el seu document de competències. Les agrupa en dos nivells: grau i master. Pel que fa a l'elaboració del **pla d'estudis** considera que caldrà fer-la d'acord amb l'esquema de competències, amb una distribució similar (caldrà respectar una majoria de ECTS o matèries per a la formació especialitzada, que no és incompatible amb mantenir una formació generalista en competències bàsiques i transversals).

Un tema important que ha emergit durant les entrevistes però que no tracten els documents escrits revisats és la **necessitat d'introduir noves especialitzacions.**

Es creu que la formació hauria d'oferir programes d'especialització en la conservació-restauració del **moble** i del **tèxtil**. Ambdós són activitats amb molta demanda, de les quals no existeix actualment cap oferta de formació reglada.

També es comenta la necessitat d'una especialització en **consevació preventiva**, bé augmentant el percentatge de temps lectiu dedicat, o encara millor, dedicar-hi tot un màster. La conservació preventiva és un àmbit d'activitat amb molt de potencial, i que des dels Museus es vol reforçar i generalitzar (amb iniciatives en el marc del Pla de Museus de Catalunya). Tant la Facultat de Belles Arts com l'ESCRBMC apunten la possibilitat d'oferir-la com a màster específic. Aquesta és, a més, una especialitat que els conservadors-restauradors necessiten reivindicar com a pròpia davant d'altres professions (com conservadors-museòlegs o historiadors) que, si bé hi tenen una part, n'acaben assumint la responsabilitat.

“Una de les coses que milloraria al sector, que fa temps que ho estem reclamant, és incloure altres especialitats. Per exemple la del moble, amb la qual tenim problemes. Hi ha gent que restaura mobles que no té titulació, perquè no saben tampoc on formar-se. També la del tèxtil. Les dues seria fonamental que hi fossin”.

“L'especialització del tèxtil, que en altres països la tenen, i són professionals qualificats, aquí està a l'aire. Moble igual. I són imprescindibles. Aquesta especialització hauria d'estar a les escoles o a la universitat, amb titulació de grau. Ara la gent que s'hi dedica, ho aprenen en un curs, o tenen titulacions d'altres llocs del món, o s'han format treballant amb un restaurador durant un temps. Hi ha qui ho fa que no té els coneixements i no treballa amb els estàndards actuals d'una bona intervenció. S'ha de regular. I és una especialitat molt demanada, amb molta feina. Tant a nivell particular com als museus.”

“Per conservació preventiva hi hauria d'haver un màster.” “Ara tenim un problema, perquè la volen assumir els historiadors o museòlegs. Crec que és un repte per nosaltres aconseguir que això no passi. Un repte d'extrema actualitat. Si ens prenen la conservació preventiva els que no tenen els coneixements bàsics de moltes coses... nosaltres que farem, només restaurar? Si som els especialistes en conservació preventiva!”

Sobre la regulació dels plans d'estudi i les especialitzacions hi ha qui pensa, a més, que caldria impedir l'accés als màsters a aquells que no estan graduats en conservació-restauració.

Millorar la qualitat de l'aprenentatge: els projectes i les ratios.

ENCoRE destaca la **importància de que els estudiants treballin en projectes de conservació-restauració des del principi**, augmentant la complexitat dels projectes a mesura que avancen el curriculum. Els projectes de conservació dels estudiants **necessiten una ratio professor:estudiant baixa**, normalment 1:6 o 1:8. En el cas d'un projecte complex com és el projecte final de màster aquesta ratio baixa a 1:1. **La qualitat d'un programa educatiu depen directament de la capacitat de docència que s'assigna al component pràctic** del programa de conservació-restauració per part de la universitat o institució formativa reconeguda com a equivalent. Per tant, **la rebaixa de les ratios existents** actualment, és un objectiu essencial.

Reduir el nombre de titulats que surten a l'any, i garantir un millor accés dels titulats al mercat de treball.

Junt amb la reducció de les ratios caldria també reduir el nombre de titulats. **El nombre de titulats anuals a Catalunya, d'unes 50 persones aproximadament, entre Facultat i Escola, és desproporcionadament gran per la realitat del mercat de treball, on les oportunitats de feina són molt escasses.**

Aquest nombre tan elevat de nous titulats cada any empitjora la situació de precarietat existent entre els professionals. En aquest sentit hi ha **una distància massa gran entre els centres formatius i la realitat laboral de la professió, que s'ha de resoldre amb urgència.**

“Ara aquí a Catalunya, amb Belles Arts i l'Escola, cada any surt un col·lectiu excessiu de titulats. Aquesta és una de les coses que, si s'unifiqués i es regules, i si a més hi hagués més especialitzacions, seria fantàstic. Enlloc d'haver-hi quatre especialitats si n'hi hagués sis, la gent s'aniria col·locant.”

“No pot ser que la Facultat generi cada any 40 restauradors. Richard Wolbers va dir que per tot Estats Units surten 10 restauradors. 10 cada any, per tot els Estats Units!! I a Catalunya sola se'n generen uns 50!!” “Si hem de regular la professió, hem de començar per aquí.”

3.3. CONSOLIDAR LA FIGURA PROFESSIONAL I MILLORAR EL MERCAT DE TREBALL

Condicció prèvia per consolidar la figura professional i el mercat de treball dels conservadors-restauradors és **aconseguir que, dins el sector ampli del patrimoni cultural, es compregui àmpliament quina és la perspectiva, la competència i el treball que aporta el conservador-restaurador i que és fonamental incorporar en les institucions i els projectes de patrimoni.** La perspectiva és la de treballar amb una visió a llarg termini i de sostenibilitat, contemplant sempre tres fases: la de recerca i difusió; la d'intervenció; i la del manteniment del bé cultural intervingut. Quan això s'entengui, de feina n'hi haurà molta.

Cal, per tant, fer una tasca de **conscienciació de la necessitat d'incorporar la funció de conservació-restauració i de les capacitats dels professionals preparats per cobrir-la, que ha de liderar el propi col·lectiu professional**, principalment a través de l'associació CRAC.

“Hauríem de mirar de fer entendre al sector dels museus i qui se'n ocupa, que la figura del conservador-restaurador és necessària. No al gran museu, no al MNAC, on això ja s'entén, sinó també a petits museus. Es poden buscar fórmules, perquè no cal que hi hagi un restaurador a tots els museus.... però ja seria un gran pas.”

“No cal oblidar tot el mercat de treball que representa la restauració in situ dels edificis històrics i els monuments, així com dels jaciments arqueològics, que representa un camp de treball amplíssim pel conservador-restaurador, i als quals li correspon participar de manera directa. La necessitat d'intervenir correctament i amb criteri sobre el patrimoni construït i arqueològic obliga a una formació especialitzada que és la del conservador-restaurador.”

Ampliar les oportunitats de contractació per als conservadors-restauradors: Existeix la necessitat del seu treball i expertesa, però com es materialitza?

Com ja s'ha dit en els capítols anteriors (apartat 2.5) hi ha necessitats de feina de contractar conservadors-restauradors, i aquestes poden anar en augment, però les condicions per a contractar-los són molt adverses: no es creen places, cada cop és més difícil contractar autònoms de forma continuada, les empreses especialitzades són poc viables, i cada cop més s'estan externalitzant serveis a grans empreses generalistes que baixen els preus i subcontracten amb honoraris baixos, condicions que porten a que el col·lectiu professional s'afebleixi i precaritzi encara més del que ja estava.

Treballar per millorar les condicions de contractació, o trobar fórmules per crear places, potser compartides o itinerants és crític per revertir aquesta situació. És una responsabilitat, principalment de l'Administració.

“Per mi hi ha dos vies. L’una és conscienciar de la feina, perquè hi és, a nivell de conservació preventiva i a nivell d’intervencions. L’altra és, aquesta feina hi és, però com la contractem ara? I com podríem millorar aquesta contractació?” (...) “Per mi les dos vies passen per conscienciar realment que hi ha molts llocs que jo crec que haurien de contractar a un professional, perquè potser hi ha la possibilitat i es veu la necessitat.”

“Hi ha una altre tipus d’institució o arxiu que conserva patrimoni que potser necessita un assessorament i un manteniment continuat. Aquesta via es pot agafar a partir de les administracions també. De fet la Diputació ja subvenciona intervencions, no sé si també manteniment. Que museus o arxius tinguin accés a assessoraments per al manteniment per a mi és importantíssim.”

Per abordar l’escassetat d’oferta laboral una taula rodona sobre *Treballar en conservació-restauració: present i futur*, que va tenir lloc dins de la Jornada CRAC 2016: *La professió a debat: anàlisi del present i propostes per al futur de la conservació-restauració* va concloure que cal reivindicar que hi hagi un increment de professionals conservadors-restauradors als museus i als centres patrimonials. Això repercutiria positivament en el mercat extern, també, perquè si en els museus hi hagués la figura del conservador-restaurador, aquest podria valorar les propostes dels professionals autònoms. Sinó, qui els evalua? Qui defineix els nivells d’exigència professional?

Aprofitar l’oportunitat de les creixents necessitats de conservació preventiva per incrementar la presència i centralitat del conservador-restaurador en el treball regular de les institucions patrimonials.

Com ja s’ha explicat anteriorment, ha augmentat la consciència sobre la necessitat de la conservació preventiva en les institucions patrimonials. A més, **aquesta necessitat va en augment, a conseqüència dels canvis que s’estan produint en la pràctica de les institucions museístiques**: amb la necessitat d’atraure més visitants, han augmentat els programes expositius, sigui amb exposicions temporals o renovant les permanents, i això demana més suport dels conservadors-restauradors per als embalatges, transports, museografies i la gestió de les exposicions en general. Els museus que disposen d’equips de conservació-restauració veuen com aquest augment de necessitats de conservació preventiva ja demana més temps dels seus equips que les tasques tradicionals d’anàlisi i d’intervencions complexes del fons de les col·leccions.

Cal adaptar-se als temps, i aquests **nous temps aporten nous papers i noves responsabilitats per als conservadors-restauradors, de les quals se’n deriven noves oportunitats de feina. Però com superar els obstacles de la contractació pública per a poder-les aprofitar?** El sector no es pot permetre no perseguir activament aquest camp de treball que s’obre. El repte és trobar les formes d’augmentar la presència dels conservadors-restauradors dins dels equips i com una de les funcions centrals de les institucions patrimonials.

La funció de conservació preventiva té el potencial de ser una via laboral de futur per als conservadors-restauradors i una via d’entrada en els equips d’aquestes institucions. A més, té el potencial de ser una funció central i no marginal dins l’estructura de les organitzacions, com ja està passant en alguns països, perquè aporta una visió global de les col·leccions i del context en que es troben, integradora de la gestió de la conservació, que permet

afrontar els reptes que es deriven de l'augment de visitants, dels nous usos d'espais i de la col·lecció, així com dels intensos programes expositius i de préstecs (Bagan, 2018).

“En grans museus o institucions ja tenen contractats conservadors-restauradors, però falta que, a través de l'administració, se'n puguin contractar més com a part de l'equip estable. Hi ha aquesta part de conservació preventiva o de manteniment de la col·lecció que no la fa ningú. Com? No sé si podria ser a través d'un contracte o a través d'un servei d'assessorament i manteniment.”

“Crec que, tal i com esta la situació avui dia, hem de veure com ens adaptem a aquests nous temps. És veritat que hem de ser conscients que cada cop es contractarà menys, però no hem de deixar de lluitar perquè el conservador-restaurador estigui present a la institució que ho necessiti.”

“Ens hem d'adaptar però fent-nos forts. No diluint-nos i transformant-nos en un servei. Hem de fer prevaldre que la nostra feina és important.”

La **necessitat de serveis d'assessorament i manteniment dels fons patrimonials** és clara, i ho demostren les moltes situacions d'urgència, que emergeixen cada cop més, ara que hi ha més consciència de revisar les col·leccions.

“Ara es funciona així: tinc un problema, et truco. Evidentment, la conservació preventiva no és actuar quan tens el desastre, sinó actuar abans d'arribar-hi. Per això és cabdal fer aquestes revisions i manteniments. Jo m'he trobat amb llocs de dir: aquí en aquest sostre tens una gotera, això s'ha de mirar, es pot convertir en un problema. Qui es cuida d'aquell espai? A vegades quan veus on es guarda el material, pateixes. Cal preocupar-se de veure com es guarda. Cal conscienciar que la nostra feina i la nostra professió pot fer molt bé.”

“Actualment molts museus no estan fent un manteniment de la col·lecció. Ara passa molt, perquè hi ha més consciència, que la gent va al dipòsit i veu que està infectat” (...) “Davant la infecció cal fer tot el protocol, però després ha de venir el manteniment i la revisió, perquè si s'actua però després no continua venint el professional a revisar... s'ha d'invertir amb seny. S'han de fer les coses perquè a mig i llarg termini es continuïn mantenint bé. S'han de buscar solucions a través de l'Associació, i de les administracions, que són els que poden oferir aquests serveis.”

Posar les partides pressupostaries per mantenir el patrimoni.

Així doncs, la necessitat de manteniment del patrimoni i les oportunitats de feina dels conservadors-restauradors hi són, però a més de resoldre el repte de la contractació, res és possible sense un altre repte fonamental: posar-hi les partides pressupostàries adequades.

“El que voldria és que es contemplessin partides pressupostàries per una cosa tan important com és el manteniment del nostre patrimoni. Només el manteniment. En això els conservadors-restauradors tenen molta feina aquí, però molta. (...) És de molt de sentit comú. Tenim un patrimoni, que a més ens dona diners perquè l'estem projectant, fora i dins. Cuidem-lo! Seriosament, com a administració pública, perquè el patrimoni és públic. En aquest moment pràcticament no hi ha partides pressupostàries per això. S'estan fent mínims.”

Professionalitzar amb protocols i bones pràctiques el treball de conservació i gestió del patrimoni on hauria d'intervenir el conservador-restaurador.

La creació i aplicació de protocols i l'adopció generalitzada de bones pràctiques en el treball de conservació i gestió del patrimoni ha d'ajudar a consolidar la presència del conservador-restaurador, incorporant-lo en els equips de treball interdisciplinars i en la presa de decisions.

“Voldria veure el sector professionalitzat. Crear uns protocols amb els quals saps segur què és el procediment correcte a fer, en tot moment. M'agradaria que existís un manual de bones pràctiques. Que tingués prou força i valor perquè tothom se'l cregui i s'apliqui. Sinó es paper mullat”

Augmentar la presència dels conservadors-restauradors en els llocs de presa de decisions respecte la conservació del patrimoni.

En la mateixa taula rodona sobre *Treballar en conservació-restauració: present i futur*, que va tenir lloc dins de la Jornada CRAC 2016 es van destacar dos punts en aquest sentit:

- Els conservadors-restauradors han d'**ocupar llocs d'alts càrrecs** per anar millorant, promovent i donant a conèixer la professió (com haurien de ser les direccions del CRBMC i l'ESCRBCC).
- Reclamar la **presència de la figura de conservador-restaurador en la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació** (que es va perdre), i la **Junta de Museus de Catalunya**, llocs on es decideixen molts temes que afecten a la conservació-restauració del patrimoni.

Obrir la mirada, buscar la participació dels conservadors-restauradors en treballs alternatius als tradicionals, i augmentar la disponibilitat a la mobilitat.

Com es remarcava en una de les conclusions de la taula rodona sobre *Treballar en conservació-restauració: present i futur*, que va tenir lloc dins de la Jornada CRAC 2016, cal obrir la mirada i **buscar en altres àmbits d'actuació vinculats amb la conservació del patrimoni que suposin alternatives laborals**. Un exemple és la gestió d'emergències en patrimoni, de la qual fins ara se n'ocupa la protecció civil sense coneixement dels béns que ha de protegir. De fet, **tots els projectes i treballs que impliquen un contacte directe amb béns patrimonials** haurien de generar **oportunitats de treball** per als conservadors-restauradors, dins d'equips de treball pluridisciplinars. En exposicions, treball museogràfic, projectes de digitalització, etc.

“Els conservadors-restauradors no tenen l'exclusiva en la manipulació, però sí que són una figura que hauria d'estar present en tots aquests serveis. Ja no estem parlant només d'actuacions d'intervenció de conservació-restauració. En el fons la professió s'ha d'adaptar a tot el que ve”.

“En exposicions: en el moment que el comissari decideix que hi ha una peça que ha d'anar a un lloc determinat, perquè forma part d'un discurs, ja hauria d'entrar el conservador-restaurador per parar la orella i donar opinió: on, com, quan, com arriba i com s'embala.”

També hi ha **oportunitats fora del sector públic, en el col·leccionisme privat, encara no explotades**, i també **oportunitats fora** si s'està disposat a la mobilitat.

Millorar els processos de contractació per protegir i dignificar la situació laboral dels professionals i garantir alts nivells de qualitat en la conservació del patrimoni.

Una legislació que reguli i **definir i implementar unes bones pràctiques en la contractació pública** són reptes que cal abordar de forma urgent, com ja s'ha dit anteriorment. Molt especialment cal treballar per

- 1) **evitar les adjudicacions a la baixa,**
- 2) **redactar i valorar els plecs d'encàrrec amb un alt nivell d'exigència,** des de criteris d'excel·lència que segueixen els més alts estàndards professionals del sector,
- 3) **afavorir la lliure competència en igualtat de condicions.**

El manifest "Pel Patrimoni, una professió necessària" (2018, signat per una àmplia representació d'institucions professionals i formatives, empreses i professionals, demana:

- *"Que es legisli de manera clara i es compleixi aquesta legislació, de manera que qualsevol actuació de conservació-restauració en l'àmbit públic estigui projectada, dirigida i realitzada per professionals de la Conservació-Restauroació amb la formació acadèmica i l'experiència necessària. **S'hauran d'evitar les adjudicacions per baixada de pressupost en els concursos d'obres, atès que condemnen al sector a la indigència, i converteixen al col·lectiu en professionals desplaçats i sense recursos que treballen en condicions precàries. Amb freqüència abandonen la professió, i es perd el benefici de la seva experiència.**"*
- *"**Que s'adapti o interpreti adequadament la Llei de Contractes del Sector Públic, d'acord amb l'excel·lència i especificitat que requereixen aquest tipus d'intervencions.** És necessari que les **meses de contractació** comptin amb professionals amb la qualificació apropiada, que redactin els plecs i valorin els projectes, evitant d'aquesta manera que la conservació-restauració del nostre patrimoni es regeixi per criteris exclusivament econòmics, de capacitat tècnica i de solvència econòmica, els quals premien a les grans empreses i castiguen a les PYMES que es dediquen a la Conservació-Restauroació del Patrimoni Cultural. És necessari que es permeti la lliure competència en igualtat de condicions, per tal d'assegurar la protecció del nostre Patrimoni Cultural i el seu llegat a les generacions futures."*

En aquest darrer aspecte, caldria promoure que el CRBMC ajudés a obrir el mercat de treball en comptes de competir-hi. El CRBMC **ofereix serveis** bastant globals, des d'intervencions a assessoraments i projectes o la documentació fotogràfica, tant a institucions com a particulars. Aquesta situació en certa manera **entra en competència amb els autònoms i petites empreses de conservadors-restauradors independents.** Una situació que ja de per sí caldria clarificar. Però a més, per oferir aquests serveis, com que els falta plantilla, contracten externament, però sense convocatòries obertes o concursos, a professionals autònoms, i sempre a un grup de persones de confiança molt restringit. Caldria que el Centre (i l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural), gestionés les contractacions externes amb absoluta transparència, perquè tots els professionals del sector es poguessin presentar a les oportunitats de treball que genera.

3.4. CONSCIENCIAR LA SOCIETAT SOBRE LA PROFESSIÓ I LA CONSERVACIÓ DEL PATRIMONI.

Dos reptes complementaris: el reconeixement social de la professió i de la importància de la conservació del patrimoni.

Ni a Catalunya, ni a l'estat espanyol, hi ha una cultura conservacionista del patrimoni com sí que existeix en altres països.

Com va deixar clar la Declaració de Nàjera (2015), **el reconeixement i regulació de la professió de la conservació-restauració no s'aconseguirà si en paral·lel no es treballa per augmentar la consciència social sobre la necessitat i la importància de protegir i conservar el patrimoni:**

- *“Coincidimos en señalar la relevancia de la profesión del Conservador-Restaurador en la ingente tarea de preservar el Patrimonio Cultural heredado, como un recurso social esencial.”*
- *“Esto conduce a dos necesidades paralelas: la de mejorar el reconocimiento social hacia el Patrimonio y la de hacer visible ante esa misma sociedad a los profesionales de la Conservación-Restauración encargados de su preservación”.*

El manifest “Pel Patrimoni, per una professió necessària” (2018) també posa l'accent en la **interrelació** entre ambdues coses: **cal incidir en la presa de consciència de que cal millorar les condicions d'actuació dels professionals perquè això reverteix en l'atenció a les necessitats de conservació del patrimoni**, una altra necessitat també urgent:

- *“Amb aquest manifest volem fer una crida general a la societat, i molt particularment als representants polítics i governants, perquè posin atenció sobre una professió necessària i perquè abordin la resolució de les incerteses que enfosqueixen la seva capacitat d'acció. No estem parlant únicament de supervivència d'un grup de professionals, sinó també de la urgència d'atendre les necessitats del nostre Patrimoni Cultural. La Conservació-Restauració no és un hobby, és una professió. La memòria de la nostra societat està en joc.”*

La necessària col·laboració de tota la professió i d'altres sectors.

Per abordar aquest repte el sector ha d'estar unit, però hi ha la consciència clara de que aquesta tasca supera la capacitat d'incidència del col·lectiu professional de la conservació-restauració. L'ensenyament, el turisme, l'administració local, l'arquitectura i l'urbanisme, són alguns dels sectors amb els que cal aliar-se i treballar conjuntament.

Educar en conservació del patrimoni és clau per al futur.

En general la societat catalana coneix poc el seu patrimoni, i també l'utilitza poc (gairebé dos terços de catalans no visiten museus o llocs patrimonials segons les anàlisis de l'Observatori de Públics del Patrimoni Cultural de Catalunya dels darrers tres anys). **A nivell educatiu hi ha molt a fer. Des de la comunitat educativa i des del propi sector, per educar la societat.**

El primer pas per conservar, restaurar, protegir i salvaguardar el patrimoni és conèixer-lo, entendre'l i valorar-lo, tres aspectes que es desenvolupen a través de l'educació i a les que la comunitat educativa en general ha de participar.

“Aquí hi ha un problema inicial de mancança educativa en el tema patrimoni, que és que socialment no s'aprecia si no té una repercussió immediata i de rendiment polític. La societat no veu el llarg termini.”

És important que **des de l'ensenyament reglat s'introdueixi el concepte d'un patrimoni no renovable**, com a herència cultural que cal cuidar per preservar-lo per les generacions futures, perquè sinó desapareixerà. **El repte és aconseguir que sigui part del currículum educatiu**, com ja s'ha fet en l'àmbit de la sostenibilitat ambiental.

“La poca relació del ciutadà amb el patrimoni artístic de Catalunya crec que és una qüestió cultural, d'educació des de la infància, bastant deficitària. Sinó hi ha una educació mínima i bàsica és molt difícil tenir una complicitat emocional amb el patrimoni.”

“A l'educació primària i secundària s'ha aconseguit donar una formació sòlida sobre el que és el reciclatge, l'educació per la natura i les energies renovables, però no s'ha aconseguit el mateix coneixement i respecte en el tema patrimoni cultural. No hi ha cap nen a Catalunya que no sàpiga com s'ha de reciclar tots els objectes que tenen al davant, tots ho han après a l'escola. Els pares no ho han hagut d'ensenyar. Si es fes el mateix esforç amb el patrimoni cultural! No ha arribat encara a l'educació...”

“És fonamental aquest tema en el futur: introduir la conscienciació de la finitud del patrimoni, de què no és etern, que si no es cuida desapareixerà... la idea de la importància que té el patrimoni per la identitat, la cultura, el coneixement. Sinó es fa des de la infància i formant part del currículum educatiu és molt difícil que després la gent gran tingui consciència.”

Des de l'àmbit de la conservació-restauració és necessari abordar aquesta educació des de múltiples fronts, com els que relaten Pérez, C. i Alagarda, M. (2012) quan descriuen el cas del plantejament i la tasca que fa l'Institut Valencià de Conservació i Restauració de Béns Culturals:

- **Compatibilitzar les feines d'investigació i conservació amb les de difusió i didàctica.** Complementar els projectes d'intervenció amb activitats educatives, com forma d'augmentar la seva apreciació i comprensió.

- **Explicar les feines en curs a la ciutadania** a partir dels mitjans de comunicació i les xarxes socials.
- **Dirigir-se directament als que prenen decisions**, els responsables de les institucions i els polítics, per mostrar-los el que es fa i conscienciar-los de la necessitat d'apostar pel patrimoni cultural.
- **Conscienciar i capacitar els responsables de museus, col·leccions, arxius, biblioteques o patrimoni de l'església, en les tasques de manteniment** dels béns culturals, i aconsellar mesures de conservació preventiva.
- **Conscienciar els propietaris i usuaris del patrimoni cultural en l'àmbit local, en relació al seu manteniment.** És aconsellable oferir visites durant els projectes de restauració, adreçades als col·lectius locals.
- **Oferir oportunitats de contacte directe amb les instal·lacions de conservació-restauració**, per conèixer de primera ma les actuacions i els mitjans necessaris per dur a terme la feina amb garanties de seguretat i qualitat.

Aconseguir representativitat, que els conservadors-restauradors estiguin en llocs d'influència per conscienciar als polítics i a la societat de la importància de conservar el patrimoni i dedicar-hi recursos.

Cal aconseguir que els conservadors-restauradors estiguin representats en tots els llocs on es discuteix i es prenen decisions sobre el patrimoni, per ajudar a comprendre la problemàtica i defensar, amb tot el coneixement teòric i pràctic, quines són les polítiques, mesures i accions a emprendre. Cal superar la situació actual de falta de presència -fins i tot en les direccions de les principals organitzacions del sector, com en el cas del CRBMC i l'ESCRBMC, que estan dirigits per historiadors, ni tenen tampoc cap vocalia de la Junta de Museus de Catalunya.

“Si la gent que es dedica a conservar el patrimoni no està ocupant llocs de responsabilitat política, que efectivament no n'hi ha, doncs molt malament, no podran mentalitzar, promoure, divulgar o recolzar polítiques de protecció del patrimoni. Això és un repte. La representativitat no existeix en molts llocs, fins i tot els que estan especialitzats en patrimoni.”

Aquesta presència en llocs d'influència tindria un **impacte positiu en avançar cap a un model de conservació més sostenible**, perquè **permetria introduir la visió de l'actuació preventiva**, amb tot el que això suposa d'estalvi en posteriors intervencions de restauració, molt més costoses.

“De cara al futur, aquesta falta de representativitat s'ha d'arreglar. Per poder reivindicar la professió i les funcions que s'exerceixen, però també perquè es restauraria molt menys, ja que s'adoptaria una visió i una actuació més preventiva, de manteniment per evitar el deteriorament. Ara té molt més rendiment polític l'efecte d'abans i després, de restaurar. La visió preventiva té un preu molt baix i és molt més sostenible, però és molt poc visible (no es talla la cinta) i no impressiona tant.”

3.5. COHESIONAR EL COL·LECTIU PROFESSIONAL I COL·LABORAR AMB ALTRES PROFESSIONS.

Cohesionar i implicar els professionals de la conservació-restauració a Catalunya.

Els reptes del sector en aquest moment són molts i molt complexos, i la situació de partida és feble per la falta de reconeixement de la professió i la falta de presència en llocs d'influència. **Per aconseguir una posició més forta per provocar el canvi, cal, amb urgència, implicar, empoderar i cohesionar tot el sector.**

L'Associació CRAC fa el paper de motor reivindicatiu a Catalunya. S'ha alineat, des de fa anys (en la seva trajectòria, que es deriva de dues associacions anteriors fusionades el 2013) amb les estratègies d'E.C.C.O, organització europea de la qual forma part (va ser la primera associació estatal a formar-ne part). Té el repte d'aconseguir mobilitzar moltes més persones de les que fins ara ho han fet mitjançant la seva implicació en la junta directiva, participant en projectes concrets, o simplement associant-se (reuneix gairebé 300 professionals, entre autònoms, empreses, assalariats i funcionaris). Així doncs, per contribuir encara més al repte de cohesionar i implicar el sector, la CRAC hauria d'augmentar la seva representativitat, treballant per augmentar el nombre d'associats, estimular la seva participació i activisme, i impulsar un conjunt orquestrat d'estratègies en diversos fronts. Necessita, per poder fer això, incrementar la seva capacitat.

"Un dels reptes que tenim com a col·lectiu és combatre tots junts. Ara no som suficients."

"La nostra comunitat, el que no podem fer, és estar com fins ara. Sincerament, perquè ens hem d'autoavaluar. Allò de pensar que ja t'ho arreglaran els altres no pot ser. Hem d'aconseguir que no sigui només una qüestió de 20 persones combatives, sinó que ha de ser el col·lectiu que ho entengui i que ho recolzi. I això és un dèficit de la nostra professió. realment, un dels reptes que tenim com a col·lectiu és combatre tots junts. No la representació. Una cosa que tinguis a davant un col·lectiu de gent que et proposi coses i que tiri endavant perquè hi ha d'haver un motor. Però també hem de fer veure a la resta de professionals que hi ha de tenir una implicació més directa."

"Com que som molt individuals cadascú va una mica a la seva. Hi ha molts restauradors que no estan a l'associació i no s'impliquen. Crec que és molt important que l'associació intenti arribar a conscienciar al professional dels avantatges de formar part de l'associació, en tant que bloc que defensa la professió, tant com a autònom com a empresa"

"Si ens em d'esperar a que l'administració pública ho canviï per mutu propi no ho farà. Ha de ser una entitat amb prou força, que agrupi tot el col·lectiu i que pugui vindicar tot allò que pensa que s'ha de modificar: que hi ha un patrimoni que sinó el cuidem l'estem destruint. Això és el que penso que s'ha de vindicar, des del sector. Ho ha de fer de manera cohesionada, ben feta i políticament intel·ligent. Per salvaguardar la cultura, el patrimoni, la funció del conservador-restaurador és molt valuosa."

Alhora, en tant que al nostre país és la Generalitat qui ha de fer efectiva la regulació legal i la unificació de les formacions de conservació-restauració, entre altres reptes plantejats, cal que el **CRBMC assumeixi un paper de lideratge des de l'administració**, i impulsi projectes estratègics per al sector, en col·laboració amb l'associació professional.

Si CRAC, que aglutina als professionals i les empreses, i CRBMC, que té la capacitat d'exercir un lideratge des de l'administració i en relació a les institucions públiques, reforcen la col·laboració i treballen a la una, i ho fan alineats (com ja fan) amb amb les organitzacions professionals de l'àmbit europeu i espanyol que treballen de manera estratègica pel reconeixement i la regulació de la professió, **la capacitat de fer pressió i d'impacte serà més gran.**

Com diu la Declaració de Nàjera (2015): *“Se ha de reforzar la cooperación y representatividad social de las entidades asociativas regionales, nacionales y europeas trabajando en la línea común que ofrece el Plan Estratégico de E.C.C.O.”*

“Ara s'està lluitant des de la Associació, però després seria millor que s'impliqués el CRBMC. La regulació s'hauria de fer des de la Generalitat i al front hi hauria d'haver el Centre. Ara n'està al corrent, hi ha tècnics d'ells que hi participen però no ho lidera, per entendre'ns. Ja s'ho farà seu.”

Per cohesionar el sector, fa anys, des del Grup Tècnic (antecedent de l'associació CRAC) es va intentar crear un col·legi de conservadors-restauradors, però no va ser possible. Queda el repte de trobar una nova fórmula o múltiples formes per aconseguir-ho.

“Si no és a través del sector això no canviarà. No està prou cohesionat al meu entendre. Hi han col·legi d'advocats, de metges, que quan surt a fora té la força de tots els metges, de tots els advocats. No tenim una cosa col·legiada unànime que tothom s'ho cregui, esta disgregat.”

Fer causa comuna amb tot el sector del patrimoni, per defensar amb les altres professions, la necessitat de conservar el patrimoni en les millors condicions.

El treball per cohesionar i implicar el col·lectiu professional no es pot quedar només en els titulats en conservació-professió. **Ha d'anar més enllà i obrir-se a altres perfils professionals propers, i molt especialment els que també treballen en el patrimoni.** Perquè la causa de preservar el patrimoni en les millors condicions possibles és comuna, i cal el suport i defensa de tots.

“El que m'agradaria és que la nostra professió fos valorada per la resta de professions que es mouen en l'administració i en les institucions, i per tant que s'entengui que és una necessitat i que pot treballar conjuntament amb altres professionals com els conservadors de col·leccions, els arxivers o els bibliotecaris. Que no és una cosa secundària o un treball puntual.”

Entre els temes essencials a reivindicar conjuntament, per obtenir més recursos, hi ha la **Llei de Mecenatge**. En els països on hi ha una llei de mecenatge efectiva hi ha molta més inversió en restauració, recuperació i posada en valor del patrimoni.

Per a poder aglutinar i implicar a professionals del sector del patrimoni compromesos amb la conservació, l'associació que representa la professió, **la CRAC, té com a repte plantejar-se els criteris d'inscripció** (o fer més explícita la possibilitat de que persones no titulades s'hi puguin inscriure). Sembla que la percepció és que actualment la inscripció està limitada als professionals titulats en conservació-restauració, i per tant cal trobar formes d'incloure aquells que, provenint d'altres camps i d'altres formacions, estan treballant estretament amb els conservadors-restauradors i defensant la causa de la conservació: desde coordinadors i muntadors d'exposicions, museòlegs-conservadors de col·leccions, a científics i experts en tecnologies aplicades al patrimoni, entre d'altres.

“Que s'unifiqui el sector, ha de tenir una coherència. Jo no sé com fer-ho, però es podrien fer coses i no centrar-ho tot en un títol universitari. Una entitat com aquesta pot tenir diferents nivells, però no pot deixar de banda a tot aquell que tingui interès per participar — per tant, fes-lo soci adherit, posa-hi l'etiqueta que vulguis, però no et tanquis! Delega potser les decisions als que tenen la formació. Posa-ho als estatus. Hi ha moltes maneres de resoldre-ho.”

Abordar les fronteres amb altres professions, però des de la col·laboració i teixint complicitats.

A l'hora de treballar amb altres professionals del patrimoni per la causa comuna de la conservació, hi ha **el repte de superar els conflictes d'interessos i abordar les fronteres difuses entre les responsabilitats dels diferents perfils professionals en relació a la cura dels béns patrimonials**. Un tema crític, en aquest aspecte, és que des del col·lectiu de conservadors-restauradors es veu com intrusisme que altres professionals (museòlegs, historiadors, documentalistes, o arxivers, per exemple) assumeixin funcions de conservació preventiva a les institucions patrimonials.

“La frontera queda poc delimitada. On és? A nivell de conservació preventiva, posar uns dataloggers en un dipòsit implica que algú se n'ha de cuidar. El conservador de col·leccions pot anar baixant les dades. Qui ha de fer la revisió de l'espai o de dins el mobiliari, de com estan col·locades les peces? Potser aleshores diries que aquí entra un conservador-restaurador. Potser ja estem mirant peça pròpiament, tot i que el conservador de col·leccions també la ha de tenir en compte. La frontera en aquesta feina és difícil. Qui l'absorbeix? Al final es tracta d'una tasca que encara que sembli una tonteria són moltes hores de feina. Una cosa és portar un control de les dades, l'altre és realment fer un pla de conservació preventiva, de revisar l'espai, el mobiliari” (...) La conservació preventiva és cosa d'un equip multidisciplinari-hi, on hi ha d'haver un conservador de col·leccions, però també un conservador-restaurador.”

“El fet que actualment ens trobem, que volen tipificar els llocs de treball dels museus, i que la conservació preventiva ja l’associïn directament amb altres titulacions, això ho hem de combatre. Com a mínim nosaltres hem d’estar al mateix nivell. No pot ser que l’administració digui que la conservació preventiva la fan els museòlegs. Perquè sabem que nosaltres actualment tenim millor formació que els museòlegs en aquest aspecte.”

“Si el que es pretén és que a l’arxiver, documentalista o museòleg els expliquem quatre coses perquè sàpiguen més o menys com guardar-ho, que és el que es fa sempre... aleshores no estem valorant la nostra professió. Estem quedant un altre cop en un segon pla, que no hi hauríem d’estar. Totes aquestes carreres tenen una part de conservació, però ensenyen les quatre coses mínimes per tal de prendre consciència del què pots fer i del que no, i de quan necessites un assessorament al teu costat.”

Per una banda cal clarificar les responsabilitats de cada perfil professional i consensuar-les, i per l’altra cal trobar la forma de conscienciar i implicar aquests perfils professionals propers, per situar-se en en una posició de col·laboració i treball en equip, i no de competència. L’equilibri és difícil però necessari.

Incorporar o reforçar la relació amb altres professions que no són del patrimoni, especialment les científiques i tecnològiques, claus per al futur de la professió.

Pel seu caràcter interdisciplinari, la conservació-restauració té també el repte de reforçar la relació i el treball amb altres perfils professionals fora del camp del patrimoni cultural. **És sobretot estratègic incorporar les noves tecnologies i el treball amb els científics, perquè la dimensió científica i tecnològica del treball de conservació-restauració a Catalunya està molt endarrerida i és clau per al seu futur.**

Aquestes competències no s’adquireixen en la formació pròpia del sector, sinó que **requereixen de la participació de professionals formats en altres àmbits, i d’inversions que van més enllà de les que es poden fer des del Departament de Cultura.**

“Tot el que són les noves tecnologies, la seva incorporació, i el treball interdisciplinari amb altres professionals. Això costa molt, sempre anem a la cua pel que fa a la incorporació de les tecnologies que ens anirien bé, tardem anys. Totes les qüestions relacionades amb la imatge que poc a poc es va adoptant, la nanotecnologia que s’utilitza en molts altres camps, la tecnologia làser... i tot el que són les proves científiques, d’examen i d’anàlisi en general. Aquí el violinista del Gargallo s’ha portat a Suïssa per fer una radiografia de neutrons, però això és un sol cas, una peça. Caldria un contacte permanent amb un parc científic. El sincrotró, que s’utilitza puntualment per unes poques mostres determinades s’hauria d’utilitzar constantment (és una manera d’analitzar les mostres amb la qual s’aconsegueixen resultats que no es poden obtenir amb altres sistemes). Altres aplicacions: els sistemes de reintegració de les pintures per exemple, sobretot de les pintures murals, podrien solucionar-se amb projeccions o audiovisuals, que no toquessin la pintura, sinó que simplement projectessin. Tota la aquesta aplicació de la tecnologia en el món dels museus és un repte, i en el món de la restauració també.”

4. SOLUCIONS I PROPOSTES

4.1. Iniciatives envers la regulació legal de la professió.

4.2. Integració de l'oferta formativa i mapa homogeni de titulacions i competències.

4.3. Iniciatives per regular el punt d'accés a la professió i per a la igualtat d'oportunitats.

4.4. Aplicació de bones pràctiques en la contractació externa.

4.5. Visibilització per conscienciar de la importància de la conservació-restauració.

4.1. INICIATIVES ENVERS LA REGULACIÓ LEGAL DE LA PROFESSIONIÓ.

La conservació-restauració és una professió molt jove (a Catalunya la primera fornada de titulats va sortir a finals dels anys 70) i **encara ha de guanyar reconeixement, regular-se i fer-se un lloc al món, posicionar-se.** Un dels més importants, com ja s'ha comentat, és **estar presents és en la legislació de patrimoni cultural**, ja que hi està actualment absent, malgrat la important funció i responsabilitat que aquesta professió té en la seva conservació. **Depèn de la legislació pujar l'estatus i la categoria de la professió.**

Aquesta **lluita és compartida amb el col·lectiu professional internacional**, i es troba en diferents nivells de progrés i assoliment segons els països. A nivell europeu dues organitzacions (E.C.C.O i ENCoRE) han marcat directrius i estàndars que són el referent per a la regulació que cada país ha d'emprendre.

A Catalunya, **a partir de l'any 2009** les associacions professionals catalanes, primer l'ARCC i Grup Tècnic, i a partir de 2013 la CRAC (resultat de la fusió d'ambdós) han treballat proactivament demanant la inclusió de la professió en la legislació i aportant una sèrie de **propostes concretes de millora de la legislació vigent**, argumentant la seva importància per garantir la salvaguarda dels béns culturals i l'excel·lència en les intervencions de conservació-restauració.

En concret, s'ha demanat, durant aquests anys, participar en la modificació de la Llei 9/1993 del Patrimoni cultural català, en la redacció de reglaments que la desenvolupin, i que s'inclogui al conservador-restaurador en la modificació del Decret sobre el personal tècnic de museus -canvis que estan sobre la taula però que no s'acaben de produir. Però darrerament s'han posat tots els esforços en tirar endavant una proposta que es considera més factible, ja que canviar la Llei és molt difícil: **que la Generalitat promogui l'aprovació d'un decret específic que reguli les intervencions de conservació-restauració en el patrimoni.** Es segueix el model del decret vinculat a la protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic on es requereix la figura de l'arqueòleg com el professional amb estudis específics que ha de dirigir els projectes. La proposta de decret inclou moltes de les reivindicacions que s'han fet els darrers anys, i que inclouen la participació dels professionals de la conservació-restauració en els òrgans assessors d'arxius, biblioteques, museus i patrimoni, que actualment és pràcticament inexistent.

“Per consolidar la professió des de la CRAC s'està treballant el tema de la regulació legal. És la Generalitat qui ha de fer aquesta regulació, ja que té les competències traspassades, però evidentment a nivell estatal estaria bé que també hi hagués un moviment, i es treballa alhora amb les associacions estatals. És complicat. Hi ha països que ja més o menys tenen regulades les coses i hi ha països que encara estem una mica en els inicis”.

Recull de sol·licituds i propostes que el col·lectiu de professionals ha presentat a l'administració de la Generalitat en els darrers deu anys.

Des de les associacions Grup Tècnic, ARCC i des de 2013, l'associació professional Conservadors-Restauradors Associats de Catalunya (CRAC).

D'abast català:

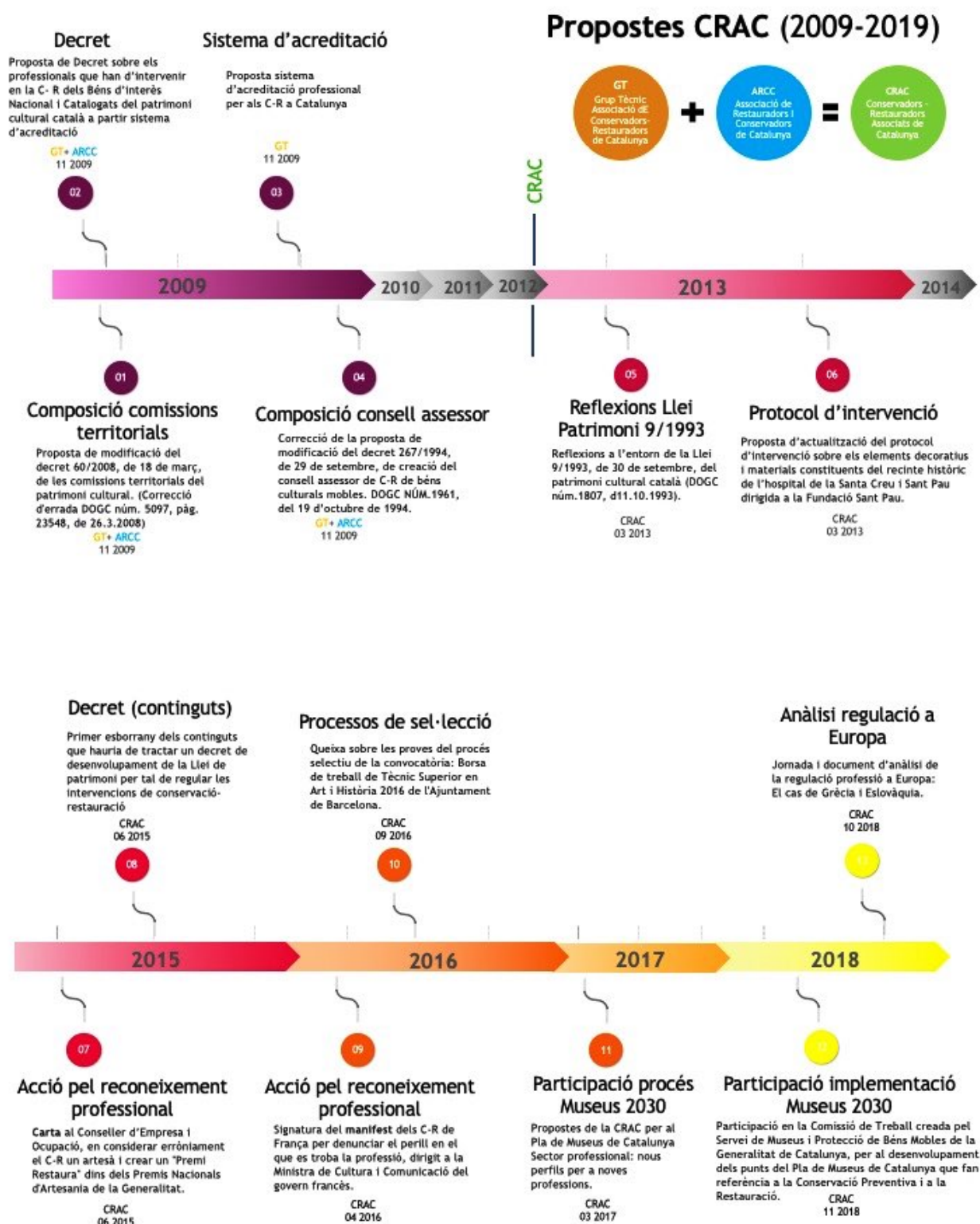
- (Novembre 2009) – Carta al Sr. Daniel Solé, aleshores Subdirector General de Museus, realitzant tres propostes de millora de la legislació vigent per tal de garantir la salvaguarda de béns culturals i l'excel·lència en les intervencions de conservació-restauració. S'hi adjunten 4 documents de propostes:
- 1. (Novembre 2009) - **Proposta de modificació del decret 60/2008, de 18 de març, pel qual es modifica el Decret 276/2005, del 27 de desembre, de les comissions territorials del patrimoni cultural.** (Correcció d'errada en el DOGC núm. 5097, pàg. 23548, de 26.3.2008)
- 2. (Novembre 2009) - **Proposta de Decret sobre els professionals que han d'intervenir en la Conservació- Restauració dels Béns d'interès Nacional i Catalogats que conformen part del patrimoni cultural català.** Indica la necessitat d'un sistema d'acreditació professional per als conservadors-restauradors de Catalunya.
- 3. (Novembre 2009) - **Proposta per a un sistema d'acreditació professional per als Conservadors-Restauradors a Catalunya,** elaborada per l'Associació Grup Tècnic de Conservadors- Restauradors de Catalunya
- 4. (Novembre 2009) - **Correcció de la Proposta de modificació del decret 267/1994, de 29 de setembre, de creació del consell assessor de restauració de béns culturals mobles.** DOGC NÚM.1961, del 19 d'octubre de 1994.
- 5. (Març 2013) - **Reflexions a l'entorn de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català** (DOGC núm.1807, d'11.10.1993).
- 6. (Març 2013) – **Proposta d'actualització del protocol d'intervenció sobre els elements decoratius i materials constituents del recinte històric de l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau dirigida a la Fundació Sant Pau.**
- 7. (Juny 2015) – **Primer esborrany dels continguts que hauria de tractar un decret de desenvolupament de la Llei de patrimoni per tal de regular les intervencions de conservació-restauració.**
- 8. (Juliol 2015) – **Carta al Conseller d'Empresa i Ocupació, amb còpia al Conseller de Cultura, per transmetre la preocupació del col·lectiu pel desconeixement que té l'Administració del que és un professional de la conservació-restauració,** en considerar-

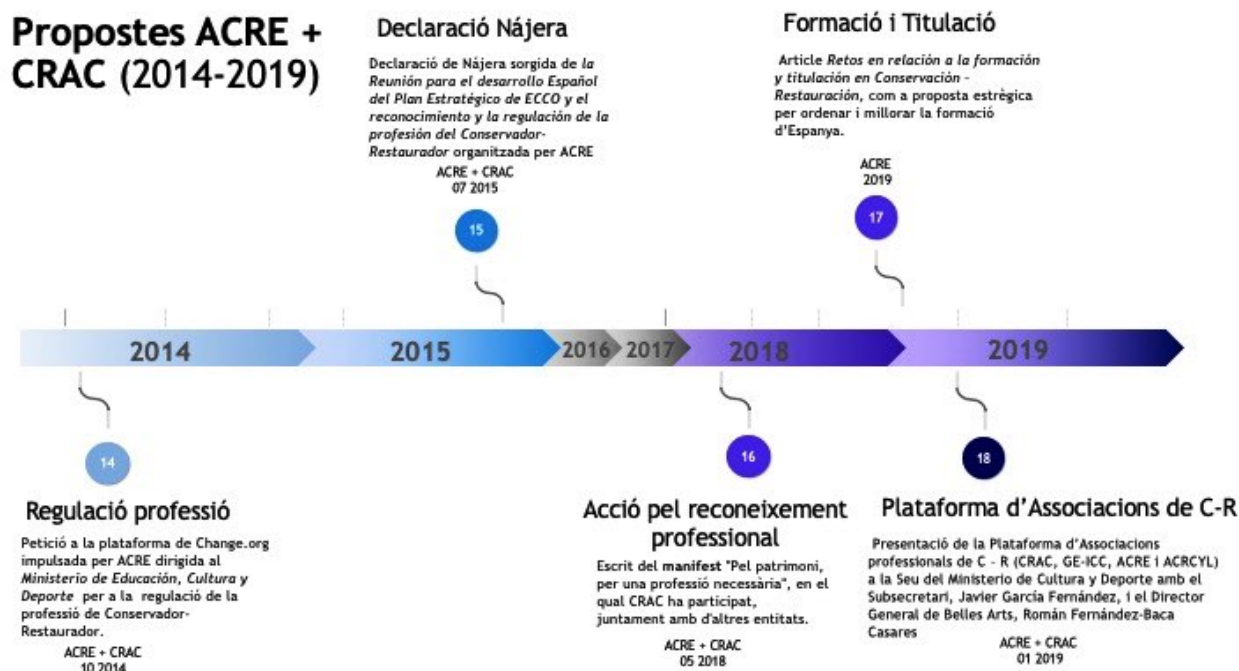
lo un artesà i crear un "Premi Restaura" dins dels Premis Nacionals d'Artesania de la Generalitat. Petició de, en cas de l'existència d'un premi en l'àmbit de la conservació-restauració del patrimoni s'inclouï en el món del patrimoni cultural.

9. (Abril 2016) – **Signatura del manifest dels conservadors – restauradors de França per denunciar el perill en el que es troba la professió**, dirigit a la Ministra de Cultura i Comunicació del govern francès.
10. (Setembre 2016) - **Queixa sobre les proves del procés selectiu de la convocatòria**: Borsa de treball de Tècnic Superior en Art i Història 2016 de l'Ajuntament de Barcelona.
11. (Març 2017) - **Propostes que la CRAC aporta al procés d'elaboració del Pla de Museus de Catalunya, a la sessió de treball 'Sector professional: nous perfils per a noves professions'**.
12. (Octubre 2018) – **Jornada i document d'anàlisi de la regulació professió a Europa: El cas de Grècia i Eslovàquia**.
13. (Novembre 2018) – **Participació en la Comissió de Treball sobre Conservació Preventiva i Restauració creada pel Servei de Museus de la Generalitat de Catalunya**, per al desenvolupament dels punts del Pla de Museus de Catalunya, que fan referència a la conservació-restauració.

D'abast estatal: col·laboracions ACRE + CRAC

14. (17 d'octubre 2014) – **Petició a la plataforma de Change.org impulsada per ACRE dirigida al Ministerio de Educación, Cultura y Deporte per a la regulació de la professió de Conservador- Restaurador**.
15. (17 de juliol 2015) - **Declaració de Nájera**, sorgida de la Reunión para el desarrollo Español del Plan Estratégico de ECCO y el reconocimiento y la regulación de la profesión del Conservador- Restaurador organitzada per ACRE.
16. (25 de maig 2018) – **Manifest "Pel patrimoni, per una professió necessària"**, en l'elaboració del qual CRAC ha participat, i signat, juntament amb d'altres entitats.
17. (2019) – **Article Retos en relación a la formación y titulación en Conservación – Restauración**, proposta estratègia per ordenar i millorar la formació a Espanya .
18. (8 de gener de 2019) - **Presentació de la Plataforma d'Associacions professionals de Conservació – Restauració (CRAC, GE-ICC, ACRE i ACRCYL) a la Seu del Ministerio de Cultura y Deporte** amb el Subsecretari, Javier García Fernández, i el Director General de Belles Arts, Román Fernández-Baca Casares.





Sobre la creació d'un decret específic per regular la conservació-restauració a Catalunya.

Proposta de regulació de la conservació-restauració del patrimoni cultural tangible de Catalunya i dels professionals que poden dur a terme les actuacions de conservació-restauració en aquest tipus de béns. A continuació es transcriu la proposta aportada per l'associació CRAC l'octubre de 2018:

Els béns que integren el patrimoni cultural català constitueixen, segons la **Llei del patrimoni cultural català (3/1993, de 30 de setembre)**, "una herència insubstituïble, que cal transmetre en les millors condicions a les generacions futures". El text afegeix que "la protecció, la conservació, l'acreciment, la investigació i la difusió del coneixement del patrimoni cultural és una de les obligacions fonamentals que tenen els poders públics". Fins i tot, en el text introductori, diu que "La Llei estableix també l'exigència de qualificacions i titulacions professionals per a determinades actuacions i intervencions, amb la finalitat d'augmentar els nivells de protecció dels béns patrimonials".

Això no obstant, **el text no arriba a precisar què es consideren actuacions de conservació-restauració** en els béns culturals del patrimoni cultural tangible, **no estableix criteris d'intervenció** en els béns mobles i, sobretot, **no determina quins són els professionals especialitzats i responsables** d'aquestes actuacions per garantir-ne una correcta preservació.

Recollint les sol·licituds i propostes anteriors que el col·lectiu de professionals ha anat presentant a l'administració de la Generalitat en els darrers deu anys, l'associació professional Conservadors-Restauradors Associats de Catalunya (CRAC) creu que **cal desplegar en primer lloc, sense més dilació, la legislació vigent mitjançant la redacció i aprovació d'un decret específic que reguli les intervencions de conservació-restauració en el patrimoni**, de la mateixa manera que existeix el "Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic" (Decret 78/2002).

Aquest reglament tindrà l'**objectiu de garantir la preservació i l'ús sostenible del patrimoni català, a més de la qualitat tècnica i el rigor científic necessaris en les actuacions de conservació-restauració**. El text **especificarà la formació i les funcions dels professionals especialitzats** que les han de portar a terme: **els conservadors-restauradors**. Així mateix, el decret establirà que **les funcions que corresponen a l'administració pel que fa a la inspecció** de l'estat de conservació dels béns, de les condicions de conservació preventiva i de les intervencions, **seran assumides per personal qualificat i habilitat** pel Departament de Cultura.

En segon lloc, la Generalitat **garantirà que els conservadors-restauradors estiguin explícitament representats als òrgans assessors consultius, organitzadors i planificadors en l'àmbit del patrimoni** com els Consells Territorials de Patrimoni, la Junta de Qualificació, Valoració i Exportació, la Junta de Museus i el Consell Assessor del Centre de Restauració de Béns Mobles de Catalunya, entre d'altres. La incorporació d'experts conservadors-restauradors nomenats per la seva reconeguda competència i d'investigadors d'aquest àmbit **beneficiarà sens dubte les decisions interdisciplinàries i la qualificació científica d'aquests òrgans**.

En tercer lloc, **la Generalitat promourà un sistema d'acreditació dels professionals de la conservació-restauració que permeti habilitar-los i facilitar-los una llicència específica** per actuar en el patrimoni cultural amb totes les garanties per a la preservació dels béns. **Amb l'acreditació, podran exercir en patrimoni protegit, dirigir intervencions i participar en licitacions** públiques i privades.

La difusió per part dels mitjans de comunicació de diversos episodis lamentables relatius a intervencions no-professionals i, de vegades, destructives sobre béns patrimonials ha generat un estat d'opinió que ha precipitat diverses iniciatives, en l'àmbit estatal, encaminades a legislar en matèria de conservació-restauració i a regular l'habilitació dels professionals que han de dirigir i executar els projectes en aquest camp. Els darrers esdeveniments han ocorregut majoritàriament en obres del patrimoni cultural gestionat per l'Església Catòlica i, per aquest motiu, caldrà insistir que el futur desplegament de la Llei en matèria de conservació-restauració també incideixi en aquest tipus de patrimoni.

Tot i que a Catalunya, des de fa anys, els professionals hem fet propostes per tal de regular l'àmbit de la conservació-restauració del patrimoni cultural tangible i dels professionals que han de dur a terme les actuacions, pensem que ara ja és del tot imprescindible que el Govern de la Generalitat actuï amb diligència.

Actualment l'associació CRAC, a petició de la Generalitat, ja està treballant en un esborrany de redacció d'aquest decret específic per a la conservació-restauració, seguint les directrius i estàndards acordats internacionalment per les organitzacions professionals de referència.

“La Llei hauria de dir que el professional qualificat per fer un projecte d'intervenció en conservació-restauració és el conservador-restaurador. Per això la CRAC ha estat pressionant a la Generalitat per tirar endavant un decret específic, com tenen els d'arqueologia. La resposta de la Generalitat ha sigut positiva i ha demanat un esborrany el més aviat possible. I en això s'està treballant.”

“El que es vol amb el decret és, primer que surti la paraula conservador-restaurador en la legislació, això ja seria molt. Que es reconegui la figura del conservador-restaurador i la tipificació de les tasques genèriques que ha de fer un professional. S'intenta incloure el tema de l'homologació i també el tema de la direcció dels projectes de restauració, qui pot dirigir i qui no pot dirigir. Sempre tenint en compte les directrius internacionals d'E.C.C.O i ENCORE que ja estan establertes, seguint al peu de la lletra la definició de conservador-restaurador, les seves competències professionals i també seus els nivells de qualificació.”

Un àmbit de treball que necessita el decret amb urgència són els béns culturals integrats en el patrimoni arquitectònic, i també en els jaciments arqueològics, per tal de regular qui pot dirigir els projectes. És l'àmbit de treball on el conservador-restaurador té més problemes de reconeixement i d'estatus (com ja s'ha comentat en apartats anteriors, en l'àmbit dels museus la situació està millorant, malgrat les dificultats). Hi ha molta feina en aquest camp per als conservadors-restauradors, però com que no està regulat el seu paper i no hi ha prou consciència, sovint es veuen desplaçats per altres professionals: arquitectes i arqueòlegs, que sí estan contemplats en la Llei, o altres professionals que no tenen formació específica en conservació-restauració -un cas que passa sovint en les esglésies.

La tendència està començant a canviar, molt a poc a poc, i es fa urgent formalitzar-ho a través del decret -i sempre en el sentit de **garantir la multidisciplinarietat**, de que el conservador-restaurador treballi conjuntament amb arquitectes i arqueòlegs.

La Llei orgànica d'edificació (LOE), que és pròpia de la construcció i d'àmbit estatal, quan la intervenció és en un parament vertical superior a 6 metres d'alçada, marca que ha d'estar dirigit per un arquitecte. Per tant, **la Llei obliga a la direcció d'un arquitecte, però cal aconseguir que en tots els projectes on hi hagi béns mobles integrats, sigui obligatòria la presència del conservador-restaurador.** Actualment, que aquest hi sigui depèn exclusivament de la sensibilitat de l'arquitecte. A vegades passa que el projecte el fa el conservador-restaurador però després no el signa (com és el cas recent de la façana de la Casa Batlló), un indicador de falta de reconeixement.

“Si tenim un edifici històric i volem donar-li un ús, això implica una sèrie d'intervencions. Com s'ha d'intervenir? S'ha de deixar tot a un arquitecte, la restauració d'un edifici històric? Potser millor que no, perquè un arquitecte vol deixar la seva empremta. Un arquitecte és creador, construeix... mentre que un conservador-restaurador té com a criteri el respecte per l'obra i poder-la mantenir, amb una mínima intervenció i el màxim respecte per la història. Hi ha una incompatibilitat.”

En l'àmbit de l'estat espanyol s'està fent un petit pas en la regulació amb la revisió de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español.

Durant l'any 2019 s'inicia una regulació de la Llei de patrimoni espanyol que pot introduir alguna millora, encara no per al reconeixement de la figura del conservador-restaurador, però sí per definir millor qui té la capacitat de fer projectes de restauració. Aquesta modificació obre una porta al desplegament normatiu posterior.

“S'està movent tot. CRAC va anar a una reunió amb el viceministre de cultura a Madrid amb les altres associacions espanyoles i ens van dir que volen fer una revisió de la Llei de patrimoni del 85 per presentar-la a principis de febrer de 2019 al Congrés. En teoria, el que volen fer és definir qui té la capacitat de fer els projectes de restauració. Sembla que la proposta es que consti que per fer una intervenció de conservació-restauració hi ha d'haver un projecte que l'han de fer personal qualificat o empreses qualificades. Però, segons ens van dir, la figura del conservador-restaurador no hi estarà explícitament reconeguda. Regularan mínimament, de manera similar al que s'ha fet a Portugal. Es va insistir en la necessitat d'incloure al conservador-restaurador, però no ho van garantir. De tota manera, si aquesta nova regulació estatal s'entoma correctament per part de les administracions autonòmiques, hi ha una via per al desplegament de la llei.”

Un cas de sub-sector i especialització regulats: el patrimoni fotogràfic

En l'àmbit del patrimoni fotogràfic, i a partir del Pla Nacional de Fotografia impulsat per la Generalitat, s'ha desenvolupat una **normativa que especifica el perfil tècnic que pot intervenir en fotografia als museus**.

Arrel d'aquesta normativa, l'Escola Superior inicia un màster de conservació-restauració de fotografia per poder cobrir els requeriments d'aquest perfil tècnic, per al qual no existeix encara cap titulació.

Aquest subsector estarà ben ordenat, amb una trajectòria formativa coherent, titulats a nivell de màster, i un equipament especialitzat de suport (el Centre de Conservació i Restauració de la Filmoteca).

És un **exemple de com la normativa porta a l'existència d'una figura professional i a la formació i titulació corresponents**.

4.2. INTEGRACIÓ DE L'OFERTA FORMATIVA I MAPA HOMOGENI DE TITULACIONS I COMPETÈNCIES.

L'**ordenació de la formació** és necessària per **posar els fonaments d'una professió ben estructurada i regulada**. Com ja s'ha explicat en l'apartat 3.2, hi ha molts reptes a abordar en aquest àmbit: la unificació de l'oferta formativa per homogeneitzar les formacions i les competències, i poder regular el punt d'accés a la pràctica professional; la homologació de les titulacions; les especialitzacions que falten per cobrir en l'oferta actual; i l'adequació del nombre de titulats a la realitat del mercat de treball.

En l'àmbit estatal s'està treballant, des de l'associació ACRE, en una proposta de mapa homogeni de titulacions i competències, seguint les directrius internacionals. En l'àmbit català, encara que els problemes són molt similars, encara no hi ha cap estratègia formulada ni consensuada. Temes com la unificació, les especialitzacions o la limitació del nombre de titulats estan sobre la taula però no s'han enfilat encara de forma efectiva. S'espera que el decret específic de la conservació-restauració en el que s'està treballant (explicat en l'apartat anterior, 4.1) també ho inclogui.

Proposta de mapa homogeni de titulacions i competències en l'àmbit estatal.

ACRE, en el document 'Retos en relación a la formación y titulación en CR' (2019) proposa un **camí per redefinir la formació en CR a l'Estat espanyol, amb unificació de competències**, que caldrà pactar i després implementar gradualment en fases amb la participació de tots els agents involucrats. La resposta a aquest repte està estretament vinculat a l'objectiu de la regulació de la professió. En concret es proposa **dissenyar i aconseguir un mapa homogeni de titulacions i competències en tot l'Estat, que abarqui tots els nivells: grau, màster i doctorat, i que es desenvolupi en l'àmbit universitari**. Això inclou:

- Un quadre de competències mínimes pactat i uniforme, d'acord amb els estàndards europeus, la consecució dels quals es pot aconseguir en la fase acadèmica en condicions d'igualtat en tots els centres educatius.
- A partir del punt anterior, un esquema formatiu homogeni a nivell estatal, que pugui servir de marc per a totes les propostes acadèmiques existents o les que es pugin formular en el futur.
- L'esquema acadèmic dissenyat ha de ser complet, abarçant tots els nivells EQF: grau (6), màster (7) i doctorat (8). La idea és que ha de desenvolupar-se en l'àmbit universitari.

A partir d'aquí ACRE diu que reclamarà la **regulació de l'accés al mercat de treball d'acord amb aquest mapa homogeni de titulacions i competències**. Potser per aconseguir-ho caldrà determinar la CR com una professió regulada, el que ja els sembla bé.

Per assolir aquesta homogenització, l'estratègia és la negociació per arribar al consens.

La proposta ACRE aborda l'intent d'ordenació amb la totalitat dels agents involucrats, en dues fases:

FASE 1. PROPOSITIVA (explicada en l'article 'Retos en relación a la formación y titulación en CR')

1. Pactar un llistat de competències per a 2 nivells acadèmics: grau i postgrau.
2. Estudiar les propostes formatives a Europa.
3. Proposar un **esquema de la formació en CR homogènia a l'Estat**, a partir de les competències pactades, de l'experiència europea i de les recomanacions de les entitats de referència (ECCO i ENCoRE), que assenyalen com a punt d'accés a la professió el nivell de màster (7 EQF, 300 ECTS). **Amb dues alternatives:**
 - A. **grau + master (3+2)** amb l'especialització al màster, i competències professionals diferents, que noés es completen a nivell master)
 - B. **Formació única de 5 anys**, amb especialització (parcial o total) des del primer curs.
4. Amb l'esquema bàsic i de competències pactats, abordar l'elaboració d'un **esborrany de Pla d'Estudis**, o com a mínim una distribució de ECTS per àrees de coneixement. I paral·lelament, la proposició d'especialitats al nivell de màster.

FASE 2. NEGOCIADORA.

1. A partir del document, iniciar un debat públic (haurà d'incloure totes les associacions professionals) sobre la proposta.
2. Traslladar el debat a les entitats de formació (incloent ENCoRE), perquè suggereixin millores.
3. Aconseguir un **document de consens general**.
4. A partir d'aquí **implementar un pla de renovació de la formació en CR**, en negociació amb les autoritats educatives i universitàries, amb un calendari.

No s'ha assolit encara un consens, perquè en alguns apartats no hi està tothom d'acord ni contempla algunes possibilitats que caldria contemplar.

Opcions d'esquema formatiu: titulació única amb 5 anys d'estudi, o combinació de 3 anys de grau + 2 de màster.

ENCoRE i E.C.C.O. proposen l'accés a la professió en el nivell 7 EQF o màster, després de 5 anys (300 ECTS) de formació universitària específica en CR. Aquesta proposta ha sigut assumida per tots els firmants de la Declaració de Nájera el 2015, inclosos els representants de la CRAC i les entitats formatives catalanes.

A partir d'aquí, la discussió és més complexa, ja que cal debatre si es crea una titulació única de 5 anys com a punt únic a la professió, com és el cas d'Austria, Polònia o França, o un esquema 3+2 amb un grau generalista i un màster especialitzant. Cada proposta té avantatges i inconvenients.

ACRE diu que desestima l'opció 4 generalista + 1 especialitzant perquè es considera insuficient per a l'especialització. A Catalunya, tanmateix, sí que es contempla la possibilitat d'una opció 4+1 on els primers quatre anys no siguin generalistes, una opció que no està inclosa en la proposta d'ACRE.

Opció A. Combinació 3 anys grau + 2 anys màster

Pros: Permet la creació de dos nivells de competència professional i això respondria a algunes realitats del mercat de treball. Facilita la transició a les entitats formatives a la nova proposta (perquè les ratios podrien variar en el màster i l'esquema generalista és el més comú a l'Estat. També facilita la homologació de les antigues titulacions (diplomat a grau, llicenciat a master).

Contres: En termes de regulació, tenir dos nivells genera problemes i permeabilitat entre responsabilitats.

Opció B. Titulació única 5 anys.

Pros: Milloraria la qualitat formativa i permet una regulació més simple (professió regulada amb titulació única, inclús regulada) i evita el xoc entre diferents nivells professionals.

Contres: Provocaria problemes d'adaptació als centres formatius, per les baixes ratios que demana aquest tipus formatiu. Dificulta la tasca d'homologació de les titulacions antigues (algunes persones poden quedar fora del mercat de treball temporalment sinó es fa un procés d'homologació ràpid).

ACRE ha traslladat les opcions als seus socis, amb una resposta és molt diversa, el que mostra la dificultat de la selecció. Després de la consulta, tanmateix, afirma que **aposta per l'opció d'una carrera única de 5 anys en la que s'estudi des de l'inici una especialització patrimonial**. Es una proposta complexa, ambiciosa i que suposa un esforç important als centres formatius, de gran dificultat d'implantació en l'estructura rígida del sistema espanyol, però **considera que és el primer pas imprescindible d'una adequada regulació de la professió**.

A Catalunya no s'ha participat en aquesta consulta, i per tant l'associació CRAC no s'ha posicionat respecte quin ha de ser l'esquema. **En l'àmbit català**, hi ha acord en seguir les directives europees de que les titulacions arribin al nivell de màster, però el debat sobre l'esquema encara no s'ha fet. En tot cas, a Catalunya caldrà una adaptació per arribar als 5 anys que habilitarien per poder dirigir un projecte d'intervenció, ja que actualment les titulacions només en cobreixen 4.

“Les titulacions actuals a Catalunya estan a nivell de grau, que ECCO i ENCORE consideren que no és suficient per exercir la professió. Consideren que cal un nivell de màster de cinc anys. Hi ha països que ja ho tenen, com Itàlia, on ja surten amb un nivell qualificat per intervenir segons les directrius internacionals. A Catalunya els titulats surten amb un nivell de quatre anys, i per tant els falta un any de màster per arribar als estàndards europeus. Segons les directives internacionals, els cinc anys atorguen un nivell superior per a poder dirigir treballs. Es tipifica quina formació i experiència ha de tenir un director, per un projecte, que a més inclou doctorats o experiència professional. Caldren 4 anys+1, o directament 5, o 3+2, i tants anys d'experiència que equivalen al nivell 7 que habilita al món professional per dirigir un projecte de conservació-restauració.”

A Catalunya també caldrà abordar l'homologació de titulacions, de titulacions antigues ja exhaurides i de les persones amb una experiència que s'ha de reconèixer com a equivalent.

“A Catalunya caldria intentar que el nivell de cinc anys de docència fos ja estandarditzat, i això voldria dir que els màsters, tant de les escoles com de la universitat, haurien de ser millors i hauria d'haver-hi més oferta. S'hauria de tendir a que els alumnes acabessin sempre fent un màster. Això es pot aconseguir de dues maneres:

- 1) Es pot conscienciar als alumnes i donar-los moltes ofertes formatives a nivell de màster. No és gaire viable perquè els recursos docents tant a l'Escola com a la Facultat són limitats per oferir gaires màsters, i a més no hi hauria prous alumnes per cobrirlos.*
- 2) Que a nivell normatiu es digui que s'han de fer els cinc anys obligatoris. Aleshores els titulats que vulguin dirigir projectes poden allargar la formació més els anys d'experiència que es decideixin, que normalment son tres. Aquesta seria la via més senzilla. Les administracions només cal que ho tipifiquin, i aleshores Facultat i Escola tindrien l'obligació de reconduir-ho.”*

“Si s'aconsegueix una normativa a nivell català estariem molt contents. No està clar a quin nivell arribarà l'administració a aprofundir en la normativa, però coma mínim n'hi haurà una per començar a desenvolupar.”

Fer un estudi de necessitats del mercat laboral, per ajustar el nombre de titulats que surten cada any i les especialitats a la realitat del mercat laboral.

Com s'ha argumentat en l'apartat 3.2. hi ha consciència de la necessitat d'actuar sobre el repte de baixar el nombre de titulats per any i d'oferir especialitats no cobertes de les quals hi ha demanda, però encara no s'han formulat propostes concretes per fer-ho efectiu. El desajust és molt gran i resoldre'l ha de ser una prioritat. Per una banda hi ha un excés de titulats cada any per les necessitats de feina que hi ha al mercat, i per l'altra hi ha un dèficit d'especialitats de les que sí que hi ha demanda i oportunitats de futur.

Les persones entrevistades reconeixen que el primer que caldria fer, a Catalunya, és un estudi de les necessitats del mercat laboral, per, entre d'altres coses, conèixer quants professionals es necessiten, i quines especialitats es necessiten, i a partir d'aquí adaptar l'oferta de formació a aquestes necessitats. Per altra banda és clar que, a més a més, la integració d'institucions formatives (Facultat i Escola) permetrien ajustar-ho amb més facilitat.

“Totes les professions el que fan, abans d'oferir formació, és adaptar l'oferta de formació a les necessitats. Que siguin reals, que quan surtin ja puguin tenir feina. Això és el que s'hauria de fer.”

“L'especialització hauria de ser a la carta, depenent de les necessitats. Avaluant necessitats i fent formació durant certs anys, per cobrir-les. Fer cursos d'especialització periòdicament, de tèxtil, orfebreria, vitrall... de molts materials i moltes especialitats caldria fer programes.”

En l'àmbit de l'Estat, ACRE proposa abordar el debat de les ratios i el nombre potencial de titulats en tots els nivells de la seva estratègia cap a la homogenització.

Possibilitat d'integració dels estudis universitaris i els d'escola superior, preferentment en l'àmbit universitari. Però en quin àmbit: l'universitari artístic o el científic-tecnològic?

A Catalunya, fa uns 12 anys, es va fer un intent d'integració. Des de la Facultat de Belles Arts es va fer una oferta per incorporar l'Escola Superior dins el sistema universitari, a la UB, però no es va arribar a un acord, l'Escola va dir que no. En aquell moment l'Escola no tenia l'equiparació del seu títol superior al títol de grau universitari, però com que el va aconseguir potser la integració no semblava tant necessària.

Ara, en el context del debat sobre la unificació del sistema formatiu que s'està produint a nivell estatal, i aprofitant que a la Facultat s'està preparant un nou pla d'estudis de conservació-restauració, s'està **obrint una nova oportunitat de plantejar la integració**.

“Aquest intent va costar uns esforços, no sé si ara la universitat de Barcelona estaria disposada... Però ara hi ha una situació esperançadora. A vegades cadascú s'enfoca en els propis propis problemes i no es veu la situació global. (...) Amb la renovació del pla d'estudis de Conservació-Restauroació a la Facultat, que s'està treballant, encara un estadi molt preliminar i cal veure sobre quines bases podem treballar, és a dir, com són les normes que ens regulen, ens pauten i com han de ser els graus... i ACRE també treballa sobre això. Realment potser sí que seria la ocasió.”

Tanmateix, **si bé la integració en l'àmbit universitari és acceptada per totes les persones consultades en l'estudi, hi ha discrepància sobre quina universitat oferiria el marc millor per al futur de la professió**. Una opció alternativa a la Universitat de Barcelona-Facultat de Belles Arts és la Universitat Politècnica, perquè aportaria el recolzament tecnològic necessari per posar al dia una professió que tendeix cap a la científicació, seguint el model valencià.

“Si abordem la integració hauríem d'intentar arribar a la màxima qualitat i no perdre qualitat docent, sinó millor ens quedem com estem. Els estudis universitaris me'ls imagino en una universitat politècnica. Uns estudis de grau amb possibilitat de màster. Els nostres estudis que ara, per una banda estan a Belles Arts i per l'altra estan a les Escoles Superiors incloses en arts plàstiques, no considero que responguin a aquest model. Nosaltres anem cap a la científicació, anem cada vegada més a ser més científics, més tècnics, menys artistes. La part artística, històrica, és imprescindible i necessària, per comprendre els objectes que estem tractant, però la part tecnologia és importantíssima. I més pel futur de la professió. Jo si pogués fer la carta als reis voldria una universitat politècnica amb una única titulació, com tenen a València. (...) Una universitat politècnica et permet tenir un recolzament tècnic i tecnològic molt més avançat que qualsevol altre entorn. En realitat no és impossible, és una qüestió de prioritats, una qüestió política. Hi ha moltes coses en joc darrere, ningú vol cedir en aquest aspecte i per tant és complex, però ho tinc claríssim. Seria la millor solució per tirar la professió endavant.”

4.3. INICIATIVES PER REGULAR EL PUNT D'ACCÉS A LA PROFESSIONIÓ.

La situació descrita anteriorment en l'àmbit formatiu i en la legislació fa que el col·lectiu de conservadors-restauradors en actiu sigui molt divers. Inclou persones amb titulacions diferents i persones que estan realitzant intervencions sense tenir els coneixements necessaris. La heterogeneïtat i falta de claredat té efectes negatius tant per la qualitat de la pràctica de la conservació-restauració com per la igualtat d'oportunitats dels professionals davant les possibilitats de treball.

Pel que fa a la qualitat, com que no s'ha regulat l'accés a la pràctica professional a partir d'un títol formatiu especialitzat, no hi ha cap garantia de que les intervencions de conservació-restauració sobre el patrimoni cultural es facin amb els plantejaments i nivells d'exigència que demanen els estàndards professionals actuals. La falta d'aquestes garanties posa el patrimoni cultural en risc, i de fet, les pràctiques equivocades són més freqüents del que s'esperaria.

Pel que fa a la igualtat d'oportunitats, ja s'ha comentat anteriorment que el sistema per accedir a les oportunitats de treball no és sempre transparent i meritocràtic (és a dir que requereixi unes competències i garanteixi la igualtat d'oportunitats a tothom que les reuneixi). En la contractació dels autònoms prevalen les formes arbitràries de contractació (a col·laboradors ja coneguts), i en les empreses preval el criteri del preu (per reduir costos).

Per resoldre aquesta situació des del sector es plantegen dues solucions:

- 1) l'**homologació de les titulacions**, un objectiu que es veu essencial tant en l'àmbit espanyol com català, i que forma part del procés d'unificació i millora de l'oferta formativa explicat en l'apartat anterior (n'és el pas final).
- 2) la **creació d'un registre de professionals**, per habilitar els conservadors-restauradors, una proposta formulada en l'àmbit català que es podria realitzar a més curt termini mentre no s'assoleixi l'homologació.

1. Homologació de titulacions (a nivell màster), com a punt d'accés a la professió.

Quan s'aconsegueixi l'**homogenització de titulacions i competències**, i la **regulació d'un nivell formatiu com a punt d'accés a la professió** (grau o màster, idealment aquest últim d'acord amb les directrius europees, d'ENCoRE i E.C.C.O.), aleshores caldrà **determinar els procediments d'homologació dels professionals titulats al nivell acadèmic pactat per accedir a la professió**, sigui en grau o màster. L'homologació es veu com un pas imprescindible en el camí cap a la regulació professional.

Com tot el que fa referència a la formació, la necessitat d'homologació afecta tot el col·lectiu de conservadors-restauradors de l'àmbit espanyol, i per tant s'han d'unir esforços amb l'ACRE i altres associacions professionals. El document "Retos en relación a la formación y titulación en CR", (2019)

té previst promoure una **estratègia d'homologació per a les diverses titulacions (diplomatures i llicenciatures) a les denominacions Bolonya**, de manera que qualsevol professional que tingui aquestes pugui aconseguir el punt d'accés a la professió regulada.

Aquesta ambició ja està parcialment aconseguida per les llicenciatures en Belles Arts que han aconseguit el reconeixement a nivell de màster, però a nivell laboral no se'ls està reconeixent l'especialització en conservació-restauració, el que demana una necessitat regulatòria específica. Per als diplomats el Ministerio encara no ha implementat el procediment per al reconeixement a nivell de grau. Per tant, primer de tot, segons ACRE, **cal un procediment per a que s'homologui a "grau en CR" als llicenciats en Belles Arts que van fer l'especialització en CR, i també l'homologació a grau de les diplomatures.**

Però la tasca essencial, segons el document, ha de ser **l'homologació/habilitació de les titulacions a nivell de màster i a les competències assignades a aquest nivell.** Això podria estar vinculat a: (1) una legislació específica de regulació professional (a nivell autonòmic o estatal), com s'ha fet a Itàlia, o (2) també es pot abordar des d'una normativa específica impulsada des de les administracions educatives. Una tercera opció, que no es descarta, seria (3) mitjançant la creació d'un Col·legi Professional, que podria dirigir el procés habilitador prèvia autorització ministerial.

En l'àmbit català, s'intenta incloure aquesta homologació (per integrar a tots els professionals amb molts anys d'experiència que no tenen titulació o tenen diplomatures, o titulacions exhaurides com la de la Diputació de Barcelona) en el decret que impulsa la CRAC i que ha de legislar la Generalitat.

L'experiència d'altres països, debatuda fa poc en unes jornades organitzades per la CRAC (*La regulació de la professió de conservador-restaurador a Europa, 2018*), mostra que no és una via fàcil i que el procés és llarg i complicat, com és el cas d'Itàlia.

"A Itàlia fa pocs mesos han acabat de donar per tancat el sistema d'acreditacions, que ha comportat tres o quatre anys de feina i és un sistema complicat. Fan una homologació de titulacions. Han acabat les homologacions i el resultat ha sigut que no tenen una llista única de professionals sinó que tenen varies llistes, amb la qual cosa tornen a tenir un problema."

2. Proposta d'un sistema d'acreditació professional per als conservadors-restauradors de Catalunya: el Registre de professionals.

L'associació CRAC ha formulat i presentat a la Direcció General de Patrimoni Cultural, en diverses ocasions, des de l'any 2009 i més recentment durant el procés del Pla de Museus de Catalunya, una proposta d'instaurar un sistema d'acreditació professional per habilitar els conservadors-restauradors catalans, com a solució intermèdia abans no es pugui assolir l'homologació.

Es tracta d'una proposta que dona resposta a la necessitat de poder garantir, objectivament, la qualitat del treball dels conservadors-restauradors, mitjançant un sistema per avaluar les capacitats, coneixements, responsabilitats i deures dels conservadors-restauradors a Catalunya. La seva

inscripció al Registre **habilitaria als professionals interessats en treballar en béns culturals protegits (Bens Culturals d'Interès Nacional o béns inclosos en el Catàleg del Patrimoni Cultural Català) o per a l'administració**, i serviria com a reconeixement professional. Existeix en altres països, i són referents els sistemes implantats al Regne Unit, els Països Baixos, a Estònia i a Irlanda. En concret, el **Registre ICON (UK and Ireland)** és un molt bon model a seguir.

Aquesta mesura contribuiria molt directament, per tant, a crear una **professió estructurada**, en la que les habilitats, coneixements i competències dels professionals estan clarament definides.

Combatiria el problema de l'arbitrarietat en la contractació de professionals autònoms o empreses per part de l'administració, evitant que els concursos se segueixin centrant en cercles tancats de professionals. També **evitaria l'intrusisme i seria exemple de transparència i igualtat**. Per altra banda, i no menys important, **aportaria garanties que la conservació del patrimoni es faci de la manera correcta per professionals capaços d'efectuar un treball de qualitat**. Tant les administracions públiques com els museus o els clients privats, i tots els que custodien el patrimoni, disposarien d'una informació objectiva i contrastada sobre els professionals.

Al inscriure's al registre els professionals defineixen tant el seu àmbit d'actuació com el seu nivell de competència professional. El nivell d'acreditació es definiria al corresponent al nivell formatiu 7 del Marc Europeu de Qualificacions (nivell de màster), tal com recomana E.C.C.O. Els professionals acreditats constarien en un Registre Oficial de conservadors-restauradors que treballen a Catalunya, **consultable i actualitzable a internet**.

“Per acabar amb la falta de transparència als concursos, una de les propostes de millora és l'existència d'un Registre de professionals de la conservació-restauració, en el que, per formar-ne part, hi ha d'haver-hi una selecció prèvia. Mentre no hi hagi una sistema formatiu d'especialització similar al MIR dels metges, que avaluï qui pot treballar pel patrimoni amb garanties, la idea és crear un Registre amb tota la gent que ja té experiència, formació, publicacions...els requeriments que consideri una comissió d'especialistes reconeguts, un tribunal representatiu. Així les institucions públiques poden triar entre els professionals acreditats.”

“El Registre permetria fer menys diferències entre les formacions. Al final el que interessa és un bon professional, hagi estudiat aquí o allà, o a Europa. A gent formada fora potser no els homologuen. (...) No tothom veia bé la proposta, perquè exigeix més que la formació i l'experiència, que tampoc no és una garantia suficient. I a més es pot arribar a habilitar professionals, com un enginyer o un químic, que pot acabar sent conservador-restaurador si té els coneixements adequats. No tothom té perquè seguir el mateix recorregut curricular.”

La proposta de la CRAC detalla el mètode per desenvolupar-lo i gestionar-lo. En concret: (1) les funcions i composició de la comissió d'acreditació (formada per experts, amb representats de la Universitat i de l'ESCRBCC, de professionals de museus públics i del CRBMC), (2) el procés d'acreditació recomanat (un cada dos anys), i (3) els criteris de selecció recomanats (els àmbits d'activitats, les especialitats i els criteris de selecció de la comissió).

4.4. APLICACIÓ DE BONES PRÀCTIQUES EN LA CONTRACTACIÓ EXTERNA.

Com s'ha comentat en els apartats 2.5 i 3.3, la **tendència actual de contractació externa de les institucions és de contractar empreses en comptes de professionals**. Aquesta situació, que afecta també a altres perfils professionals, és molt **contrària a l'esperit dels conservadors-restauradors, que són professionals liberals**. Poden formar empreses, però no tenen vocació empresarial en la major part.

Cada cop passa més que s'adjudica el manteniment d'una col·lecció d'un museu a una empresa de serveis. Aquesta no és una bona pràctica per al sector, ja que exclou la major part dels conservadors-restauradors, que són autònoms, o a les microempreses que no facturen el suficient per complir els requeriments que posa l'administració. Acaben guanyant els concursos empreses de serveis no especialitzades que després subcontracten a professionals a un preu molt baix i precaritzen el sector. **Cal abordar amb urgència el repte de tractar els concursos d'una manera que els professionals experts puguin optar als contractes i treballar amb unes bones condicions laborals**.

Un altre problema comentat anteriorment, i que cal abordar, és la **discrecionalitat en la contractació externa de col·laboradors autònoms** per part d'algunes institucions, fet que perjudica el conjunt d'aquests professionals perquè no es garanteix la igualtat d'oportunitats.

Ambdues situacions demanen pensar i aplicar bones pràctiques en les contractacions externes: la primera en l'**aplicació de la Llei de contractes del sector públic en els concursos** d'obres i de manteniment de col·leccions, i la segona implantant un **sistema de convocatòries obertes i públiques per als contractes menors**, actualment inexistent.

Demandes del col·lectiu, en l'àmbit espanyol, per adoptar bones pràctiques en l'aplicació de la Llei de contractes del sector públic.

Aquesta situació té molt a veure amb la llei estatal de contractes del sector públic i per tant afecta al col·lectiu professional de tot l'Estat. En aquest sentit **el col·lectiu professional ha demanat repetidament un canvi**, fins i tot una campanya com la que es va presentar a change.org el 2015 (vegeu apartat 2.5, pàgina 30).

El Manifest "Per una professió necessària" sigant per una gran representació del sector el setembre de 2018, urgeix:

“S’hauran d’evitar les adjudicacions per baixada de pressupost en els concursos d’obres, atès que condemnen al sector a la indigència, i converteixen al col·lectiu en professionals desplaçats i sense recursos que treballen en condicions precàries. Amb freqüència abandonen la professió, i es perd el benefici de la seva experiència”.

“Que s’adapti o interpreti adequadament la Llei de Contractes del Sector Públic, d’acord amb l’excel·lència i especificitat que requereixen aquest tipus d’intervencions. És necessari que les meses de contractació comptin amb professionals amb la qualificació apropiada, que redactin els plecs i valorin els projectes, evitant d’aquesta manera que la conservació-restauració del nostre patrimoni es regeixi per criteris exclusivament econòmics, de capacitat tècnica i de solvència econòmica, els quals premien a les grans empreses i castiguen a les PYMES que es dediquen a la Conservació-Restaureació del Patrimoni Cultural. És necessari que es permeti la lliure competència en igualtat de condicions, per tal d’assegurar la protecció del nostre Patrimoni Cultural i el seu llegat a les generacions futures.”

La creació d’un sistema de convocatòries obertes i públiques per a la contractació externa a Catalunya, acompanyat de la creació de places estables a les institucions públiques.

L’associació CRAC demana un conjunt de mesures i canvis per a la millora de la contractació externa a Catalunya, que va presentar per escrit durant el procés d’elaboració del Pla de Museus de Catalunya (2017).

Entre aquestes mesures, i en primer lloc, n’hi ha una que no és de contractació externa sinó d’ampliació dels equips estables, perquè es veu com una condició necessària perquè la contractació externa es pugui desenvolupar correctament. Una adequada contractació externa demana, doncs, en primer lloc, l’existència de responsables amb el mateix perfil professional, sigui en els equips interns o en serveis públics de suport. Quan hi ha un professional-restaurador responsable, aquest es preocupa de que els contractes es facin amb un alt nivell d’exigència. Quan no hi és, no hi ha ningú al front que posi els requeriments ni tingui prou autoritat per defensar-los, i aleshores passen per davant els criteris administratius.

La proposta de la CRAC:

- ✓ Demana la **creació de places de conservador-restaurador** en els museus mitjans, que el perfil del conservador-restaurador formi part de l’equip dels Serveis d’Atenció als Museus (SAM) que presten serveis a cadascuna de les xarxes territorials de museus, i que es creï la figura del conservador-restaurador territorial i municipal en funció de les necessitats territorials. També va demanar que s’amplii la plantilla de tècnics del CRBMC i es consolidi la plantilla dels museus nacionals.

- ✓ Demana que s'estableixi un **sistema de convocatòries obertes i públiques per a la contractació dels conservadors-restauradors externs, seguint un codi de bones pràctiques**.
- ✓ Situa el tema de les contractacions dins una **necessitat de canvi més àmplia i més de fons** en els processos de selecció del personal, fomentar la mobilitat dels professionals i la formació permanent. tots ells factors que busquen un **desenvolupament professional amb igualtat d'oportunitats** per a tot el col·lectiu.
- ✓ Reclama **que l'administració augmenti les garanties en els concursos i processos de selecció de personal dels museus públics i deixi d'afavorir les dinàmiques de discrecionalitat política i clientelisme en el reclutament del personal**.
- ✓ Insisteix en la voluntat de tenir un **sistema d'adjudicació de les feines externes de conservació-restauració des de l'administració, a través de concursos públics i amb preus dignes**.
- ✓ En les **comissions d'adjudicació hi ha d'haver membres experts independents**, i s'han d'aplicar criteris objectius, una premissa imprescindible per a garantir la supervivència del sector privat de professionals i empreses.
- ✓ També demana d'**afavorir la mobilitat dels professionals** en tot el territori, facilitar intercanvis amb institucions de l'estranger, i fomentar la formació permanent.

4.5. VISIBILITZACIÓ PER CONSCIENCIAR DE LA IMPORTÀNCIA DE LA CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ.

En paral·lel a tots els esforços que estan en marxa o s'han d'emprendre per resoldre la problemàtica i els reptes descrits en els capítols 2 i 3, és essencial emprendre accions per visibilitzar la conservació del patrimoni i la tasca del conservador-restaurador per a que la societat els conegui.

Cal **conscienciar** de com de necessària és la conservació del patrimoni, i de la tasca del conservador-restaurador per dur-la a terme de la millor forma possible, a tota la **societat**, però molt especialment cal **i incidir en els polítics i altres agents amb influència (sobretot els vinculats a Museus, a l'arquitectura i construcció, i l'arqueologia) en la presa de decisions, materialització dels projectes i el finançament de la conservació.**

El finançament de la conservació del patrimoni és actualment molt baix, molt inferior al d'altres països europeus i cal assolir una bona consciència per augmentar-lo. D'aquest depèn que hi hagi més places per als conservadors-restauradors i més pressupost per a intervencions. Entre les persones consultades hi ha la idea que des de la Direcció General s'ha prioritzat fins ara la difusió en detriment de la conservació, però cal conscienciar que conservació i difusió van de la mà, i que es necessiten l'una a l'altra.

“La necessitat de conservadors-restauradors va lligada la inversió que fa el país en conservació del patrimoni. Si el país no inverteix... penseu que en patrimoni públic hi ha d'haver inversió. Per llei el país està obligat. Ara bé, que passa, que som pocs, que hem tingut poca veu, que vam tenir un moment, al començament de la Generalitat que hi va haver poca visió, direcció i planificació de la nostra professió. El moment en que podíem dotar de més professionals, l'època de vaques grasses, en que econòmicament teníem més possibilitats, ens vam quedar a mitges, no es va fer prou. En aquell moment vam perdre l'oportunitat d'uns mínims. Per exemple dotar de més professionals les especialitats, crear-ne de noves o ampliar el laboratori científic del Centre de Restauració. L'espai del laboratori té capacitat per 6 científics i només n'hi ha 1.”

“El que està clar és el tema de la inversió econòmica. Fins que no hi hagi una consciència no arribarà. Una de les tasques que tenim és conscienciar als que tenen càrrecs... Igual com es va fer en els Premis Gaudí amb la gran petició de pressupost per a la cultura.”

És important explicar casos d'impacte positiu derivats de la feina de conservació-restauració, perquè creixi la consciència del valor que aquesta aporta, i també explicar casos negatius de quan aquesta falta, per augmentar la comprensió dels riscos que comporta la seva absència.

Un cas positiu: “Un exemple de la repercussió que tenim amb el patrimoni és el cas de Boí Taüll. Durant la crisi va patir molt. Els treballadors van entrar en un ERE i van decidir fer torns, per repartir-se la feina. Un dels motors que va permetre superar-ho va ser la realització del mapping. Una intervenció del Departament de Cultura en la que va col·laborar molta gent, amb una participació important del Centre de Restauració. La idea de la projecció... tot parteix d'una idea inicial de treure una reproducció de les pintures i es van anar engrescant els equips de la Direcció General, de difusió.... Ha rebut premis internacionals, i ara hi ha cues per veure-ho.”

Un cas negatiu: “A la Pedrera tenim una façana de Gaudí que fa 20 anys que es va netejar, i ara s’ha tornat a netejar, en contra del criteri del Centre de Restauració, que va defensar que no calia netejar d’aquesta manera amb micro-abrasió, perquè l’única cosa que es fa és treure la pell superficial de la pedra, i tenint en compte que està en un entorn contaminat com el Passeig de Gràcia, tornarà a estar negre d’aquí 10 anys. I no es pot anar rebaixant cada vegada, perquè ens quedarem sense.”

Una estratègia d’accions a diferents nivells i que acompanyi tota la resta de propostes.

La visibilització és una prioritat del col·lectiu professional a tot arreu, i existexen algunes estratègies i iniciatives europees i espanyoles a les que l’associació CRAC s’afegeix i les trasllada a l’àmbit català, com són la Setmana de la Conservació-Restauroció, amb la iniciativa de laboratoris oberts, o campanyes a les xarxes socials. No hi ha encara, però, una estratègia específica d’àmbit català.

Hi ha consciència que **una tasca en pro del reconeixement social, de visibilització de la professió i del patrimoni ha d’acompanyar totes les altres mesures que s’emprenguin per resoldre la problemàtica del sector.**

L’associació ACRE (2018) es proposa una estratègia de visibilització d’abast estatal per assolir els objectius següents:

- Que qualsevol campanya o acció garanteixi **la participació de tota la professió, cadascú des de la seva escala i amb els seus objectius complementaris.**
- Cada acció podrà **sumar actors específics (per exemple, altres professions vinculades al Patrimoni Cultural) que cooperin** per aconseguir el màxim impacte.
- Que es accions busquin sempre **arribar als mitjans de comunicació i als poders públics.**
- Planificar una **campanya permanent de denúncia sobre els atacs al patrimoni cultural.**
- Planificar una altra **campanya permanent per visibilitzar la capacitat i bones pràctiques del professional** de la conservació-restauroció.
- Entre altres suggeriments, i com a mínim, s’haurà d’incloure **correspondència i entrevistes permanents amb els agents polítics i socials** involucrats en la protecció del Patrimoni Cultural.
- Consolidar la celebració d’unes **jornades de visibilització de la professió** (Dia de la Conservació-Restauroció, etc.) que actuïn en paral·lel com a mitjà de consolidació de la consciència de grup.
- Entre altres accions, resulta imprescindible la **introducció de conceptes sobre al Patrimoni Cultural en l’ensenyament reglat.**

Es proposa abordar-la **treballant amb diferents grups d'interès**. Els principals grups que l'associació ACRE identifica i amb els que cal establir una relació o implicar són:

- **La professió**. Dins la qual es poden diferenciar diferents grups: les associacions professionals (de tot l'Estat), els centres formatius (escoles superiors i universitats), els organismes europeus (ECCO i ENCoRE).
- Els **assessors** que acompanyen el procés.
- Les **administracions i els responsables polítics**, de nivell estatal i autònic: principalment d'Ensenyament, de Cultura, el govern i el legislatiu.
- La **societat**, i molt especialment les **entitats de defensa del patrimoni**.
- La premsa i la resta de **mitjans de comunicació**.

També es considera fonamental **coordinar internacionalment** l'estratègia de visibilització. Tant per **coordinar les accions** com per **participar en espais de negociació de polítiques europees** on es prendran decisions que condicionaran el procés de regulació de la professió.

CONCLUSIONS

La Conservació-Restauroació: una professió de futur?

L'anàlisi de la literatura i les opinions recollides aporten una gran diversitat de perspectives i mostren una realitat que és altament complexa. La situació de partida no és afalagadora, perquè les mancances identificades són moltes i alguns molt greus, i les dificultats i entrebancs del context encara ho compliquen més. Però també s'ha identificat un potencial molt gran.

La tendència és positiva en alguns àmbits, com els museus, on cada cop hi ha més consciència, i on, com és palès, la necessitat de feina hi és, però cal trobar les fórmules per materialitzar-la. El Pla de Museus de Catalunya també ha iniciat un context favorable per al reconeixement i enfortiment del sector que caldrà aprofitar.

En d'altres àmbits, però, hi ha molt per fer, com és el cas del patrimoni arquitectònic amb béns mobles integrats, on els arquitectes i les constructores dominen i el treball interdisciplinari encara és l'excepció. L'absència de la figura del conservador-restaurador en la legislació, i també en les meses de contractació i els òrgans consultius ha portat a una situació injusta que no es pot perpetuar.

El procés d'elaboració d'un decret específic de la conservació-restauroació actualment en marxa, impulsat per l'associació CRAC i que ha trobat una bona resposta per part de la Direcció General de Patrimoni Cultural, ha de posar les bases per regular i començar a resoldre aquestes i moltes altres qüestions. Aquest és un pas crucial que obre un camí esperançador.

La regulació de l'activitat professional i del punt d'accés a la professió a partir d'una titulació és el repte més important que afronta el col·lectiu, i constitueix la pedra angular de l'estratègia de les associacions professionals per millorar la situació de la conservació-restauroació -a partir de la legislació, i de la millora i homogenització de la formació d'acord amb les directrius internacionals-.

Pel que fa al mercat de treball s'identifiquen oportunitats d'obrir camps diferents als tradicionals, essent el més destacable i esperançador el de la conservació preventiva, però també el treball associat als elements i a la decoració arquitectònica, ara sempre en mans de constructores, que s'han d'explotar i canalitzar. Caldrà treballar per posar les condicions adequades per fer-los realitat, en la legislació, la formació i els processos de contractació d'equips, d'autònoms i d'empreses.

El sector, en tant que està compost majoritàriament d'autònoms i microempreses que treballen pel sector públic, és molt vulnerable a les condicions adverses de l'actual context de contractació pública imposat durant aquests anys de crisi. Si, com a sector jove i emergent que és, ja es trobava abans en una posició fràgil, ara s'ha afeblit encara més i la situació és certament preocupant.

En aquest sentit, es pot dir que el sector està en una disjuntiva, en una cruïlla que pot fer canviar la direcció i passar d'un sector basat en un model de professionals (autònoms i empreses especialitzades) a un model dominat per empreses que proveeixen serveis externalitzats diversos, un dels quals és la conservació-restauroació.

Si es vol evitar que una bona part dels conservadors-restauroadors acabin treballant per empreses que no són del sector i no tenen el mateix esperit i aspiració d'excel·lència, caldrà esforçar-se per implantar bones pràctiques en les contractacions externes, per dotar de places els equips interns, i

per estimular l'emprenedoria perquè es creïn empreses especialitzades que siguin prou sòlides i competitives per oferir una alternativa viable.

En conjunt, cal reforçar la situació del sector, i això demana treballar en molts fronts, i demana també un col·lectiu professional que estigui ben cohesionat i implicat per reivindicar la importància del seu paper i la seva expertesa per a la conservació del patrimoni, que empenyi conjuntament cap a la consecució dels canvis que són necessaris, que són molts.

L'associació professional de referència, la CRAC, és proactiva i propositiva, però ha d'aglutinar més professionals i buscar també la complicitat d'altres professions relacionades. Cal defensar, entre tots, la causa comuna de salvaguarda i conservació del patrimoni, i exigir més recursos i més inversió, visibilitzant-la per conscienciar a la societat, i sobretot als polítics que prenen decisions.

“Els conservadors – restauradors jo crec que és una professió que encara no ha explotat, encara no ha florit. Esta com en un capoll. Ha de sortir. Sortir vol dir fer un canvi de mentalitat i obrir-se al món.” deia una de les persones entrevistades. La professió malda per trobar el seu lloc, i si bé s'ha de defensar, també ha d'obrir la mirada.

Quin és el proper pas a fer, per elaborar una estratègia que abordi aquesta problemàtica complexa?

Com ja s'ha dit, les polítiques de museus i patrimoni ofereixen un nou context d'oportunitat a partir del document estratègic Museus 2030. Pla de Museus de Catalunya, impulsat per la Direcció General de Patrimoni (document que estableix una visió per als museus catalans en l'horitzó 2030 i ordena les polítiques i iniciatives entre 2018 i 2021).

Inclou un objectiu estratègic de Millorar la conservació i la gestió de les col·leccions i promoure'n el desenvolupament i la dinamització perquè serveixin a les necessitats actuals i futures, amb un d'específic d'Impuls a la conservació i la restauració de les col·leccions, amb accions orientades a generalitzar la funció de conservació preventiva i a articular els recursos de restauració del país.

Un altre objectiu estratègic està dedicat a donar suport al sector professional vinculat al patrimoni perquè pugui respondre als reptes dels museus i avançar cap a l'excel·lència. Proposa avançar en el reconeixement i dignificació de les professions museístiques mitjançant treballs d'anàlisi, definició de perfils i competències, pautes per a la contractació externa, i espais de relació amb el sector privat.

Aquest últim objectiu es planteja en estreta col·laboració amb les associacions professionals. S'ha obert, per tant, una finestra d'oportunitat i cal posar-se a treballar conjuntament, des del sector i des de les diferents administracions, per avançar i millorar la situació de la professió de la conservació-restauració en aspectes que són estratègics per a tot el sector del patrimoni en general.

Aquest estudi aporta un conjunt de problemes, reptes i solucions identificat a partir dels documents revisats i d'un conjunt d'entrevistes amb professionals experts que aporten perspectives diverses. Caldria prosseguir aprofundint en el coneixement de la realitat, recollint dades i evidència que sustentin els arguments recollits, per informar la presa de decisions i l'acció estratègica.

Es creu fonamental, per tant, i es recomana, continuar treballant per obtenir una radiografia real del sector, per conèixer amb més detall la seva dimensió, les seves necessitats, les tendències, i les forces de canvi que l'estan impactant, i construir una base d'evidència (actualment inexistent) que és essencial per prioritzar i planificar accions de forma fonamentada.

Aquesta taula sintetitza els principals problemes, reptes i solucions identificats en l'estudi:

Problemes	Reptes	Solucions i propostes
Falta de reconeixement social de la professió	Conscienciar la societat de professió i conservació	Visibilitzar per conscienciar i augmentar la inversió
Desconeixement dels mètodes i competències de la CR	Dos reptes paral·lels de conscienciació: professió i patrimoni.	Estratègia de visibilització a diferents nivells.
Males condicions treball. Relació supeditada a altres professionals.	Col·laboració d'altres sectors de dins i fora del patrimoni.	Relació amb grups d'interès per abordar l'estratègia.
Intrusisme professional, que suposa un risc per al patrimoni.	Incorporar la conservació del patrimoni en currículum escolar.	Coordinació i participació accions i espais negociació internacionals.
Falta de legislació que reguli la professió	Regular l'activitat professional	Iniciatives de regulació legal
Absència de la CR en la Llei Patrimoni i en els llocs de decisió.	Definir la figura del CR i tipificar l'activitat de CR en la legislació.	Activitat propositiva entitats professionals des de 2009 a Cat.
Estatut dels CR inferior que altres professionals, no lideren projectes	Concertació dels diversos actors implicats.	Procés d'elaboració d'un decret específic de la CR en marxa.
S'invadeixen competències per part d'arquitectes, museòlegs, etc	Actualitzar legislació actual per corregir l'absència de la CR.	Un subsector regulat recentment: el patrimoni fotogràfic.
Formació desordenada i no homogènia	Unificar i millorar la formació per homologar-la	Integració de l'oferta i mapa homogeni de competències
Dues vies formatives per obtenir la titulació + estudis irregulars.	Ordenació, homogenització i homologació internacional del'oferta	Mapa homogeni de titulacions i competències.
Nombre de titulats excessiu per la realitat del mercat laboral.	Introduir noves especialitats (moble, tèxtil, conservació prev.)	Nou esquema formatiu a nivell de màster.
Falten especialitats, algunes amb demanda i potencial de futur.	+Qualitat de l'aprenentatge: baixos ratios en treball per projectes.	Unificar l'oferta d'estudis universitaris i d'escola superior.
Baixa presència en els equips de les institucions	Consolidar la figura professional i ampliar mercat	Regular punt d'accés a la professió
Context de gestió de col·leccions deficitària en general.	Oportunitat de futur de la conservació preventiva i altres.	Homologació de les titulacions a nivell de màster (el punt d'accés).
Pocs museus tenen equips de CR i els que en tenen els redueixen.	Bones pràctiques: treball equips pluridisciplinats des de l'inici.	Proposta d'un sistema d'acreditació professional (Registre).
Serveis de suport infradotats (CRBMC) o inexistents (territorials)	Bones pràctiques en els processos contractació externa.	Registre= igualtat d'oportunitats a autònoms i empreses.
Activitat en condicions adverses	Cohesionar el col·lectiu i col·laborar amb altres	Bones pràctiques en la contractació externa
Poques places a la pràctica pública. Estancament de fa anys.	Cohesionar i implicar els professionals CR de Catalunya.	Millorar la redacció dels plec per a contractes (+exigència qualitat)
Microempreses i autònoms, molts problemes amb la contractació.	Fer causa comuna amb altres professions.	Sistema convocatòries obertes i públiques per a la contractació.
Les males pràctiques en les externalitzacions precaritzen.	Abordar fronteres amb altres professions, teixint relacions clau.	Creació de places institucions (calen interlocutors interns)

ANNEXOS

BIBLIOGRAFIA

Reptes de la Conservació-Restauroció:

ACRE (2019). **Retos en relación a la formación y titulación en CR.**

ACRE (2018). **Los retos de la Conservación-Restauroció en España.**

Aitchison, K (2014) « **Building Bridges and Conserving Culture** », CeROArt [Online], HS | 2014, Online since 01 October 2014, connection on 08 January 2019. URL : <http://journals.openedition.org/ceroart/4388>

American Institute for Conservation – Collection Care Network (2013). **Collection Care Staff Survey Report.**

Bagan, R. (2018). **La conservació preventiva: en quin punt ens trobem?** Blog del MNAC. URL://<https://blog.museunacional.cat/la-conservacio-preventiva-en-quin-punt-ens-trobem/>

Brown, J. (2018) « **The Challenges and Opportunities for Conservation Education & Training in the 21st Century, in the UK** », CeROArt [Online], 8 | 2012, Online since 14 October 2012, connection on 23 December 2018. URL : <http://journals.openedition.org/ceroart/2796>

CRAC (2018) **Anàlisi del sistema de regulació de països europeus on la professió està regulada per llei: Itàlia, Grècia i Eslovàquia.** Notes de la Jornada CRAC 2018

CRAC (2016) **La professió a debat: anàlisi del present i propostes per al futur de la Conservació-Restauroció.** Comunicacions i conclusions de la Jornada realitzada el 14 de novembre de 2016 al Pati Manning.

E.C.C.O (2015). **Strategic Plan Implementation.** http://www.ecco-eu.org/fileadmin/assets/documents/documents/Strategy_Implementation_Jan_2015.pdf

ENCoRE (2014). **On Practice in Conservation-Restoration Education.** URL: <http://www.encore-edu.org/ENCoRE-documents/PracticePaper2014.pdf>

Getty Conservation Institute (2008). **Conservation Issues of Modern and Contemporary Art (CIMCA) Meeting.** Museum of Modern Art, New York, June 2-4, 2008.

Herrero, B.F. (2014). **La educación: clave para el futuro de la conservación-restauroció del patrimonio.** Dins: *_a debate El futuro de la conservación-restauroció de bienes culturales | coordina Pilar Aguilar Solves. revista ph Instituto Andaluz del Patrimonio Histórico nº 86 octubre*

2014 pp . 170-172 | pERSPECTIVAS | URL de la contribució <www.iaph.es/revistaph/index.php/revistaph/article/view/3536>

Hoppenbrouwers, R (2013) « **Conservation-Restoration education and the development of the profession** », CeROArt [Online], EGG 3 | 2013, Online since 14 May 2013, connection on 21 January 2019. URL : <http://journals.openedition.org/ceroart/3283>

Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural (2008). **Estudi econòmic del sector del patrimoni cultural a Catalunya. Anàlisi d'una mostra de vint empreses dedicades de manera exclusiva als serveis en patrimoni cultural.** Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Generalitat de Catalunya.

Martelli, M., Aguilera, D., Hutchings, J. & E.C.C.O. European Confederation of Conservator-Restorer's Organisations (2014) « **A European Recommendation for the Conservation-Restoration of cultural heritage** », CeROArt [Online], 9 | 2014, Online since 20 January 2014, connection on 08 January 2019. URL : <http://journals.openedition.org/ceroart/3751>

Pérez, C.; Alagarda, M. (2012) **La educación para comprender la conservación y restauración de los bienes culturales.** Dins: I Congreso Internacional de Educación Patrimonial. Mirando a Europa: estado de la cuestión y perspectivas de futuro. Ponències. Pàgs. 362-376.

Servei de Museus, Direcció General de Patrimoni (2018). **Diagnosi sobre la situació actual dels museus.** Actualització (no publicada) de la diagnosi de Museus 2030. Pla de Museus de Catalunya.

Varis (2015). **Declaración de Nájera.**

Varis (2018). **Manifest "Pel Patrimoni, una professió necessària".**

Reivindicacions i propostes del col·lectiu professional en el context català:

CRAC (2009-2018). Recull de sol·licituds i propostes que el col·lectiu de professionals ha presentat a l'administració de la Generalitat en els darrers deu anys, des de les associacions Grup Tècnic, ARCC i des de 2013, l'associació Conservadors-Restauradors Associats de Catalunya (CRAC):

(2017) **Propostes de la CRAC per al Pla de Museus de Catalunya 2015-2020. Sector professional: nous perfils per a noves professions.**

(2013) **Reflexions a l'entorn de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català** (DOGC núm.1807, d'11.10.1993).

(2009) **Proposta per un sistema d'acreditació professional per als Conservadors-Restauradors a Catalunya**, realitzada per l'Associació Grup Tècnic de Conservadors-Restauradors de Catalunya.

(2009) Carta al Sr. Daniel Solé, aleshores Subdirector General de Museus. **Petició i proposta d'un Decret sobre els professionals que han d'intervenir en la conservació-restauració dels béns d'interès nacional i catalogats del Patrimoni**

Cultural Català. Sistema d'acreditació professional per als conservadors-restauradors de Catalunya. Inclou:

Correcció de la Proposta de modificació del decret 267/1994, de 29 de setembre, de creació del consell assessor de restauració de béns culturals mobles. DOGC NÚM.1961, del 19 d'octubre de 1994. Grup Tècnic i ARCC.

Proposta de modificació del decret 60/2008, de 18 de març, pel qual es modifica el Decret 276/2005, del 27 de desembre, de les comissions territorials del patrimoni cultural. (Correcció d'errada en el DOGC núm. 5097, pàg. 23548, de 26.3.2008). Grup Tècnic i ARCC.

Proposta de Decret sobre els professionals que han d'intervenir en la Conservació-Restaureació dels Béns d'interès Nacional i Catalogats que conformen part del patrimoni cultural català. Grup Tècnic i ARCC.

ENTREVISTES REALITZADES:

Per a fer aquest estudi s'han entrevistat 8 professionals que treballen en el sector de la conservació-restauració. A tots ells agraïm el seu interès i col·laboració.

JOAN RAMON AROMÍ. Director de Nordest SL, empresa de museologia i museografia.

LÍDIA BALUST. Professora de Conservació-Restauroció a l'ESCRBCC i secretària de CRAC.

GEMA CAMPO. Catedràtica, secció de Conservació-Restauroció, Facultat de Belles Arts, UB.

ANNA CUSSÓ i LOURDES LÓPEZ. Empresa ECRA SL de Conservació-Restauroció.

MIREIA MESTRE. Cap de l'Àrea de Restauroció i Conservació Preventiva del MNAC.

PERE ROVIRA, coordinador especialitat pintura mural i escultura en pedra CRBMC i

MAITE TONEU, coordinadora de la especialitat pintura, CRBMC.